

POLIISIN VIRANOMAISTIEDOTTAMINEN
KRIITTISESTÄ NÄKÖKULMASTA

Yhteisöviestinnän pro gradu -tutkielma

Viestintätieteiden laitos

Jyväskylän yliopisto

Kevät 2010

Katja Ruokamo

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta HUMANISTINEN	Laitos VIESTINTÄTIETEIDEN
Tekijä Katja Ruokamo	
Työn nimi POLIISIN VIRANOMAISTIEDOTTAMINEN KRIITTISESTÄ NÄKÖKULMASTA	
Oppiaine Yhteisöviestintä	Työn laji Pro gradu -tutkielma
Aika Kesäkuu 2010	Sivumäärä 131 + liitteet
<p>Tiivistelmä</p> <p>Lehtien rikos- ja poliisiaiheisten uutisten määrä on kaksinkertaistunut 20 vuodessa. Yleisölle ei välity, että poliisin tiedotusvälineille lähettämä informaatio on hyvin tarkoin rajattua. Viranomaistiedottamista säätelee 13 lakia ja seitsemän ohjetta, määräystä tai asetusta.</p> <p>Tämä tutkimus käsittelee poliisin päivittäistä operatiivista toimintaa koskevaa viranomaistiedottamista kriittisestä näkökulmasta. Tutkimus kartoittaa viranomaistiedottamisen käytäntöjä, oikea-aikaisuutta, kielellisyyttä, avoimuutta, julkisuutta, luotettavuutta, objektiivisuutta ja eettisyyttä. Lisäksi tarkastellaan, miten poliisi palvelee joukkoviestimiä sidosryhmänään. Tutkimuksessa selvitetään vastaako viranomaistiedottamisen arki lakiin, valtionhallinnon viestintäsuositukseen (2002) ja poliisihallinnon omiin tiedotusohjeisiin kirjattuja yksityiskohtia. Tutkimus on ensimmäinen laatuaan, sillä poliisin ja median suhdetta ei ole aikaisemmin lähestytty yhteisöviestinnän perspektiivistä siten, että tutkimukseen olisi yhdistetty Suomen laki.</p> <p>Kyseessä on kvalitatiivinen tapaustutkimus, jonka korpus muodostuu seitsemän uutisammatillaisen haastattelusta. Puolistrukturoitujen teemahaastattelujen aineistoa analysoitiin tematisoinnin ja tutkimusta varten luodun kolmiportaisen analyysimallin avulla.</p> <p>Tulokset osoittavat, ettei poliisin viranomaistiedottamisessa noudateta valtionhallinnon viestintäsuositusta. Viranomaistiedotteet ovat usein epäselkeitä, tiedoiltaan puutteellisia ja sisältävät eettisesti kyseenalaisia ilmaisuja. Tiedottaminen ei ole oikea-aikaista eikä nopeaa.</p> <p>Tutkimuksen mukaan poliisin palvelualltiudessa on huomattavia puutteita. Poliisi ei palvele mediaa iltaisin eikä viikonloppuisin, vähättelee journalistin tiedontarvetta, viivyttää tietojen antamista ja kiertää julkisuusperiaatetta. Yrittäessään rajoittaa journalistin kirjoittamista poliisiviranomainen rajaa yksilön sananvapausoikeutta perustuslain (731/1999) 12 §:n vastaisesti.</p>	
Asiasanat Viranomaistiedottaminen, poliisi, valtionhallinto, sidosryhmä, portinvartiointi	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto, Tourulan kirjasto	
Muita tietoja	

Sisällys

1 JOHDANTO.....	1
2 VALTIONHALLINTO JA VIESTINTÄ	7
2.1 Valtionhallinto verrattuna muihin organisaatioihin.....	8
2.2 Valtionhallinnon viestintä.....	9
2.3 Valtionhallinnon viestinnän vaatimukset	12
2.3.1 Julkisuus.....	14
2.3.2 Kaksisuuntaisuus.....	15
3 MEDIA JA VALTIONHALLINTO.....	18
3.1 Median ja demokratian suhde.....	18
3.2 Median vapaus ja valta.....	20
3.3 Media valtionhallinnon sidosryhmänä.....	23
3.4 Median yhteiskunnalliset tehtävät ja roolit.....	27
3.4.1 Vahtikoira: valtionhallinnon kritisoija	28
3.4.2 Portinvartija: uutisten valitsija.....	31
3.5 Median uutisvalinnan kriteerit	33
4 POLIISIN VIRANOMAISTIEDOTTAMINEN	37
4.1 Poliisi osana valtionhallintoa.....	37
4.2 Poliisiviranomaisen tehtävät ja sidosryhmät	39
4.3 Viranomaistiedottaminen käytännössä	40
4.4 Viranomaistiedottamisen ammattimaisuus	42
4.5 Viranomaistiedottamista rajaavat tekijät	47

4.6 Yhteenveto viranomaistiedottamisen rajoituksista.....	61
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	66
5.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset.....	66
5.2 Aineiston esittely	69
5.3 Laadullinen tapaustutkimus.....	73
5.4 Teemahaastattelu.....	74
5.5 Aineiston analysointi	78
6 TUTKIMUKSEN TULOKSET	82
6.1 Tiedon määrä ja tiedon puutteellisuus.....	82
6.2 Kielellisyys	85
6.3 Oikea-aikaisuus	86
6.4 Media poliisin sidosryhmänä	88
6.5 Julkisuus ja avoimuus.....	91
6.6 Luotettavuus, eettisyys ja objektiivisyys	93
6.7 Erikoistilanteet.....	96
6.7.1 "Se mitä on sanottu, on sanottu"	96
6.7.2 "Poliisi ei ole aktiivinen"	97
6.7.3 "On kuulemma unohtunut tiedottaa"	98
6.7.4 "Pian alkaa poliisinkin näppäimistö napsuttaa"	99
6.7.5 "Kirjoittamisesta ei ole tarkkaa muodollista ohjetta"	100
6.7.6 "Humalassa häiriköi ja soitti suuta"	101
7 DISKUSSIO	102
7.1 Yhteenveto päätuloksista	102

7.1.1 Tutkimuskysymys 1	102
7.1.2 Tutkimuskysymys 2	103
7.1.3 Tutkimuskysymys 3	104
7.1.4 Tutkimuskysymys 4	105
7.2 Päätulosten pohdinta	106
7.3 Tutkimuksen luotettavuuden arviointi.....	117
7.4 Näkökulmia jatkotutkimukseen	119
KIRJALLISUUSLÄHTEET	122
VIRANOMAISLÄHTEET	128
LIITTEET (1)	

1 JOHDANTO

”Syövätkö toimittajat poliisin kädestä? Syövät ne.”

Näin aloittaa artikkelinsa toimittaja Ari Mölsä Journalistilehdessä. Mölsän mukaan toimittajat ovat ilmeisesti sitoutuneet kirjoittamaan poliisista vain kivoja lehtijuttuja – kriittiset näkökannat jäävät esittämättä. Mölsä kirjoittaa kaipaavansa ryhtiä karnevalisoituneelle, alennustilaan joutuneelle ammattikunnalle, joka kaveeraa ja syö poliisin kädestä. (Mölsä 2009.)

Kirjoitin vuonna 2006 poliisin työtä käsittelevän reportaasin, joka ei ollut – Mölsää lainaten – ”kiva lehtijuttu” (ks. LIITE 1). Reportaasikeikalla vietin yön poliisipartion mukana. Yön kohokohta oli mittava takaa-ajo, jolloin kiihimme taajama-alueella 140 kilometrin tuntinopeudella. Puin takapenkillä luotiliivit ylleni poliisien kehotuksesta. Operaation päätteeksi poliisit pidättivät voimakeinoja käyttäen useita ilmeisesti aseistettuja ulkomaalaissyntyisiä miehiä. Tilanteen rauhoituttua minulle sanottiin: *”Tästä et sitten kirjoita.”* Tässä poliisi rikkoi sananvapauden määrittävää perustuslain (731/1999) 12. pykälää, jonka mukaan jokaisella on oikeus ilmaista, julkistaa tai vastaanottaa tietoja, mielipiteitä tai muita viestejä kenenkään ennalta estämättä (Niiranen & Sotamaa 2003, 7; Perustuslaki 731/1999).

Työvuoronsa päätyttyä haastatteleman poliisikaksikko kertoi, että kaupungin poliisilla oli ollut yhteensä 36 työtehtävää yön aikana. Kuitenkin vain kahdesta, mielestäni varsin vähäpätöisestä työtehtävästä lähetettiin aamulla poliisin viranomaistiedote sanomalehden uutistoimitukseen. Miksi muista tapahtumista ei tiedotettu? Yöllisestä takaa-ajosta ei tiedotettu lainkaan.

Lähetin reportaasitekstin lupaukseni ja journalistin ohjeiden mukaisesti haastatelluille tarkistettavaksi (Journalistin ohjeet 2005). Poliisimiehet kuitenkin luovuttivat tekstini luettavaksi myös kihlakunnan poliisipäällikölle. Kyseinen viranomaissoitti toimitukseen vaatien, ettei reportaasiani tulisi missään nimessä julkaista. Vastasin, että jutun sisältöön voivat Journalistien ohjeiden perusteella vaikuttaa vain haastatellut henkilöt ja hekin voivat esittää editointipyyntöä koskien pelkästään omia lausumiaan (Journalistin ohjeet 2005).

Ennen reportaasikokonaisuuden taittoa luetin tekstin lehden päätoimittajalla ja selostin kihlakunnan poliisipäällikön uhkauksen. Päätoimittaja totesi seisovansa ehdottomasti oikeuksieni takana ja sanoi, ettei reportaasistani tarvitse muuttaa sanaakaan. Kun reportaasini julkaistiin lauantaina 7.10.2006, poliisipäällikkö soitti aamuvarhaisella henkilökohtaiseen matkapuhelimeeni erittäin tuohtuneena ja korosti, että hän vie asian eteenpäin jopa oikeuteen saakka. Hän toisti lausetta ”*tämä ei jää tähän*”. Odotan yhä haastepyyntöä.

Tässä tutkimuksessa tarkastelen poliisin viranomaistiedottamista kriittisestä näkökulmasta. Tutkin poliisin päivittäisen viranomaistiedottamisen käytäntöjä, joukkoviestinten palvelemista, tiedotteiden selkeyttä, oikea-aikaisuutta, suomenkielisyyttä, avoimuutta, luotettavuutta, julkisuutta, objektiivisuutta ja eettisyyttä. Tutkimuksen teoriaosassa selvitän, millaisia raja-aitoja sekä Suomen laki että valtionhallinnon ohjeet asettavat poliisin viranomaistiedottamiselle ja median palvelemiselle. Selvitän myös median roolia valtionhallinnon sidosryhmänä, median tehtäviä ja vapauksia. Tarkoituksena on tutkia vas-

taako viranomaistiedottamisen arki Suomen lakiin, valtionhallinnon viestintäsuositukseen ja poliisihallinnon omiin tiedotusohjeisiin kirjattuja yksityiskohtia.

Poliisin viranomaistiedottamisella tarkoitetaan tässä yhteydessä poliisin päivittäistä operatiivista toimintaa koskevaa tiedottamista tavanomaisista hälytystehtävistä, tavanomaisista tutkintaan tulleista rikoksista, erilaisista tapahtumista ja liikenteeseen liittyvistä ongelmista. Päivittäiseksi viranomaistiedottamiseksi ei tässä yhteydessä lueta poliisin julkisuusperiaatteen mukaista ulkoista tiedottamista esimerkiksi hallinnollisista tapahtumista, kuten suunnitteilla olevista asioista. Käytännössä operatiivinen päivittäinen viranomaistiedottaminen tarkoittaa, että poliisi lähettää vähintään kaksi kertaa vuorokaudessa tiedotteen, joka toimitetaan medialle esimerkiksi sähköpostitse.

Poliisin tiedotusvelvollisuutta ohjaavat valtionhallinnon määrittämät ohjeet. Tiedotusvelvollisuutta ei kuitenkaan määritellä laissa yksityiskohtaisesti. Tiedon välittäminen on jokaisen viranomaisen velvollisuus – ja jokaisen virkamiehen vastuulla. Viestinnän on palveltava kansalaisten tiedontarpeita ja informaatioyhteiskunnan on oltava sekä helposti ymmärrettävää että helposti saatavissa. Yleisellä tasolla valtionhallinnon viestintää ohjaa hallintomenettelylaissa (598/1982) ilmaistu palveluperiaate. (Valtionhallinnon tiedotusohje 1994; Sisäasiainministeriö 16/2001, 6; Poliisin ylijohdo 6/2009, 10–11.)

Sisäasiainministeriö myöntää, että poliisilaitosten tiedotuskäytännöt ovat kirjavia ja niissä on parantamisen varaa. Paikallispoliisin ulkoista tiedottamista koskevan raportin mukaan ”kirjallisia tiedotteita ei aina osata laatia niin, että lähettäjäksi selkeästi osoittautuu poliisi. Kaikissa poliisilaitoksissa ei ole ajantasaista tiedotusvälinejakelua eikä esimerkiksi telefaksin ryhmälähetystoimintoja tunneta, sähköpostin käytöstä tai mediahälytyksistä puhumattakaan.” (Sisäasiainministeriö 16/2001, 41.) Ministeriö siis myöntää, että

2000-luvulla paikallispoliisissa ei välttämättä osata laatia tiedotteita, lähettää faksia useille vastaanottajille tai käyttää sähköpostia.

Rikosten, väkivaltaisten tekojen ja onnettomuuksien uutisointi on lisääntynyt voimakkaasti 1990-luvulla. Kasvu ei ole keskittynyt pelkästään iltapäivälehtiin, vaan myös muissa lehdissä ja sähköisissä välineissä rikos- ja poliisiaiheisten uutisten määrä on enemmän kuin kaksinkertaistunut kahden vuosikymmenen aikana. (Poliisin ylijohdo 3/2008, 36.) Kansalaisille ei kuitenkaan välity se, että poliisin medialle välittämä informaatio on hyvin tarkoin rajattua. Poliisin viranomaistiedottamista säätelee yhteensä 13 lakia ja seitsemän ohjetta, määräystä tai asetusta (Sisäasiainministeriö 16/2001, 72).

Vaikka rikosjournalismi on yksi viime vuosien voimakkaimmin kasvaneista journalismin aloista ja yleisön kasvava kiinnostus on saanut aikaan sen, että rikos myy hyvin (Virtapohja 2000, 79), ei tiedotusvälineiden rikosuutisointi anna oikeaa kuvaa rikollisuuden kokonaismäärästä ja -laadusta. Syy tähän on se, että poliisi valitsee hyvin yksityiskohtaisesti, mistä media uutisoi. Toisen valinnan tekevät uutistyöläiset; he valitsevat poliisin viranomaistiedotteista uutisoitavat rikokset uutiskriteereiden pohjalta. Sekä media että poliisi toimivat portinvartijana (*eng. gatekeeper*) rikosuutisia valitessaan.

Poliisin, pelastuslaitoksen ja tuomioistuinten uutiset ovat median agendalla päivittäin. Elisa Ikävalkon (1996, 242) mukaan julkisuuden pelikentälle pääsevät ne toimijat, jotka ovat yhteiskunnalliselta painoarvoltaan merkittäviä, tunnettuja organisaatioita, joilla on muotoutuneet julkisuusstrategiat, ammattitaitoinen viestintäyksikkö, ja jonka asiantuntemukseen voi luottaa. Lisäksi Ikävalko (emt.) korostaa, että julkisuuteen pääsevän organisaation on tunnettava julkisuuden pelisäännöt ja suhtauduttava niihin sekä positiivisesti että kriittisesti ja suosittava suoria suhteita joukkoviestimiä kohtaan.

Rohkenen kritisoida Ikävälkon (1996, 242) tutkimusta. Poliisi tietää olevansa ”lähes ainoa viranomainen, joka saa sanomansa läpi mediassa lähes sellaiseen” (Poliisin ylijohdo 6/2009, 17). Poliisi pääsee julkisuuden pelikentälle tunnettuutensa ja yhteiskunnallisesti merkittävien uutisaineistojensa takia. Kyseenalaistan, onko poliisiorganisaatiolla formuloitua julkisuusstrategiaa tai ammattitaitoista viestintäyksikköä, tuntevatko poliisit journalistin ohjeet ja kunnioittavatko he julkisuuden pelisääntöjä? Onko poliisin viranomaistiedotus ylipäättään luotettavaa esimerkiksi eettisyyden näkökulmasta?

Tämä tutkimus on ensimmäinen laatuaan. Poliisin tiedottamiskäytänteitä ja niitä rajoittavia tekijöitä ei ole aikaisemmin yhdistetty yhteisviestinnän perspektiivistä. Kokonaisuudessaan poliisin ja median suhdetta on tutkittu hyvin vähän viranomaistiedottamisen, journalismin ja yhteisviestinnän näkökulmista. Tuoreen tutkimuksen mukaan toimittajat kokevat poliisiaineistojen saamisen yhdeksi yleisimmistä tiedonhankinnan ongelmista, sillä tietoja pyydetessä poliisi jättää usein asioita kertomatta kiireeseen vedoten. Poliisilla ei myöskään ole aina toimivia viestintäjärjestelmiä, joiden kautta poliisi voisi tiedottaa normaaleista päivystysasioista. (Kuutti 2008 b, 13–14.)

Tämä tutkimus rajataan käsittelemään pelkästään poliisin päivittäistä operatiivista viranomaistiedottamista. Tutkimuksesta rajataan konflikteihin, kriiseihin ja muihin erityisoloihin liittyvä viranomaistiedottaminen. Tässä tutkimuksessa keskitytään nimenomaan Suomen poliisiin ja Suomen valtionhallintoon, eikä poliisin tiedottamista tarkastella kansainvälisestä näkökulmasta aiheen laajuuden vuoksi. Työssä ei myöskään käsitellä varsinaista journalistista prosessia, jolla poliisin lähettämästä viranomaistiedotteesta muokataan uutinen.

Valtionhallintoa on vaikea lähestyä viestinnän näkökulmasta. Valtionhallintoa on lähestytty esimerkiksi keskittymällä julkisuuteen pääsyyn tai median valvontatehtävään. Viestijänä valtionhallintoa on tutkittu vain vähän - tie-

dottamisen näkökulmasta vieläkin vähemmän. (Luoma-aho 2006, 38.) Salli Hakalan (2000, 79–80) mukaan julkishallinnon viestinnän tutkimus on osa yhteiskuntatieteellistä tutkimusta, mutta se liittyy läheisesti myös valtio-opin ja oikeustieteen tieteenaloihin. Realistinen lähestymistapa tutkii, mitä todella tapahtuu, kun taas normatiivinen lähestymistapa tutkii sitä mitä pitää, saa tai ei saa tapahtua vallitsevan järjestelmän puitteissa.

Tieteenfilosofisessa tarkastelussa tutkimusongelma asettuu fenomenologian ja hermeneutiikan välimaastoon. Fenomenologian mukaan maailmasta välittyy tietoa vain aistien ja kokemusten kautta. Fenomenologia korostaa ihmisten yksilöllisiä kokemuksia, ymmärryksen luomista erilaisista ilmiöistä. Strategian luonteeseen kuuluu pohdiskeleva ote. Fenomenologiassa huomio on käännettävä myös tutkijan toimintaan; tutkijan on oltava avoin ja hänen on kyettävä lähestymään ilmiötä ilman ennalta määrättyjä oletuksia. Hermeneuttisessa tutkimusotteessa periaatteena on tulkinnallinen näkökulma; tutkija pyrkii ymmärtämään ja tulkitsemaan tutkittavaa ilmiötä. (Lähdesmäki, Hurme, Koskimaa, Mikkola & Himberg 2010.)

2 VALTIONHALLINTO JA VIESTINTÄ

Tässä luvussa käsitellään ensiksi valtionhallintoa organisaationa, sen viestinnän erityispiirteitä ja tehtäviä. Sen jälkeen huomio suunnataan valtionhallinnon viestinnän vaatimukseen, kuten kaksisuuntaiseen symmetriseen viestintään ja julkisuuteen.

Valtionhallinnon käsitettä käytetään muodollisessa merkityksessään laajasti. Sen voidaan nähdä tarkoittavan valtioneuvostoa, ministeriöitä, tuomioistuimia, lainkäyttöviranomaisia ja valtion liikelaitoksia. Valtionhallinto on kolmiportainen: se jakautuu keskushallintoon, alue- ja paikallishallintoon. Vuosien 2009 ja 2010 aikana valtionhallinto on käynyt läpi organisaatiomuutoksen. 1.1.2010 alkaen aluehallintovirastot (AVI) ovat hoitaneet mm. lääninhallitusten ja ympäristökeskusten tehtäviä. Entisten TE-keskusten, ympäristökeskusten ja tiepiirien toimet on keskitetty ELY-keskuksiin (elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus). Kihlakunnat muodostavat edelleen valtion paikallishallinnon perusyksikön. Kihlakuntien vastuulla on paikallispoliisin toiminta, syyttäjän toimi ja ulosottotehtävät. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan valtion paikallishallinnon kihlakuntiin luettavien poliisilaitosten ulkoisen viestinnän yhtä osa-aluetta, päivittäistä viranomaistiedottamista.

2.1 Valtionhallinto verrattuna muihin organisaatioihin

Suomalainen yhteiskunta jaetaan julkiseen ja yksityiseen sektoriin. Julkiseen sektoriin kuuluvat yhteiskunnan toimijat, jotka ovat valtion tai kuntien omistuksissa. Näitä ovat esimerkiksi liikelaitokset, valtionyhtiöt, kuntayhtymät, työttömyyskassat ja Kansaneläkelaitos. Yksityiseen sektoriin, ts. julkisuuslain ulkopuoliseen piiriin kuuluvat puolestaan yksityiset voittoa tavoittelevat yritykset. Valtionhallinnon organisaatiot ja laitokset eroavat yksityisistä yrityksistä ja laitoksista toiminnan motiivillaan. Valtionhallinto ja julkinen sektori kuuluvat nonprofit-organisaatioihin, sillä ensisijaisena pyrkimyksenä ei ole voiton tuottaminen, vaan tärkeätä on organisaation missio. (Vuokko 2004, 14–16, 18–20, ks. myös Baskin & Aronoff 1992, 373.)

Julkisen sektorin tehtäviksi Vuokko (2004, 90) luettelee perinteiset julkiset tehtävät (ulkoisen ja sisäisen turvallisuuden ylläpitäminen, oikeushallinto, valtiovarainhallinto), infrastruktuuritehtävät (asunto- ja yhdyskuntarakentaminen, liikenne), taloudelliset tehtävät (elinkeinotoiminnan edistäminen), sekä viimeisenä hyvinvointitehtävät (koulutus- ja kulttuuripalvelut, sosiaali- ja terveydenhuolto). Julkisella sektorilla poliittisella päätöksenteolla on keskeinen merkitys, sillä organisaatiot joutuvat huomioimaan kulloisenkin poliittisen päätöksentekojärjestelmän. (Vuokko 2004, 91.)

Julkista sektoria pidetään suurena, hitaasti kehittyvänä byrokraattisena organisaationa, jonka toimintaa rajoittavat monenlaiset lait ja asetukset. Sen tuottamia palveluja pidetään vähemmän asiakaslähtöisinä kuin yksityisiä palveluja, sillä isot organisaatiot ovat kasvottomia. Päätöksenteon katsotaan olevan kaukana asiakkaista ja toimintakulttuurin hyvin organisaatiolähtöistä. Silti julkinen sektori mainostaa pyrkivänsä demokraattisuuteen ja siihen, että palvelut ovat saatavilla kaikille. Ajattelutapa saattaa johtaa siihen, että yksilöllisyys jää demokratian jalkoihin. (Vuokko 2004, 101–103; ks. myös

Luoma-aho & Peltola 2006, 7.) Hill (1999, 251) toteaa, että on virheellistä ajatella valtionhallintoa yhtenä kokonaisuutena. Todellisuudessa se koostuu suuresta määrästä yksiköitä, osastoja, jaostoja ja ryhmiä. Yksilöt voivat ottaa osaa eri ryhmien toimintoihin. Lichtenbergin (1990, 127) mielestä valtionhallinto ei ole yhtenäinen voima, vaan kokoelma pienempiä, yksittäisiä virastoja, laitoksia ja julkisoikeudellisia yhteisöjä.

2.2 Valtionhallinnon viestintä

Yhteisöviestinnästä puhutaan usein erittelemättä tarkemmin julkisten yhteisöjen ja muiden yhteisöjen, kuten yhdistysten ja yritysten viestinnästä. Julkisten yhteisöjen, kuten valtion virastojen viestintä, eroaa muista yhteisöistä niin huomattavasti, että niiden viestintää on kuvailtava eri näkökulmasta. (Nieminen 2000, 109.) Aluksi on kuitenkin määriteltävä käsite *viestintä*, sillä vaikka viestintä on erottamaton osa ihmiselämää, on se samalla abstrakti käsite, joka on määriteltävä aina uudestaan kontekstista riippuen (Kunelius 1997, 9).

Viestinnällä tarkoitetaan informaation siirtoa ja vaihdantaa erilaisten järjestelmien välillä (Kuutti 1994, 102). Åberg (2000, 54) määrittää viestinnän prosessiksi tai tapahtumaksi, ”jossa merkityksien antamisen kautta tulkitaan asioiden tilaa ja jossa tämä tulkinta saatetaan muiden tietoisuuteen vuorovaikutteiden, sanomia välittävän verkoston kautta.”

Viestinnän tutkimuksessa on erotettavissa kaksi eri koulukuntaa: prosessi- ja semioottinen koulukunta. Prosessikoulukunta painottaa viestinnän ymmärrystä prosessina, jossa lähettäjä A välittää sanoman vastaanottaja B:lle, johon sanomalla on jokin vaikutus. Viesti kulkee viestintäkanavaa pitkin lähettäjältä vastaanottajalle, ja saattaa matkallaan kohdata häiriöitä. Viestin vastaanot-

taja tulkitsee viestin ja lähettää palautteen takaisin viestin lähettäjälle. (Aula 2008, 14.)

Semioottisen koulukunnan mukaan viestintä on merkitysten muodostamista ja tulkintaa. Viestintä ei ole vain sanomien välittämistä, vaan se on sanomien sisältämien merkitysten tulkitsemista ja haluttujen merkitysten koodaamista sanoiksi (Jaatinen 2003, 34). Prosessi- ja merkitysnäkemyksen lisäksi esitellään usein kolmas määrittelysuuntaus, joka painottaa viestintää yhteisöllisyyden tuottamisena. Näkemys painottaa, että viestinnässä viestin muoto on yhtä tärkeä kuin viestin sisältö, sillä viestinnässä on pohjimmiltaan kysymys ihmisten välisistä suhteista. Yhteisöllisyysnäkökulma korostaa, että viestintä on sekä konfirmaatiota (yhteisöjen jäseneksi ottamista) että informaatiota (sisältöjen siirtoa). (Kunelius 2003, 12–17, ks. Kunelius 1997.)

Valtionhallinnon viestintä 2000-luvulla -työryhmä määrittelee viestinnän prosessiksi:

”Laajassa mielessä valtionhallinnon viestintä on ymmärrettävää prosessiksi, jossa viranomaiset vastaanottavat, tuottavat ja jakavat informaatiota sekä osallistuvat eri tavoin julkiseen keskusteluun ja siten luovat myös merkityksiä yhteiskunnallisista asioista” (Valtioneuvoston kanslia 5/2001, 15).

Julkishallinnon viestintä eroaa yksityissektorin viestinnässä muun muassa siinä, että hallinnon tehtävänä on demokratian edistäminen (Valtioneuvoston kanslia 5/2001, 1). Julkishallinnon viestinnän periaatteet ovat samat kuin muidenkin organisaatioiden, mutta periaatteita sovelletaan hyvin erilaisissa olosuhteissa, sillä julkiset organisaatiot toimivat rikkaassa vuorovaikutuksessa eri yleisöjen, lainsäätäjien ja valtion virastojen kanssa. Julkishallinnon viestinnällä onkin enemmän sidosryhmiä. (Grunig & Jaatinen 1999, 219, 222, 231.) Niemisen (2000, 113, 128) mukaan julkisyhteisön viestintä eroaa yritysten viestinnästä myös siinä, miten viestinnän kohderyhmä määritellään ja millaiseksi kohderyhmän rooli ymmärretään. Julkisyhteisöjen viestinnän tärkein kohderyhmä ovat kansalaiset, eivät joukkoviestimet.

Valtionhallinto erittelee viestinnän erot seuraavasti:

”Julkishallinnon viestintä poikkeaa yksityisten yritysten ja yhteisöjen viestinnästä, koska sen on otettava huomioon kaikki kansalaiset yhdenvertaisina tiedontarvoitsijoina eikä vain organisaatiolle itselleen strategisesti tärkeitä kohteita” (Valtioneuvoston kanslia 5/2001, 53).

Valtionhallinnon ulkoisen tiedottamisen tehtävänä on antaa kansalaisille tarvittavia tietoja valtionhallinnosta ja siten edistää hallinnon toimivuutta. Tehtävänä on tuottaa ja välittää informaatiota viranomaisten käsittelemistä asioista, päätöksistä ja toimenpiteistä, sekä edistää kansalaisten ja valtionhallinnon välistä vuoropuhelua. Tarkoituksena on myös tiedon jakaminen kansalaisten oikeuksista, velvollisuuksista ja turvallisuudesta, kansalaisten legitimitetin (luottamuksen) hankinta, kansalaisten kuuleminen ja palvelu. Tiedotuksen kohteina ovat kansalaiset ja yhteisöt. Valtionhallinto voi joko tiedottaa suoraan tai tiedotusvälineiden kautta. (Valtionhallinnon tiedotusohje 1994, 4, 7-8; Valtioneuvoston kanslia 5/2001, 19; Baskin & Aronoff 1992, 402, 406, 408; Hakala 2000, 95.)

Hill (1999, 251–252) tiivistää valtionhallinnon viestinnän neljään tasoon. Ensimmäinen, kaikkein tärkein taso on tiedon kerääminen. Ilman tehokasta tiedonkeruuta hallinnon päätöksenteko ei voi toimia. Toiseksi hallinnon täytyy tarjota yleistä tietoa toiminnastaan, palveluistaan ja tulevaisuudensuunnitelmistaan. Kolmas taso on ajankohtaisen informaation välittäminen tarvittaessa yleisöille ja instituutioille tarkoituksenmukaisessa muodossa. Neljäntenä viestinnällisenä elementtinä on informaation vaihdanta vuorovaikutteisesti hallinnon ja kansalaisten välillä. (Hill 1999, 251–252.)

2.3 Valtionhallinnon viestinnän vaatimukset

Julkishallinnon viestintää ohjaavat lukuisat lait ja asetukset. Niistä keskeisiä ovat laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (julkisuuslaki, 621/1999), asetus viranomaisen toiminnan julkisuudesta ja hyvästä tiedonhallintatavasta (julkisuusasetus, 1030/1999), Suomen perustuslaki (731/1999) ja hallintomenettelylaissa (598/1982) ilmaistu palveluperiaate. Julkishallinnon viestintään vaikuttavat myös erilaiset ohjeet ja määräykset, kuten valtioneuvoston viestintäsuositukset vuodelta 2002. (Poliisin ylijohdo 6/2009, 10; Valtioneuvoston kanslia 5/2001, 31; ks. myös Valtioneuvoston kanslia 4/2005, 12.)

Ensimmäinen valtionhallinnon viestinnän peruseriaate on, että valtioneuvosto on olemassa kansalaisiaan varten. Näin ollen perusinformaatio on oltava kaikkien ymmärrettävissä ja helposti saatavissa, sillä valtioneuvoston viestinnän on lähdettävä ensisijaisesti vastaanottajien tarpeista. Toinen periaate on, että tiedon välittäminen on viranomaisen velvollisuus. Viranomaisen on viestittävä aktiivisesti toiminnastaan ja palveluistaan sekä kansalaisten oikeuksista ja velvollisuuksista. Viestintä on jokaisen virkamiehen vastuulla. Kolmanneksi, viestinnän on oltava tavoitteellista, suunnitelmallista ja sitä on käytettävä johtamisen ja toiminnan välineenä. (Poliisin ylijohdo 6/2009, 10–11; Valtionhallinnon viestintäsuositus 2002, 6.)

Helpon ymmärrettävyyden ja saatavuuden lisäksi valtioneuvoston viestinnälle vaatimuksia ovat julkisuus, avoimuus, luotettavuus ja nopeus. Luotettavuus edellyttää, että julkisuuteen annetut tiedot ovat riittäviä, paikkaansa pitäviä ja ne luovuttaa asiayhteyden kannalta toimivaltainen viranomainen. Tiedotuksen on oltava nopeaa, jotta tiedotusvälineiden tarpeisiin kyetään vastaamaan nopeasti. Lisäksi tiedon tulee olla alueellisesti, kielellisesti ja poliittisesti tasapuolista. Tiedot on annettava ymmärrettävässä muodossa yleis-

kielellä ja oikeisiin asiayhteyksiin liitettyinä. (Valtionhallinnon tiedotusohje 1994, 4, 7-8.)

Edellä mainittu valtionhallinnon tiedotusohje (1994) korvattiin vuonna 2002 ilmestyneellä, pääministeri Paavo Lipposen hyväksymällä valtionhallinnon viestintäsuosituksella. Tuolloin linjattiin muun muassa seuraavat periaatteet:

- *”Viestinnän eri osapuolia kohdellaan tasa-arvoisesti.”*
- *”Viranomaisen viestintään on voitava luottaa ja sitä ei käytetä viranomaisen tehtävälle vieraassa tarkoituksessa. Riippumattomuus ja puolueettomuus ovat olennaisia tekijöitä.”*
- *”Valtionhallinnon viestintä on oikea-aikaista ja riittävän nopeaa. (...) Luotettavuudesta ei kuitenkaan tingitä nopeuden kustannuksella.”*
- *”Viestintää ei myöskään rakenneta siten, että se painottaa vain viranomaiselle myönteisiä seikkoja. Viranomaiset huolehtivat myös siitä, että annettava tieto ei ole harhaanjohtavaa.”*
- *”Viestinnän luotettavuus, kattavuus ja tasapuolisuus sekä oikea-aikaisuus ja riittävä nopeus ovat vuorovaikutteisuuden ohella olennaisia tekijöitä.”*
- *”Viestinnällä ei pyritä hankkimaan suopeutta viranomaisten toimia kohtaan, vaan lisäämään toimien avoimuutta ja läpinäkyvyyttä.”*
- *”Viranomaisella on oltava ajan tasalla oleva viestintäsuunnitelma.”*
- *”Henkilöstön on tiedettävä, mistä asioista on tiedotettava, kenellä on valmisteluvastuu ja ketkä päättävät tietojen antamisesta.”*
- *”Viranomaiset huolehtivat siitä, että asiakaspalvelutehtävissä työskentelevillä on tarvittava julkisuuslainsäädännön tuntemus.”*
- *”Perusinformaation selkeyteen ja yleiskielisyyteen kiinnitetään erityistä huomiota.”* (Valtionhallinnon viestintäsuositus 2002, 6, 13-14, 18-19.)

Kyseisiä periaatteita noudattaen valtionhallinnon viestinnässä ”tähdätään avoimeen, luottamusta herättävään ja tehokkaaseen hallintoon” (Valtionhallinnon viestintäsuositus 2002, 6). Seuraavassa tarkastellaan valtionhallinnon viestinnän vaatimuksia julkisuuden ja kaksisuuntaisuuden näkökulmista.

2.3.1 Julkisuus

Keskeisin Suomen valtionhallinnon viestintää ohjaava laki on joulukuussa 1999 voimaan tullut laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta eli julkisuuslaki (621/1999) (Kuutti 2008 a, 44). Yleisesti ottaen koko pohjoismainen hallintokäytäntö perustuu julkisuusperiaatteelle, mutta se on harvinaista jopa Euroopan perspektiivistä katsottuna; esimerkiksi EU:n päätöksenteko ja valmistelu ovat salaisia (Hakala 2000, 87).

Julkisuuslaki koskee valtion laitoksia, virastoja, valtion ja kunnan liikelaitoksia, tuomioistuimia, kirkkoa, kunnallisia viranomaisia ja itsehallintoyhdistyksiä. Lakia sovelletaan sekä viranomaiselle toimitettuun aineistoon (esimerkiksi hakemukset) ja viranomaisen itsensä laatimiin asiakirjoihin (päätökset, ratkaisut, lausunnot). Tavoitteena on viranomaisen toiminnan avoimuus ja hyvä tiedonhallintatapa. Julkisuuslain lähtökohta on, että viranomaisen asiakirjat ovat pääsääntöisesti julkisia, ellei laissa toisin säädetä. (Kuutti 2008 a, 44.)

Julkisuuslainsäädäntö muodostuu julkisuuslain ohella hyvästä tiedonhallintatavasta sekä asetuksesta viranomaisen toiminnan julkisuudesta. Lailla viranomaiset veloitetaan toimimaan julkisuusmyönteisesti. Mikäli kansalaisen tiedonsaantia rajoitetaan, siihen on oltava objektiivinen peruste. (Tyry-Salo 2004, 41.) Julkisuusperiaate on demokraattisesti toimivan organisaation keskeinen tiedotusperiaate tai jopa strategia. Jotta julkisuus toimisi välittäjänä valtion ja kansalaisten välillä, edellytyksenä on kaksisuuntaisten viestintäkanavien olemassaolo. (Hakala 2000, 86.)

Valtionhallinnossa lakia lähestytään kolmesta näkökulmasta. Periaatteina voivat olla *julkisuusperiaate* (asiakirjat ovat lähtökohtaisesti julkisia), *salassapitoperiaate* (asiakirjat ovat yleensä salaisia) tai *diskretio-periaate* (tiedon saaminen asiakirjasta on viranomaisen harkittavissa). (Valtioneuvoston kanslia

5/2001, 33.) Julkisuuslain 24. pykälään on kirjattu 32 kohtaa, joissa luetellaan salassa pidettävät viranomaisen asiakirjat.

Toisinaan viranomaiset saattavat toisinaan kiertää julkisuusperiaatetta tai heillä voi olla puutteellinen käsitys omasta julkisuusvelvoitteestaan. Viranomaisen saattaa kertoa tiedonhakijalle, että asiakirjan saatavillaolo ei kuulu kyseisen virkamiehen tehtäviin, asiakirja on jonkun muun virkamiehen käytössä tai asiakirjan luovuttaminen aiheuttaisi virkamiehelle kohtuutonta haittaa. Asiakirjan luovuttamista saatetaan myös viivästyttää, tai tiedotusvälineille saatetaan antaa näennäistietoa ja osatotuuksia. (Huovila 2001, 74–75; Kuutti 2008 a, 44–45.) Ongelmia voi aiheutua myös viranomaisen tiedottamista koskevien ohjeiden ylimalkaisuudesta ja siitä, etteivät journalistit uskalla penätä oikeuksiaan (Juholin & Kuutti 2003, 151).

Jyväskylän yliopiston erikoistutkija FT Heikki Kuutti toteutti syksyllä 2009 viranomaisaineistojen julkisuutta koskevan tietopyyntötutkimuksen, joka muuttui joissain kohdin yllättäen viranomaisen käyttäymistestiksi. Viranomaiset suhtautuivat tietopyyntöihin nihkeästi ja olivat epävarmoja oikeudestaan luovuttaa pyydettyjä aineistoja. Tutkimuksesta ilmeni viranomaisten ilmeisen vähäinen kokemus julkisuuslain säädöksistä. (Kuutti 2009, 3.)

2.3.2 Kaksisuuntaisuus

James Grunig on kollegojensa kanssa kehittänyt mallin, jossa organisaation tiedottaminen voidaan luokitella neljään kategoriaan. Mallit ovat 1) julkisuustoiminta (*press agency / publicity*), tiedottaminen (*public information*), 3) kaksisuuntainen epäsymmetrinen viestintä (*two-way asymmetrical communication*) sekä 4) kaksisuuntainen symmetrinen viestintä (*two-way symmetrical*

communication). (Baskin & Aronoff 1992, 52–53.) Tutkimusten mukaan julkishallinnon organisaatiot käyttävät viestinnässään yleisimmin tiedottamisen mallia. Toiseksi yleisin malli on kaksisuuntaisen symmetrisen viestinnän malli. (Grunig & Jaatinen 1999, 219.)

Julkisuustoiminnan mallissa viestinnällä tavoitellaan mediajulkisuutta keinolla millä hyvänsä. Tiedottamisen mallissa viestinnässä käytetään toimittajia levittämään positiivista tietoa organisaatiosta. Viestintä on edelleen yhdensuuntaista. Kaksisuuntaisessa epäsymmetrisessä mallissa organisaatio käyttää tutkimusta apunaan luodessaan viestejä, joilla yleisöön pyritään vaikuttamaan halutulla tavalla. Kaksisuuntainen symmetrinen malli keskittyy vastavuoroiseen ymmärrykseen yhdensuuntaisen suostuttelun sijaan. Tässä mallissa viestinnässä hyödynnetään tutkimusta ja dialogia, jotta organisaation on mahdollista rakentaa pitkäaikaisia suhteita yleisöjensä kanssa. (Baskin & Aronoff 1992, 53; ks. myös Sutcliffe 2001, 214.) Pitkäaikaiset suhteet puolestaan vaikuttavat organisaatioiden tehokkuuteen. Organisaatiot ovat todennäköisimmin tehokkaimpia silloin, kun organisaation viestintätoiminnot auttavat rakentamaan strategisia, symmetrisiä suhteita tärkeimpien yleisöjen kanssa. (Grunig & Jaatinen 1999, 221–222.)

Valtionhallinnon viestintäsuosituksessa (2002) korostetaan kaksisuuntaista vuorovaikutusta. Suosituksen (2002, 6, 13) mukaan ”kansalaisten osallisuus toteutuu vain vuorovaikutteisen viestinnän myötä. (...) Vuorovaikutteisuu- teen kuuluu myös kansalaisilta tulevan palautteen huomioon ottaminen.” Silti julkisten organisaatioiden viestintä vaikuttaa perustuvan oletukseen siitä, että kansalaiset ovat itse hyvin motivoituneita etsimään tietoa, tutkimaan vaihtoehtoja ja sitä kautta tekemään päätöksiä (Peltola 2006, 110). Julkisten yhteisöjen kohdalla viestinnän kaksisuuntainen symmetrinen malli mahdollistaa aidon dialogin viranomaisten ja yleisöjen välillä. Pelkkä yksisuuntainen tiedottaminen ei huomioi yleisöjen mielipiteitä. Kaksisuuntaisella sym-

metrisellä viestinnällä mahdollistetaan keskusteluyhteys, keskinäinen yhteisymmärrys ja viestinnän tehokkuus.

Jos julkisyhteisön viestinnän perustehtäväksi asetetaan tasavertaisuuden, oikeudenmukaisuuden ja yhteisvastuun toteuttaminen, on selvää, että viestinnän on perusluonteeltaan oltava kommunikatiivista, yhteisymmärrykseen tähtäävää. Perinteisesti julkisyhteisöjen viestintä on ollut enimmäkseen tiedotusluontoista: viestintä on kohdistunut joukkoviestimille ja vasta julkistamisen kautta kansalaisille. Viestintä on ollut riippuvainen tiedotusvälineistä. (Nieminen 2000, 112, 125–126.)

3 MEDIA JA VALTIONHALLINTO

Tässä kappaleessa käsitellään median ja valtionhallinnon välistä sidosryhmäsuhdetta sekä median erilaisia rooleja ja tehtäviä yhteiskunnassa. Median ja valtionhallinnon suhdetta tarkastellaan uutisvalinnan kriteerien ja median oikeuksien näkökulmasta. Pääluvussa hahmotetaan sitä vahtikoiran, portinvartijan, sidosryhmän ja yleisön palvelemisen monimutkaista ristipainetta, jossa tiedotusvälineiden edustajat työskentelevät päivittäin.

3.1 Median ja demokratian suhde

Klassiset teoriat määrittelevät demokratian instituutioiden muodostamaksi systeemiksi, joukoksi keskustelu- ja päätöksentekoprosesseja, ja joissain tapauksissa jopa lopputulosten poluksi. Jokainen määritelmän elementti sisältää tietyn kommunikaation ilmenemismuodon. Demokratia ei toimi ilman toimivaa poliittista sfääriä, joka antaa yksilöille aseman päättää ja toimia itsenäisesti. Demokratia on riippuvainen vallitsevista kommunikaatiosuhteista. (Meyer & Hincman ym. 2002, 1-3.)

Moniin muihin maihin verrattuna median ja demokratian suhde on Suomessa suhteellisen hyvällä tolalla, sillä suomalaisessa mediassa on sijaa moninaisuudelle ja moniarvoisuudelle. Demokratia toteutuu parhaiten, kun kansa-

laiset voivat tehdä valintansa kaiken saatavissa olevan tiedon pohjalta ja kansalaisilla on yhtäläiset mahdollisuudet oman mielipiteen muodostamiseen. (Oikeusministeriö 11/2005, 4, 14.) Suomalaisen demokratian peruspilarit ovat hallinnon julkisuus sekä luottamus poliittiseen päätöksentekoon. Viranomaisten toiminnan julkisuus mahdollistaa sekä valvonnan että osallistumisen. (Poliisin ylijohdo 6/2009, 10.) Ajatellaankin, ettei länsimainen demokratia toimisi ilman joukkotiedotusvälineiden välittämää informaatiota (Huovila 2001, 8).

Suomen perustuslaki (731/1999) määrää viestinnällisten oikeuksien kohdalla seuraavaa:

2 §: *"Kansanvaltaan sisältyy yksilön oikeus osallistua ja vaikuttaa yhteiskunnan ja elinympäristönsä kehittämiseen."*

14 §: *"Julkisen vallan tehtävänä on edistää yksilön mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan ja vaikuttaa häntä itseään koskevaan päätöksentekoon."*

20 §: *"Julkisen vallan on pyrittävä turvaamaan jokaiselle oikeus terveelliseen ympäristöön sekä mahdollisuus vaikuttaa ympäristöään koskevaan päätöksentekoon."* (Oikeusministeriö 11/2005, 24; Perustuslaki 731/1999.)

Perustuslain mukaan kansalaista ei saa asettaa eriarvoiseen asemaan viestinnällisten tarpeiden tyydyttämisen suhteen. Demokraattisessa yhteiskunnassa kansalaisilla on tasavertainen oikeus tietoon, orientaatioon ja sosiaaliseen kommunikaatioon (§ 6) sekä oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin (§ 17). Jotta jokaisen yksilön viestinnälliset oikeudet toteutuvat, on median ja yhteiskunnan suhteiden oltava sellaiset, että ristiriitojen ja konfliktien julkinen käsitteleminen on mahdollista. (Oikeusministeriö 11/2005, 24–25.)

Yksi suomalaisen demokratian vaalituimmista arvoista on sananvapaus, joka on kirjattuna perustuslain 12 §:ään. Sananvapaus ei ole yksiselitteinen oikeussääntö, vaan vuosisatojen aikana kehittynyt liberaali ajatussuunta, jonka mukaan valtion eikä kenenkään muunkaan tule ennakolta puuttua sananvapauden käyttöön. (Neuvonen 2005, 205–208.) Sananvapaussäännöksen mu-

kaan esittävää mielipidettä ei voida etukäteen ennen sen esittämistä estää minkään viranomaisen toimesta. Median näkökulmasta katsottuna oleellista on, että viestin lähettämisen tai julkaisun voi estää ennakolta vain tiedotusvälineen päätoimittaja. (Juholin & Kuutti 2003, 30.)

Suomessa sananvapaus on perustuslakiin kirjattu perusoikeus ja kansainvälisten ihmisoikeussopimusten kautta velvoittava ihmisoikeus. Joukkoviestinnän tehtävä on toteuttaa sananvapaudelle annettuja tehtäviä demokraattisessa yhteiskunnassa. Median toimijoiden on syytä muistaa, että vapautta seuraa myös vastuu – vapauden perustajana ovat joukkoviestinnän erilaiset tehtävät demokraattisessa yhteiskunnassa. (Neuvonen 2005, 205–208.)

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin (EIT) pitää sananvapautta yhtenä demokraattisen yhteiskunnan peruspilarina. Lehdistöllä on erityinen merkitys julkisen vallan vahtikoirana (ks. kappale 3.4.1) ja tämän vuoksi Euroopan ihmisoikeustuomioistuin korostaa joukkoviestintien ja toimittajien oikeutta levittää tietoja ja mielipiteitä sekä tätä kautta toteutuvaa yleisön oikeutta vastaanottaa tietoja ja mielipiteitä. (Tillikka 2007, 175.) Kun tarkastellaan mediaa ja kaikkia sen variaatioita muutaman sadan vuoden ajalta, median vapauden voidaan todeta edistävän sananvapautta (Lichtenberg 1990, 122).

3.2 Median vapaus ja valta

Jokaisessa maassa on valtion asettamat joukkoviestimiä säätelevät lait, jotka takaavat joukkoviestimille tietyt oikeudet ja vapaudet, mutta asettavat myös velvollisuuksia ja rajoituksia jopa kaikkein vapaimmille mediakentän tiedonvälittäjille. Median rooli yhteiskunnan poliittisten, kulttuuristen ja taloudellisten tekijöiden vahtijana johtaa siihen, ettei mediaa voi säädellä tiiviisti. Valtionhallinto voi säädellä massamediaa lähinnä marginaalisilla suorilla

keinoilla tai epäsuorilla keinoilla. Sääteleykeinot vaihtelevat suuresti maiden välillä riippuen muun muassa maan historiasta. (McQuail 2005, 241–243.)

Demokratian kannalta media on oletettavasti sananvapauden linnake, mutta se on liian usein instituutio, jonka ilmaisun vapautta rajoitetaan. Erityisesti medialta rajoitetaan oikeutta kritisoida yhteiskunnallisen vallan keskittymiä. Mediatutkijat ovat osoittaneet tutkimuksissaan yhdenmukaisesti, että viralliset lähteet dominoivat mediaa. Jos media haluaisi täyttää roolinsa demokratian puolustajana, median täytyisi tarjota vastaanottajilleen moninaisia perspektiivejä. Jos media antaa vallanpäättäjien päättää mitä julkisuudessa esitetään, se kaventaa yleistä keskustelua ja heikentävät demokratiaa. (Schudson 2005, 24.)

Lichtenbergin (1990, 126) mukaan se, että valtionhallinto säätelisi mediaa, on perusteellisen väärä lähtökohta. Valtion mahdollisuus säädellä kritisoijaansa johtaisi etujen ristiriitaan ja konfliktiin. Ehdottomana periaatteena on pidettävä sitä, että valtio ei vaikeuta tai estä median työtä. Zassoursky (2000, 26) kehottaa mediakentän toimijoita ja toimittajia ponnistelemaan kohti vastuullista, itsenäistä ja objektiivista mediaa, jossa pääsy käsiksi informaatioon on taattu ja kommunikaatio on demokraattinen ihmisoikeus.

Viestinnän vapaus voi toteutua vain jos medially on käytössään tarvittavat kanavat yleisöjen tavoittamiseen ja mahdollisuus saada tutkittavakseen monipuolista informaatiota. Tehokas demokraattinen toiminta on mahdollista vain mikäli 1) valtiovallan kontrolli ja sensuurin puuttuvat, jolloin medially on esteetön oikeus sekä julkaista että levittää uutisia ja mielipiteitä, eikä medially ole velvollisuutta julkaista sitä mitä ei halua, 2) kansalaisilla on tasa-arvoinen oikeus ja mahdollisuus päästä käsiksi julkaisuihin, 3) medially on todellinen riippumattomuus sekä omistajien että taloudellisten ja poliittisten tahojen intresseistä, 4) medially on mahdollisuus hankkia informaatiota kaikista olennaisista lähteistä. (McQuail 2005, 193–194.) Jotta demokraattinen

osallistuminen olisi totta, organisaatioiden täytyy mukautua jäsenien ja yhteistyökumppaneiden vaatimuksiin vapaudesta kertoa mielipiteensä. Samaan aikaan on oletettava, että kansalaisilla on ylipäätään halua osallistua keskusteluun. (Meyer & Hincman 2002, 6.)

Medialla on näkyvää ja näkymätöntä valtaa. Ulkoapäin katsottuna median vallan huomaa siinä mitä se valitsee julkaistavaksi ja mistä se vaikenee. Näin ollen media ei ole passiivinen heijastaja, vaan aktiivinen viestien muokkaaja ja valitsija. (Juholin & Kuutti 2003, 40–42, 44–45.) Vaikka median ja yksittäisen toimittajan valta perustuu aiheen ja materiaalin valintoihin, voidaan valta nähdä myös laajemmassa kontekstissa, sillä media päättää, mitkä ilmiöt se nostaa julkisuuteen (Huovila 2001, 148–149). Agenda setting -teorian mukaan joukkoviestimet suuntaavat yleisön huomion joihinkin tiettyihin kysymyksiin. Joukkoviestimet eivät siis määrää mitä yksittäiset ihmiset ajattelevat, mutta ne vaikuttavat siihen, mistä asioista kansalaisilla ylipäätään on mielipiteitä. Media vaikuttaa esimerkiksi siihen, mitkä poliittiset teemat nostetaan käsiteltäväksi. (Kunelius 2003; Walgrave 2008, 457).

2000-luvulla ei olekaan enää ajankohtaista kirjoittaa siitä, onko medialla valtaa vai ei, vaan tutkia millaista median valta on. Joukkoviestinten edustajat tiedostavat oman valtansa ja asemansa demokraattisessa yhteiskunnassa. (Neuvonen 2005, 1.) Eri maissa työskentelevien journalistien yhteisenä nimityksenä on arvomaailma. Deuze (2005, 445) on havainnut, että journalistien arvot ovat samanlaisia nimenomaan demokraattisia yhteiskuntia verrattaessa.

3.3 Media valtionhallinnon sidosryhmänä

Sidosryhmä-käsite on suomalaisille julkisille organisaatioille suhteellisen uusi (Luoma-aho 2005, 323). Perustuslaki (731/1999) mainitsee valtionhallinnon kohderyhmiksi vain kansalaiset, mutta hallinnon julkaisut ja suositukset otavat huomioon myös asiakkaat ja sidosryhmät. (Luoma-aho 2006, 41).

Sidosryhmällä tarkoitetaan mitä tahansa yksilöä tai ryhmää, joka voi vaikuttaa organisaation toimintoihin, päätöksiin, toimintatapoihin tai tavoitteisiin, tai johon nämä vaikuttavat. Sidosryhmillä voi olla organisaatioon taloudellisia, teknologisia, sosiaalisia, poliittisia sekä organisaation hallintoon liittyviä vaikutuksia. Tämän takia sidosryhmät on otettava huomioon organisaation strategisessa suunnittelussa. (Freeman 1984, 25, 83, 92-94.)

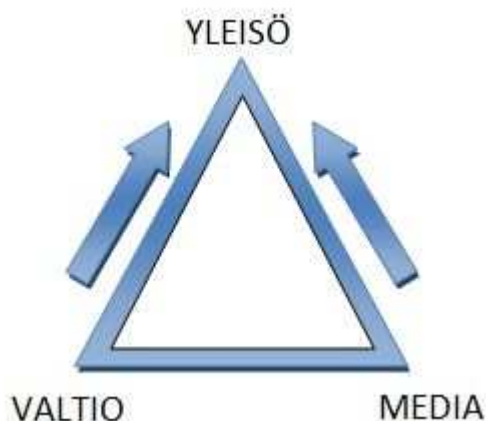
Stone (1995, 19-20) listaa yli sata mahdollista sidosryhmää, joiden kiinnostus organisaatiota kohtaan tulee huomata, vaikka organisaation pääsidosryhmien laajuus on yleensä paljon rajallisempi. Freemanin (1984, 6, 8-22) mukaan organisaation sisäisiin sidosryhmiin voidaan lukea omistajat, henkilöstö, asiakkaat, tavarantoimittajat ja alihankkijat. Ulkoisia sidosryhmiä ovat puolestaan poliittiset päätöksentekijät (hallitus), kilpailijat, kuluttajajärjestöt, aktivistiliikkeet sekä media. Fombrun (1996, 194) jakaa organisaation sidosryhmät seitsemään ryhmään: asiakkaat, sijoittajat, paikallisyhteisö, valtio, suuri yleisö, kilpailijat ja työntekijät.

Sidosryhmän yksinkertainen määrittäminen monimutkaistuu, kun huomioon on otettava nopeutunut tiedonvälitys ja yleisöjen sirpaloituminen. Enää ei riitä, että organisaatio selvittää tärkeimmät sidosryhmänsä ja pyrkii niiden kanssa positiiviseen yhteistyöhön, sillä sidosryhmillä on aikaisempaa enemmän tietoa ja taitoa mielipiteidensä ilmaisemiseen. Nykyään tarvitaan jatkuvaa toimintaympäristön ja sidosryhmien mielipiteiden monitorointia. (Luo-

ma-aho 2008, 79, 90–91.) Toisaalta julkisilla organisaatioilla ei välttämättä aina ole selkeästi määriteltyjä sidosryhmiä (Luoma-aho 2006, 42).

Mediaa pidetään valtionhallinnon tiedotuksen tärkeimpänä kohderyhmänä (Valtionhallinnon viestintäsuositus 2002, 15). Joukkoviestinten tarpeisiin on vastattava nopeasti ja virkamiesten on avustettava toimittajia tiedon hankinnassa. Joukkoviestinten palvelemiseksi on tuotettava entistä kootumpaa materiaalia, joka on myös taustoitettu. (Sisäasiainministeriö 16/2001, 7.) Valtionhallinnolle media on tärkeä kanava kansalaisten saavuttamisessa. Viestinnässään valtion organisaatiot turvautuvat edelleen pitkälti mediavälitteiseen tiedottamiseen, eivätkä viranomaisten omat tietoverkot ole syrjäyttäneet median asemaa. (Poikonen 2008, 120).

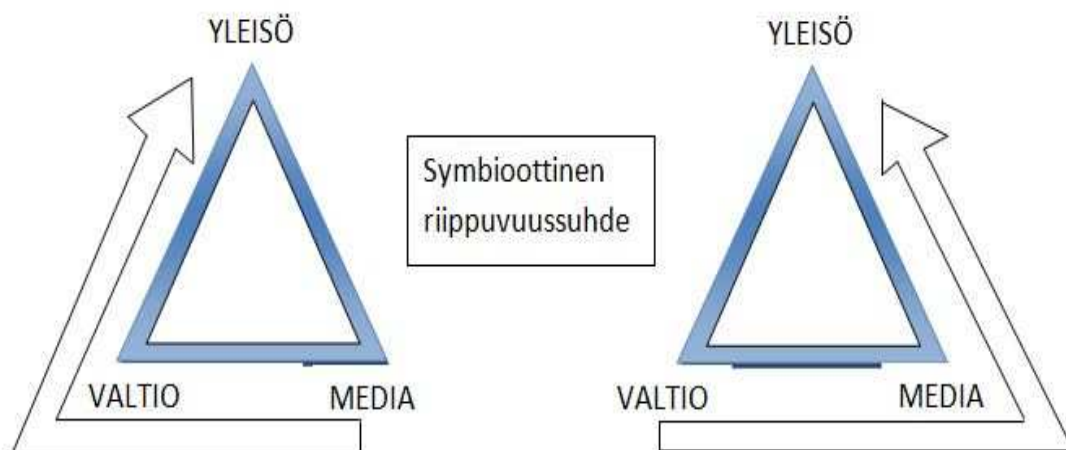
Valtionhallinnon näkökulmasta tarkasteltuna media on sinänsä poikkeuksellinen sidosryhmä, että se voi toimia sekä suodattimen että kanavan rooleissa. Silti valtio voi lähestyä yleisöä ilman median välitteisyyttä – samoin kuin media voi lähestyä yleisöä ilman valtionhallinnolta saamaansa informaatiota. Tätä kuvataan kuvassa 1.

KUVA 1: Median ja valtionhallinnon suhde yleisöön (Ruokamo 2010).

Median ja valtionhallinnon voidaan sanoa elävän niin sanotussa symbioottisessa suhteessa, joka perustuu molemminpuoliseen hyötyyn. Kuvan 2 mukaisesti media tarvitsee julkisilta organisaatioilta kuten valtion virastoilta ja

laitoksilta saamaansa informaatiota, jotta se saa yleisön tiedon tarpeen tyydytettyä. Viranomaiset puolestaan käyttävät mediaa informaation välittäjänä, jotta kansalaiset saavat tietoa hallinnon päätöksistä. Osapuolten intressit ovat erilaiset, mutta sopeutumalla toistensa vaatimuksiin, median ja organisaation välille voi muodostua keskinäinen hyötysuhde. (Poikosta 2008, Juholinia 2001, Ikävalkoa 1996 mukailleen.)

KUVA 2: Median ja valtionhallinnon symbioottinen riippuvuussuhde (Ruokamo 2010).

Vaikka valtionhallinnossa korostetaan median roolia tärkeänä sidosryhmänä, ei yhteistyö välttämättä toimi ongelmitta. Valtioneuvoston selvitys osoittaa, että valtionhallinnon viestinnässä ja tiedotuksen toiminnassa on parantamisen varaa. Suurimpina kehityskohteina nähdään mm. avoimuuden puute, liiallinen byrokraattisuus, sujumattomuus, kapulakielen käyttö, kielteisten asioiden häivyttäminen ja reagoinnin hitaus. Toimittajat vaativat, että viranomaisorganisaatioissa järjestettäisiin koulutusta julkisuuslain velvoitteista. (Valtioneuvoston kanslia 3/2004, 51-52.)

Valtionhallinnon instansseissa tiedotusvälineet tulee nähdä vallankäytön vartijoina. Median tehtävänä on tarkastella yhteiskunnan ilmiöitä kriittisesti. Poikkeavien mielipiteiden esittäminen, arvostelu ja kyseenalaistaminen ovat osa hallinnon julkisuutta. Eriävät mielipiteet ja kritiikki eivät saa vaikuttaa

tiedotusvälineiden tasapuoliseen palvelemiseen. Valtionhallinnon viestintää kunnan näkökulmasta tutkinut Satu Tyry-Salo toteaa, että sidosryhmänä mediaa on palveltava aktiivisesti, nopeasti ja luotettavasti. (Tyry-Salo 2004, 26.)

McQuail (2005, 241–242) muistuttaa, ettei media ole valtionhallinnon tai poliitikkojen käskynalainen. Hänen mukaansa media-ammattilaiset rajaavat itse käsitystään valtiovallan kritisoijana kuvaten instituutioiden vaikuttajia ja heidän mielipiteitään. Schudson (2005, 25–26) puolestaan kuvaa valtionhallinnon ja median suhteen yksipuolistuneen. Journalistit suosivat valtiollisia organisaatioita lähteinään, mutta tilanne on kärjistynyt siten, että journalisteilla tuntuu olevan ammatillinen velvollisuus kirjoittaa valtionhallinnon toimista palvelukseksi demokratiaa. Journalistit ovat siirtyneet kohti suoraa informointia ja jättäneet selostamisen, analysoinnin ja keskustelemisen vähemmälle. (Schudson 2005, 25–26.)

Bristolin yliopiston poliittisen sosiologian professori Paul Statham haastatteli 110 journalistia kuudessa Euroopan maassa vuosien 2003 ja 2004 aikana. Tutkimus osoitti, että eurooppalainen mediajärjestelmä on vahvasti riippuvainen valtioiden julkisten laitosten ja poliitikkojen tarjoamista materiaaleista. Kritisoimisen sijaan media pikemminkin ”seuraa” ja ”kuvaa” valtionhallinnon toimijoita. (Statham 2008, 403–404, 418.) Judith Lichtenberg (1990, 103) vie ajatuksen pitemmälle väittämällä, että valtion viranomaiset manipuloivat mediaa helposti. Julkaistessaan viranomaisten tiedotteita ja virallisia kannanottoja media toimii suuttimena, joka ei suodata materiaalia. Lichtenberg väittää modernin yhteiskunnan unohtaneen mitä lehdistön vapaus todella tarkoittaa. Mediaa käsitellään ”äänenä”, vaikkakin voimakkaana sellaisena, ja tällöin median vapauksien puolustaminen on käytännössä sama asia kuin yleisen sananvapauden puolustaminen. (Emt, 103–105.)

3.4 Median yhteiskunnalliset tehtävät ja roolit

Professori Kaarle Nordenstrengin (2002, 90–91) mukaan media tukee demokratiaa tarkkailemalla ja arvioimalla yhteiskunnan päättäjiä, olemalla kriittinen, ylläpitämällä mielipiteiden monipuolisuutta ja informoimalla kansalaisia. Nordenstreng määrittelee median tehtäviksi sekä voiton tuottamisen omalle organisaatiolle että demokratian tukemisen. (Emt.) Kieran, Morrison ja Svennevig (2000, 145) yksinkertaistavat journalistien tehtäväksi tiedon etsimisen ja paljastamisen lukijalle, kuuntelijalle tai katselijalle. Tutkijakolmik-
kon mukaan median tulisi keskittyä raportoimaan ja tutkimaan tapahtumia, jotka vaikuttavat merkittävästi kansalaisten elämään.

Tiedotusvälineiden tehtävänä on välittää tietoa yhteiskunnan toiminnoista, herättää keskustelua yleisössä, viihdyttää vastaanottajaa ja tarjota ilmoitustilaa tai mainosaikaa ilmoittajille. Tiedotusvälineet eivät ainoastaan kerro, mitä yhteiskunnassa tapahtuu, vaan myös herättävät keskustelua vallanpitäjien tekemisistä ja tekemättä jättämisistä. Tämän tehtävän pohjalta tiedotusvälineitä on kutsuttu ”yhteiskunnan vahtikoiriksi”, jotka valvovat viranomais-
ten, poliitikkojen ja talouselämän toimintaa. (Huovila 2001, 8-9.)

Median yhtenä tehtävänä on demokraattisen päätöksentekoprosessin tukeminen. Median odotetaan julkaisevan täydellisiä, oikeudenmukaisia ja luotettavia uutisia valtiollisista asioista kattavista, erilaisista näkökulmista. Näin media antaa äänen yhteiskunnan toimijoille ja mahdollistaa kansalaisten osallistumisen ja mielipiteen muodostamisen valtion asioista. (McQuail 2005, 167.) Median puolueettomuudelta odotetaan, että asiat kerrotaan tasapuolisesti neutraalilla esitystavalla tunteenomaisia ja johdattelevia ilmauksia väl-
tellen (Huovila 2001, 144).

Vaikka uutisista kilpailevan median päätavoitteena on vangita yleisön huomio maksimaalisella laajuudella, ihanteellisessa tilanteessa media voi myö-

tävaikuttaa demokraattiseen kommunikaatioon useilla tavoilla: tasapainoisella ja kattavalla uutisoinnilla, objektiivisuudella ja ihmisten kunnioittamisella, lojaaliudella totuutta kohtaan niin muodon, sisällön kuin tyylin suhteen sekä kannustamalla kansalaisia osallistumaan yleiseen keskusteluun. Nämä normit ovat kauaskantoisia ja ne kuvailevat kommunikaatiotilanteen ideaalia. Samaan aikaan normit ovat melko ympäröiväisiä, eikä niistä ilmene kuinka sanatakkasti joukkoviestinten olisi niitä noudatettava. (Meyer & Hincman 2002, 4, 35.)

Massamedia täyttää useita tärkeitä, ellei jopa välttämättömiä tehtäviä nyky-yhteiskunnassa. Mediajärjestelmän tulisi toimia niiden vallassa olevien demokraattisten ja oikeudenmukaisten periaatteiden mukaisesti, joilla valtiota johdetaan. Yhteenottoja syntyy silloin, kun jonkin tietyn median tehtävänä ei olekaan palvella yleisön intressejä ja mukailla johtavia mielipiteitä. (McQuail 2005, 164.)

Seuraavaksi käsitellään tiedotusvälineiden yhteiskunnallisia rooleja. Ikävalkon (1996, 44) mukaan media-ammattilaisten voidaan nähdä olevan kaksoisroolissa: he työskentelevät sekä tarkkailijoina että vahtikoirina objektiivisuuden ja kriittisyyden rajapinnoilla.

3.4.1 Vahtikoira: valtionhallinnon kritisoiija

Medialla kuvaillaan olevan erityinen vahtikoiran (*watchdog function*) tai neljännen valtionmahdin asema (*fourth branch of the government*) (Lichtenberg 1990, 105). Vahtikoiran roolin ajatellaan pitävän sisällään yleisön näkökulman; toimittajat ovat ikään kuin yleisön valtuutettuja, kansalaisten puolella toimivia valtion kritisoijia (McQuail 2005, 284–285). Vahtikoira-näkökulma tukee valtionhallinnon periaatetta siitä, että kansalaisilla tulee olla mahdolli-

suus valvoa viranomaisten toimintaa ja julkisen vallan käyttöä sekä keskustella siitä (Poliisin ylijohdo 6/2009, 10).

Yleensä toimittajien vahtikoirarooli nähdään suhteellisen neutraalina, sillä toimittajat itse pitävät työnsä tärkeimpänä ammattieettisenä elementtinä objektiivisuutta. Vahvoja poliittisia mielipiteitä on vaikea sovittaa neutraaliin raportoimiseen, ja useilla uutisorganisaatioilla on toimittajien henkilökohdaisien poliittisten mielipiteiden esittämistä rajoittavat ohjesääntönsä. (McQuail 2005, 284–285.) Karvonen on samaa mieltä McQuailin kanssa neutraaliuden vaikeudesta. Hän toteaa, että ”toimittajat ovat vahtikoiria, jotka mielellään nostavat metelin vilunkipelistä, jos siihen suinkin tarjoutuu tilaisuus” (Karvonen 1999, 21). Kuutin (1994, 100) mukaan vahtikoiran rooli jää usein idealistiselle tasolle, sillä rooli toteutuu vain siinä tilanteessa, jossa tiedotusväline toimii taloudellisesta ja poliittisesta painostuksesta riippumattomana.

Median nimittäminen neljänneksi valtionmahdiksi tarkoittaa näkemystä, jossa joukkotiedotusvälineiden nähdään valvovan yhteiskunnan lainsäädäntö-, toimeenpano- ja tuomiovallan käyttöä. Valtionmahti-ilmaisulla korostetaan median itsenäistä asemaa yhteiskunnassa, vaikka käytännössä sekä poliittinen että taloudellinen painostus vaikuttavat joukkotiedotukseen jossain määrin. Toisaalta neljännen valtionmahdin olemassaolo on jopa haluttu kieltää. (Kuutti 1994, 63.) Vaikka mediaa pidetään valtionmahtina, vallanpitäjänä, akateemisissa keskusteluissa ei ole juurikaan punnittu, mitä tuo valta tuo mukanaan. Tutkimus osoittaa, että yhteiskunnan vallanpitäjillä ja journalistilla voi olla vahtikoiran vallasta hyvin eriäviä mielipiteitä. (Van Aelst, Brants, Van Praag, De Vreese, Nuytemans & Van Dalen 2008, 497, 508).

Tapani Huovila (2001, 9) muistuttaa, että media ei saisi yhdistää viihdyttäjän ja vahtijan tehtäviään. Mikäli viihde yhdistetään uutisvälitykseen, uutinen hukkuu viitekehukseensä. Näin ollen itse asiaa ja sen tärkeyttä ei muisteta, mutta ilmiöön liitetty viihdyttävyys jää kansalaisten mieleen. Tällöin neljän-

nestä valtiomahdista, yhteiskunnan vahtijasta, tuleekin vallan pönkittäjä. Tiedon sijasta vastaanottajalle tarjoillaan sirkushuveja ja aidot yhteiskunnalliset epäkohdat jäävät unholaan.

Lewis, Williams ja Franklin huomauttavat (2008, 10–14, 18), että median rooli voimakkaana valtionmahtina on häilyvä, koska vähäisten toimitushenkilökunnan resurssien ja taloudellisten paineiden takia toimittajat tarttuvat yhä hanakammin toimitukseen saapuvaan valmiiseen tiedotusmateriaaliin. Yli 2200 uutista Britanniassa vuonna 2006 analysoinut Cardiffin yliopiston tutkijakolmikko huomasi, että jopa 23 prosenttia uutisista pohjautui valtion laitosten, kuten poliisin, yliopistojen ja sairaaloiden lähettämiin tiedotteisiin. Vahtikoiran valta näkyi kuitenkin siinä, että joskus toimittajat käänsivät valtion laitokselta saapuneen kuivahkon tiedotteen sensaatiohakuiseksi etusivun uutiseksi. (Lewis ym. 2008, 10–14, 18.)

Yhdysvalloissa median ja valtion suhde on ollut keskeisenä tutkimuskohteenä. Usein tutkimuksien lähtökohtana on ollut median rooli vahtikoirana ja yhteiskunnan vallanpitäjien vastapelaajana. Sosiologian kenttään, kuten poliitikkojen valtaan ja instituutioiden itsenäisyyteen liittyneet tutkimukset osoittavat, että vaikka vahtikoiramalli onkin journalistisessa kulttuurissa normatiivinen ideaali, se on empiirisesti riittämätön. Tutkijat ovat kuitenkin eri mieltä siitä, miten vahtikoiramalli tulisi korvata tai korjata. (Clayman, Heritage, Elliot & McDonald 2007, 23–24.)

Vahtikoiramallin riittämättömyyttä on perusteltu sillä, ettei median enää nähdä olevan itsenäinen vahtikoira, vaan enemmänkin valtion palveluallisylikoira. Vaikka journalistit ovat muodollisesti itsenäisiä, uutistytön käytännöt tekevät heidät riippuvaisiksi valtion viranomaisista faktatietojen ja mielipiteiden lähteinä. Toisen näkökulman mukaan virallislähteiden huomattavasta asemasta huolimatta uutisisältö on kuitenkin muokkaantunut yhä kriittisemmäksi viranomaisia kohtaan. Tämän voitaisiin katsoa kannattavan

vahtikoiramallia, mutta tutkijoiden mielestä media on jopa mennyt liian pitkälle esittäen harkitsemattoman kriittisiä ja syövyttävän kyynisiä näkemyksiä viranomaisista. Tällöin vahtikoira on muuttunut säälimättömäksi hyökkäyskoiraksi (*"attack dog"* Tannenin 1998 mukaan) tai kontrolloimattomaksi romukaupan koiraksi (*"junkyard dog"* Sabaton 1991 mukaan.) (Clayman ym. 2007, 24.)

3.4.2 Portinvartija: uutisten valitsija

Termiä *"gatekeeper"* eli portinvartija käytetään laajalti vertauskuvana kuvaamaan toimitustyön aihevalintoja (McQuail 2005, 308). Uutisvirran portinvartijoista alettiin puhua 1940-luvulla, jolloin huomioitiin mediatoimijoiden rooli aineistojen valitsijoina tai hylkääjinä (Ikävalko 1996, 35). Shoemaker, Eichholz, Kim ja Wrigley (2001, 233) määrittelevät portinvartioinnin *"prosessiksi, jossa laaja potentiaalisten uutisten kokoelma käydään läpi ja muotoillaan niiksi muutamiksi uutisiksi, jotka media levittää yleisöille."* Toimitustyössä tiedon ja aineiston valinta tapahtuu toimittajan ja tiedotusvälineiden määrittelemien valintakriteerien perusteella. Koska toimittaja tekee työssään sisällöllisiä valintoja, häntä voidaan kutsua portinvartijaksi. Toimittaja siis vartioi sitä porttia, jonka kautta jutut pääsevät julkisuuteen. (Huovila 2001, 95.)

Kuutti (1994, 71) henkilöi portinvartijan tarkoittamaan journalistia, jolla on asemansa perusteella, esimerkiksi toimitussihteerinä tai päätoimittajana, päätösvaltaa jonkin aineiston julkaisemisesta. Myös kirjoittavalla toimittajalla on rooli portinvartijana, joka näkyy näkökulmien painotuksissa ja aihevalinnoissa. Portinvartijat siis avaavat portteja tietynlaiselle informaatiolle ja sulkevat niitä toisenlaiselta materiaalilta. (Kuutti 1994, 71.) Johnson ja Sallot (2006, 166) määrittelevät termin yleisluontoisemmin tarkoittamaan toimijaa, joka tekee jatkuvasti päätöksiä median julkaisemasta sisällöstä.

Portinvartijan tekemiin valintoihin vaikuttaa joukko yksilökohtaisia, toimituskohtaisia ja vastaanottajakohtaisia tekijöitä. Yksilökohtaisia tekijöitä ovat journalistin oma arvomaailma, koulutus, työkokemus ja kulttuuri, toimituskohtaisia puolestaan esimerkiksi toimituksen sisäiset sosiaaliset paineet, palstatila ja toimituksen resurssit. Vastaanottajakohtaisilla tekijöillä tarkoitetaan muun muassa vastaanottajien arvostuksia ja odotuksia. (Kuutti 1994, 71-72.)

Reese (2008, 250) muistuttaa, että on suhteellista, mitä yksilöt pitävät uutisen arvoisena, yleisöä kiinnostavana aiheena. Median portinvartiointi on parhailaan muuttumassa globaaliksi (*global newsroom -ilmiö*), sillä journalistien arvot ja elämäkatsomus ovat muuttumassa yhdenmukaisemmiksi. Nousevat ammatilliset mallit syntyvät yhteisymmärrykseen perustuvien normien ja arvojen vetovoimasta ja mukautumisesta uutiskeräyksen vaihtuviin tarpeisiin. (Emt.) Globaali uuden median aikakausi on kyseenalaistamassa portinvartioinnin prosessin. "On-line-aikakauden" journalistien on kohdattava kysymys siitä, täytyykö perinteiset ammattikäytännöt päivittää esimerkiksi siten, että kansalaiset voisivat sähköisesti vaikuttaa uutisprosessiin. (Bowman 2008, 99.)

Shoemaker, Eichholz, Kim ja Wrigley (2001, 233) kyseenalaistavat portinvartiointiin liittyvät toimittajan henkilökohtaiset tekijät. He toteavat tutkimustulostensa osoittavan, että toimituksen ylemmän portaan, kuten päätoimittajan, näkemykset tietyn uutisen uutisarvosta ovat toimittajan henkilökohtaisia portinvartiointikriteerejä painavampia. Tutkijoiden mukaan portinvartiointiprosessista on tullut yhä hienostuneempi: prosessia ei voida enää nähdä yksilöiden tekemänä erillisinä päätöksinä. Sen sijaan on tiedostettava, että "uutisportteja" ympäröi kummaltakin puolelta voimia, jotka kilpailevat toistensa kanssa. (Emt., 2001, 234, 242.)

3.5 Median uutisvalinnan kriteerit

Uutiskriteerit ilmentävät samaa ajatusmallia kuin edellä esitetty portinvartijamalli. Uutiskriteerit ovat ikään kuin se mittatikku, joka määrittelee portinvartijan työtä. Mittatikon avulla valitaan uutisoitavat asiat ja ratkaistaan julkaistavien uutisten keskinäiset arvot. Uutiskriteerejä tarvitaan, koska medialla on enemmän aineistoa kuin palstatilaa tai lähetysaikaa. Kriteereiden perusteella joukkoviestin, toimitus tai yksittäinen henkilö tekee päätöksen uutisaineiston käytöstä sellaisenaan, aineiston jatkojalostuksesta tai sen hylkäämisestä. (Ikävalko 1996, 37; Huovila 2001, 95; Kuutti 1994, 98.) Koska uutiskriteerit vaihtuvat päivittäin, median sisältö ei ole koskaan staattinen, paikallaan pysyvä (McQuail 2005, 308).

Uutiskriteereihin vaikuttavat mm. päivittäisen uutistarjonnan määrä, lehden päivittäinen rakenne eli uutissivujen suhde mainosten määrään, uutiskilpailu, viestimen koko, käytössä olevat resurssit, median ilmestymistiheys, kyseessä olevan median subjektiiviset mieltymykset, aineiston tuotantotapa, aineiston journalistinen valmius ja uutissykli (Juholin & Kuutti 2003, 32–33). Median eri välineiden uutiskynnys vaihtelee päivittäin, sillä tieto virta tuo eri päivinä eri määrän julkaistavaksi kelpaavia juttuja. Mikäli uutispäivä on kehno, uutiskynnys on alhaalla ja arvoltaan vähäpätöisemmätkin uutiset saattavat päästä julkisuuteen. (Huovila 2001, 96; ks. myös Kunelius 2003, 190–193.)

Termillä uutiskynnys tarkoitetaan eräänlaista ”estettä, joka tiedotusvälineeseen tarjolla olevan aineiston on ylitettävä päästäkseen tiedotusvälineen tarjontaan.” Uutiskynnys vaihtelee päivittäin. Yleensä toimituksen itse tuottamalla materiaalilla on matalampi uutiskynnys kuin ulkopuolelta tarjottavalla uutismateriaalilla. Joukkoviestimen uutiskynnys on sitä matalampi, mitä paremmin uutisen tapahtuma-ajankohta ajoittuu uutissyklin vaihtumiseen. Uutissyklillä tarkoitetaan tiedotusvälineen toimintarytmiä. Esimerkiksi viikko-

lehden uutissykli on 7 vuorokautta, päivittäisen sanomalehden 24 tuntia. (Kuutti 1994, 99–100.) Eric Klinenbergin (2005, 54) mielestä uutissykli on muuttunut digitaalistumisen myötä niin epäsäännölliseksi ja lakkaamattomaksi kiertokulukseksi, että se voitaisiin nimetä uudelleen uutissykloniksi.

Media siis valitsee uutisvirrasta tiettyjä aiheita uutiskriteerien perusteella. Uutiskriteeri on kuitenkin vaikea käsite, koska termin taustoja ei yleensä täsmennetä. Juholin & Kuutti (2003, 34) määrittelevät median uutiskriteereiksi asian tärkeyden, kiinnostavuuden ja tarkoituksenmukaisuuden (ks. TAULUKKO 1). Asian tärkeys nousee uutiskriteeriksi silloin, kun kyseessä on laajaa yleisöä todennäköisesti kiinnostava asia. Kiinnostavuuteen sisällytetään henkilökohtainen vetovoima, jännitys, taistelu, sympatia, tapahtumien epätavallisuus, seksi, kehitys ja eläimet. Kolmas kriteeri, tarkoituksenmukaisuus, on poliittinen kriteeri, josta esimerkiksi puolueet käyttävät omissa julkaisuissaan. (Kuutti 1994, 99.)

Uutiskriteerit	
Asian tärkeys	Voimakkuus, seuraukset, yllättävyys, ajankohtaisuus, laajuus
Asian kiinnostavuus	Läheisyys, samaistuttavuus, dramaattisuus, ristiriitaisuus, henkilöiden tunnettuus
Asian tarkoituksenmukaisuus	Myötäileekö sanoma mediavälineen julkaisupoliittikkaa?

TAULUKKO 1: Uutiskriteerit Juholin & Kuutin (2003, 34) mukaan.

Uutiskriteerien tutkimuksella on pitkä perinne. Mm. Galtung ja Ruge esittivät vuoden 1965 tutkimuksessaan uutiskriteereiksi mm. asian yleisyyttä, intensiteettiä, selkeyttä, merkityksellisyyttä, ennustettavuutta, yllätyksellisyyttä, jatkuvuutta ja negatiivisuutta. (Galtung & Ruge teoksessa Hong 2007, 8.) Kriteerit eivät ole yksimerkityksinen, yksitasoinen, joukkoviestimen pysyvä ominaisuus, vaan tilanteiden ja arvojen mukaan muuttuva määrittely. Tarkka

uutisarvon määrittäminen on vaikeaa, sillä jokaiseen juttuun liittyy tapauskohtaisia valintaperusteita. (Ikävalko 1996, 39–40; Huovila 2001, 95–96.)

Uutinen voi olla julkaisemisen arvoinen myös sosiaalisista syistä. Shoemaker ja Cohen (2006, 65) jakavat sosiaalisen merkityksellisyyden neljään ulottuvuuteen: poliittiseen, taloudelliseen, kulttuurilliseen ja yleiseen merkitykseen. Uutisella on sosiaalipoliittista merkitystä, mikäli se käsittelee poliittista systeemiä, hallituksen toimia, lakien noudattamista tai lakien rikkomista. Taloudellisen merkityksen omaavan uutisen julkaisu voi olla perusteltua, jos tekstissä tarkastellaan bisneselämää, mainontaa, työllisyyttä, tuonti- ja vientitietoja tai budjetteja. Kulttuurisia uutisen ulottuvuuksia ovat uskonto, etnisuus, kieli ja tapahtumat. Yleisellä merkityksellä Shoemaker ja Cohen tarkoittavat tapahtumaa, joka koskettaa kansalaisten elämää jollain tasolla. Esi-merkkinä tutkijat mainitsevat terveyteen, ympäristöön ja suuriin onnettomuuksiin liittyvät uutiset.

Uutisvalintaan liittyvä päätöksien prosessi on hyvin monimutkainen, hetkellinen ja nopeasti ohimenevä ilmiö. Uutisvalinnan yksityiskohtia ovat tutkineet mm. Donsbach (1987), Kepplinger (1989) ja Schudson (1989), mutta yksikään kehitetyistä malleista ei ole onnistunut selittämään prosessia täydellisesti. Mallien ongelmana on, että ne perustuvat erilaisille analyyttisille ja teoreettisille pohjille. (Donsbach 2004, 131, 134–135). Meyer & Hincman (2002, 29) ehdottavat, että uutisten valintamekanismi ei toimi tietoisten kaavojen mukaan, ehdoin tahdoin sovelletuin normein, vaan enemmänkin äänettömän ammatillisen yhteisymmärryksen perusteella. Äänetön yhteisymmärrys, konsensus, vaikuttaa journalistien ratkaisuihin ja arvioihin, vaikka journalisteilla ei ole selvää tietoisuutta konsensuksen olemassaolosta. Uutiskriteerien avulla uutismateriaalista siivilöidään se aineisto, joka tulee vangitsemaan yleisön huomion. (Meyer ym. 2002, 29.)

Median uutiskoneisto on viritetty pitkälti kielteisten aiheiden käsittelemiseen. Poliisin, palokunnan ja tuomioistuinten toimintojen säännöllinen seuraaminen tuottaa julkisuuteen negatiivisia uutisia. (Kuutti 2008 a, 17.) Schudson (2005, 23, 27) kuvaa uutiskilpailua toteamalla, että samaan tapaan kuin ambulanssia jahtaava lakimies näkee toisen ihmisen tragedian miljoonan taalan mahdollisuutena, uutisvainun omaava toimittaja näkee tragedian huomiota herättävänä, uraa edistävänä etusivun sensaationa.

4 POLIISIN VIRANOMAISTIEDOTTAMINEN

Poliisin viranomaistiedottamisella tarkoitetaan päivittäin tapahtuvaa tiedottamista tavanomaisista operatiiviseen toimintaan liittyvistä hälytystehtävistä, tavanomaisista tutkintaan tulleista rikoksista, erilaisista tapahtumista ja liikenteeseen liittyvistä ongelmista (Sisäasiainministeriö 16/2001). Tässä tutkimuksessa poliisin viranomaistiedottamista käsitellään operatiiviseen toimintaan liittyvän tiedottamisen näkökulmasta. Tässä luvussa tarkastellaan mediaa poliisin sidosryhmänä, viranomaistiedottamisen käytäntöjä ja tiedottamista rajoittavia lakeja. Aluksi esitetään lyhyt katsaus poliisiorganisaation rakenteeseen ja tehtäviin.

4.1 Poliisi osana valtionhallintoa

Poliisin operatiivista toimintaa johtaa ja ohjaa sisäasiainministeriön alainen Poliisihallitus. Poliisiorganisaation rakenne on kuvattu kuvassa 3. Poliisihallituksen alaisuudessa toimivat poliisilaitokset, Poliisiammattikorkeakoulu (Polamk), Poliisin tekniikkakeskus (PTK), Suojelupoliisi (Supo), keskusrikospoliisi (KRP) ja liikkuva poliisi (LP). Poliisihallitus vastaa alaistensa yksiköiden tulostulosohjauksesta. Paikallispoliisi koostuu 24 poliisilaitoksesta, joilla palveluverkkona on pääpoliisiasema, poliisiasemia, poliisin palvelupisteitä sekä

yhteispalvelupisteitä. Poliisin koko henkilöstön määrä on noin 10 900, josta poliiseja on noin 7 800. Suomessa on yksi poliisi 681 kansalaista kohti. (Poliisiorganisaatio 2010.)

KUVA 3: Poliisin organisaatorakenne.

Keskusrikospoliisi torjuu järjestäytyneitä rikollisuutta, seuraa rikollisuuden ilmiöitä ja tutkii laajoja ennakkotapaustunteisia talousrikosasioita. Liikkuvan poliisin päätehtävä on liikenteen valvonta ja liikenneturvallisuustyö. Lisäksi liikkuva poliisi osallistuu hälytystehtävien hoitamiseen lähimmän partion periaatteen mukaisesti. (Sisäasiainministeriö 11/2007, 45–46.) Suojelupoliisi (Supo) on operatiivinen turvallisuusviranomainen, jonka ydinaluetta ovat terrorismintorjunta, vastavakoilu ja turvallisuustyö (Suojelupoliisi 2010). Tässä esityksessä keskitytään tarkastelemaan poliisilaitosten päivittäistä viranomaistiedottamista. Tutkimuksesta on rajattu poliisin valtakunnalliset yksiköt.

4.2 Poliisiviranomaisen tehtävät ja sidosryhmät

Poliisin tehtävänä on oikeus- ja yhteiskuntajärjestelmän turvaaminen, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen, rikosten ennalta estäminen, rikosten paljastaminen, selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen. Turvallisuuden ylläpitämiseksi poliisin on tehtävä yhteistyötä muiden viranomaisien ja kansalaisten kanssa. Lisäksi poliisin on suoritettava lupahallinnollisia tehtäviä, annettava jokaiselle tehtäväpiiriinsä kuuluvaa apua ja huolehdittava kansainvälisestä yhteistyöstä. (Komiteanmietintö 2009:2, 533–534; Poliisilaki 1995, 123.)

Poliisilaki (493/95) 2§ määrää poliisin toiminnasta seuraavaa:

”Poliisin on toimittava asiallisesti ja puolueettomasti sekä sovinnollisuutta edistäen. Poliisin toimenpiteet on suoritettava aiheuttamatta suurempaa vahinkoa tai haittaa kuin on välttämätöntä tehtävän suorittamiseksi. Toimenpiteiden on oltava perusteltuja suhteessa tehtävän tärkeyteen ja kiireellisyyteen sekä tilanteen kokonaisarviointiin vaikuttaviin seikkoihin. Poliisin tulee ensisijaisesti neuvoin, kehotuksin ja käskyin pyrkiä ylläpitämään yleistä järjestystä ja turvallisuutta. Poliisi ei saa puuttua kenenkään oikeuksiin enempää kuin poliisin tehtävien suorittamiseksi on tarpeen.” (Poliisilaki 1995, 123.)

Poliisiorganisaatiossa tiedostetaan sidosryhmien tunnistamisen ja monitoroinnin tärkeys. Poliisin sisäisen viestinnän hankkeen esityksen mukaan poliisilaitosten tulisi pitää paikallisiin sidosryhmiinsä säännöllisesti yhteyttä. Sidoryhmät on listattava ja otettava huomioon viestintäsuunnitelmissa. (Sisäasiainministeriö 16/2003, 30.) Poliisin paikallisiin sidosryhmiin kuuluvat muiden viranomaisten, järjestöjen ja yhteisöjen lisäksi kaikki liikkeenharjoittajat. Rikostorjunnan osalta keskeinen sidosryhmäviranomainen on syyttäjälaitos. (Sisäasiainministeriö 11/2007, 47; Sisäasiainministeriö 16/2001, 39.)

Paikallinen media on poliisilaitokselle erittäin tärkeä yhteistyökumppani. Paikallismedian tavoitteena on kertoa levikkialueen asukkaille niistä asioista, jotka vaikuttavat kansalaisten elämään. Tiedotusvälineet ovat halukkaita tekemään poliisin kanssa yhteistyötä, joten poliisin tulee olla tätä sidosryhmää

kohtaan aktiivinen ja aloitteellinen. Sisäasiainministeriö kehottaa paikallisia poliisiyksiköitä järjestämään median kanssa yhteisiä koulutustilaisuuksia ja tapaamisia, jotta molemmin puolin opitaan tuntemaan toistensa työtä ja jotta yhteistyömuodoista voidaan sopia. (Sisäasiainministeriö 16/2001, 39.)

Poliisin ylijohdo luonnehtii poliisin ja median suhdetta monitasoiseksi. Tiedotusvälineet keräävät tietoa aktiivisesti ja haluavat tuoretta informaatiota poliisin päivittäisestä toiminnasta. Rikokset, onnettomuudet ja järjestyshäiriöt nousevat lähes aina uutisiksi. Poikkeuksellisissa rikoksissa poliisi on medialle keskeinen tietolähde. Paikallisuutisissa huomioidaan mitättömämmätkin tapahtumat. Myös poliisi hyötyy mediayhteistyöstä; useat rikokset ratkaistaan tiedottamisen avulla. Median kaupallisen kilpailun myötä tarve tehdä yhä myyvämpiä lehtijuttuja kasvaa. Tämä lisää median halua saada poliisilta tietoa. Skandaalilehdistön pyrkimys rahastaa sananvapauden avulla on todellisuutta myös Suomessa. (Poliisin ylijohdo 3/2008, 36–37.)

Arjen ilmiöitä aktiivisesti seuraavat toimittajat saavat poliisin toimintaan liittyvistä asioista tietoa myös muista lähteistä kuin poliisilta. Poliisia tarvitaan usein vain vahvistamaan tiedot oikeiksi. Poliisin ei pidä kysyttäessä valhelehdellä toimittajille, sen paremmin kuin kenellekään muullekaan, mutta vastuu esimerkiksi käynnissä olevan rikostutkinnan vahvistamisesta kuuluu aina tutkinnanjohtajalle. (Poliisin ylijohdo 3/2008, 37.)

4.3 Viranomaistiedottaminen käytännössä

Käytännössä viranomaistiedottaminen tarkoittaa, että poliisin hätäkeskuspäivystäjä tai poliisipäivystäjä kokoaa vähintään kaksi kertaa vuorokaudessa tiedotteen, joka toimitetaan medialle tiedotusvälineiden kanssa sovitun tavan mukaisesti esimerkiksi sähköpostitse tai faksitse. Tutkinnassa olevien asioiden päivittäistiedottamisesta vastaa tutkinnanjohtaja, joka jakaa tiedotteet

suoraan tiedotusvälineille. Tiedotteeseen merkitään tiedotteen laatija sekä lisätietojen antajan yhteystiedot. Tiedote on otsikoitava ”Tiedote” tai ”Tiedotusvälineille”. (Sisäasiainministeriö 16/2001, 28–29, 42.)

Poliisin viranomaistiedotteet jaetaan mediavälineille pääasiassa sähköisesti. Silti jokaisella poliisilaitoksella velvollisuus pitää mm. tietoliikennekatkojen varalta ajantasaiset osoitetarrat postitusta varten (Sisäasiainministeriö 16/2001, 41). Tiedotteillaan poliisi palvelee rikosten ennalta ehkäisyä, varoittaa ja valistaa kansalaisia, ohjeistaa toimimaan eri tilanteissa, mutta pyytää myös apua rikosten selvittämisessä. Yleisöltä saatavilla tiedoilla on sekä henki- että omaisuusrikosten selvittämisessä ratkaiseva rooli (Sisäasiainministeriö 1981, 4). Poliisilla on velvollisuus tiedottaa myös rikosilmiöistä. Yhden polkupyörän anastus ei vielä ole tiedotusasia, mutta jos polkupyörävarkauksien määrä alkaa nousta, se on tiedotettava asia. (Sisäasiainministeriö 16/2001, 33.)

Tiedoteteksteissään poliisin on vältettävä dramatisointeja ja keskityttävä tosiasioihin. Todistamatonta tieteellisyyttä ja epätieteellisiä perusteluja on vältettävä. Erityisesti tilastojen käyttö viestinnässä edellyttää perusteellista valmistelua ja vertailulukujen huolellista tarkistamista, sillä poliisitiedotteissa on tukeuduttava luotettavasti tutkittuihin faktoihin. Eettisesti objektiivisesti laadituissa viranomaistiedotteissa ei leimata eikä halvenneta yksittäisiä ihmisiä tai kansanryhmiä. Virheelliset tiedot tulee oikaista ja puutteellista tietoa tulee täydentää. (Poliisin ylijohdo 3/2008, 38.)

Mikäli toimittajilla on tiedotetuista tapahtumista lisäkysymyksiä, heidän soittoihinsa vastaavat hälytyskeskuspäivystäjät, palvelupäivystäjät, kenttäkomisariat, tutkinnanjohtajat ja päällystöpäivystäjät. Poliisiyksikön päällikkö vastaa viime kädessä siitä, että yksikön tiedotus hoituu säädösten ja ohjeiden mukaisesti, ja että henkilöstö on saanut riittävän koulutuksen tiedotuksen hoitamiseen (Sisäasiainministeriö 16/2003, 14, 28–29).

Tiedotusvälineiden tarpeet täytyy ottaa huomioon myös virka-ajan ulkopuolella. Iltaisin ja öisin tapahtuva päivittäistiedottaminen hoidetaan pääsääntöisesti samoin kuin virka-aikana. Kenttäjohtaja antaa päivystäjille ohjeet, mitä yksityiskohtia tapahtumista annetaan julkisuuteen. Kenttäjohtaja voi myös koota työvuoronsa aikana tulleista tapahtumista yhteenvedon päivystäjille luovutettavaksi. Kenttäjohtajien puhelinnumeroita ei ole tarkoituksenmukaista antaa julkisuuteen, joten virka-ajan ulkopuolella lisätietoja tiedotusvälineille antavat päällystön johtovalmiudessa olevat. (Sisäasiainministeriö 16/2001, 29, 40.)

Vuorokauden ympäri tapahtuvaa viranomaistiedottamista tukee myös vuodesta 1999 lähtien käytössä ollut Suomen Tietotoimiston Online-tiedotepalvelu (Sisäasiainministeriö 16/2001, 42–44). Online-tiedotepalvelun kautta poliisin lähettämä tiedote on heti nähtävissä kaikissa STT:n asiakaslehdissä. Näin tieto uutisen arvoisesta tapahtumasta saavuttaa välittömästi eri mediat ympäri maata. Poliisi- ja pelastusviranomaisten päivittäisiä hälytystehtäviä voi tarkastella reaaliajassa Internetin 112-info-mediapalvelusta. Poliisilla on ollut käytössään myös tekstiviestitse joukkoviestimien edustajille lähetettävä mediahälytys, jossa olennainen tieto muokattiin 160 merkin pituiseksi viestiksi. Tekstiviestihälytysten käytöstä on luovuttu. (Sisäasiainministeriö 16/2001, 42–44.)

4.4 Viranomaistiedottamisen ammattimaisuus

Vuoden 2003 jälkeen kaikissa Suomen julkisissa organisaatioissa on täytynyt olla organisaation tarpeet huomioiva viestintäsuunnitelma. Tämä ei välttämättä kuvaa sitä, että valtionhallinnon viestintä olisi aikaisemmin ollut heikompi, vaan muutos kuvaa viestinnän merkityksen kasvua. (Luoma-aho 2006, 40.) Valtionhallinnon viestintäsuosituksen (2002, 10–11) mukaisesti kukin valtion viranomais määrittelee itsenäisesti viestintänsä painopisteet ja

viestinnän osapuolet. Viranomaisen tiedotusoikeus, -vastuu ja -velvollisuus määritellään joko erillisessä tiedotusohjeessa tai toimintayksikön työjärjestyksessä. Tiedotuksen suunnittelemisessa on varauduttava yllättäviin tapah-tumiin, jotta niiden vaatima tiedotus voidaan hoitaa luotettavasti ja joustavasti.

Poliisin ulkoisesta tiedottamisesta vastasivat 1980-luvulla sisäasiainministe-riön poliisiosaston poliisiylijohtaja, poliisiylitarkastajat ja tiedotussihteeri. Lääneissä tiedotuksesta vastasivat läänin poliisitarkastajat, poliisipiireissä puolestaan poliisipiirien päälliköt, poliisimestarit tai nimismiehet. Poliisipiir-
in päivystäjä ilmoitti poliisin tietoon tulleet rikokset medialle toimittajien rutiininomaisten soittokierrosten yhteydessä. Poliisin tiedotus oli luonteel-
taan kysymyksiin vastaamista, ei aktiivista tiedottamista. (Sisäasiainministe-riö 1981, 6-7, 10.) Vuonna 1999 poliisiorganisaatiossa työskenteli 11 ammatti-
tiedottajaa (Sisäasiainministeriö 16/2001, 46).

2000-luvun aikana poliisin viranomaistiedottaminen on käynyt läpi suuria mullistuksia ja ottanut harppauksia kohti ammattimaisuutta. Vielä 2000-
luvun alussa suurin osa poliisilaitoksista ei tiedottanut aktiivisesti mistään muista tapahtumista kuin ”merkittävistä tutkintaan tulleista rikoksista”. Kir-
jallisia tiedotteita ei juuri tehty. Sisäasiainministeriössä tultiin kuitenkin sii-
hen tulokseen, ettei toimittajien soittoihin perustuva tiedottaminen täyttänyt poliisilaitoksen tiedottamiselle asetettuja laatuvaatimuksia. (Sisäasiainminis-
teriö 16/2001, 28.)

Poliisille on laadittu ensimmäinen virallinen viestintästrategia vasta vuonna 2009, jolloin on valittu vuositeemat sekä ulkoisen että sisäisen viestinnän nä-
kökulmista. Tuolloin myös viestintäprosessi on kuvailtu ensimmäisen ker-
ran. Vuosia 2010–2013 koskevan poliisin toiminta- ja taloussuunnitelman keskeisiksi toimenpiteiksi on kirjattu paikallispoliisin viestintävalmiuksien yhtenäistäminen erityisesti ulkoisten tiedotteiden laadun ja toiminnallisuus-

den osalta. Toimintasuunnitelman mukaisesti poliisiorganisaatio aikoo varmistaa, että poliisilaitoksilla on riittävät resurssit ja osaaminen tiedotustehtävien hoitamiseksi. Myös viestintää koskevat määräykset ja ohjeet ovat uudistuksen alla. (Poliisin ylijohdo 1/2009, 23.)

Vuoden 2008 alussa Poliisin ylijohdo kuvasi tiedottamisen olevan ”osa nykyaikaista poliisitoimintaa kaikilla tasoilla”. Poliisin toiminnan haluttaisiin olevan niin avointa ja läpinäkyvää, kuin se poliisin tehtäväkentän huomioiden on mahdollista. Tarpeeton salailu tuhoaa poliisin luotettavuutta ja heikentää poliisin julkista kuvaa. (Poliisin ylijohdo 3/2008, 35–36.)

Nykypäivänä kaikissa suurimmissa poliisilaitoksissa tulisi olla päätoiminen viestinnästä vastaava virkamies ja tehtävään nimetty sijainen. Kuitenkin vuoden 2009 lopussa vain kahdeksassa poliisilaitoksessa työskenteli päätoiminen tai lähes päätoiminen viestinnästä vastaava virkamies. (Poliisin ylijohdo 6/2009, 18.) Huomioitavaa on, että julkisina valtion instansseina poliisilaitoksilla on velvollisuus informoida mediaa suunnitelmallisesti, täsmällisesti, oikea-aikaisesti ja tasapuolisesti. Silti suuressa osassa kihlakuntia poliisitiedottamisesta on vastuussa joku muu kuin päätoiminen viestintävastaava. Voidaanko poliisin päivittäistä viranomaistiedottamista kuvailla ammattimaiseksi, tavoitteelliseksi ja suunnitelmalliseksi? Palveleeko poliisi mediaa aktiivisesti?

Vuosien 2010–2013 toimintalinjoiksi poliisi on asettanut, että 1) poliisi informoi, neuvoo ja osallistuu keskusteluun, 2) viestintä tukee poliisin strategisten tavoitteiden toteutumista, 3) tuottaa palveluja valtionhallinnosta sekä edistää luottamusta poliisin toimintaan, 4) poliisin viestintä helpottaa kansalaisten tiedonsaantia ja osallistumista turvallisuutta koskevaan päätöksentekoon, palvelee päätöksentekijöitä, lisää turvallisuutta ja sekä estää että ratkaisee rikoksia. Tuoreen vision mukaan ”*Suomi on Euroopan turvallisim maa, minkä*

takeena on ammattitaitoinen, palvelualtis, luotettava, yhteistyöhakuinen ja tehokkaasti organisoitu poliisi.” (Poliisin ylijohdo 1/2009, 2, 23.)

Valtionhallinnon viestinnän parissa työskentelevät ihmiset ovat kasvavien haasteiden edessä, sillä hallinnolliset menettelytavat, säännöt ja käytännöt monimutkaistuvat. Valtion ja kansan välinen kuilu kasvaa, kun kansalaiset eivät ymmärrä valtionhallinnon päätöksiin vaikuttavia poliittisia, laillisia ja taloudellisia rajoitteita. (Baskin & Aronoff 1992, 410–411).

Baskin & Aronoffin (1992, 410–411) mukaan tiedotustyötä tekevien tulisi omaksua seuraavat strategiat. Ensinnäkin, heidän tulisi olla oman kenttensä (esimerkiksi terveys, turvallisuus) todellisia ammattilaisia. Toiseksi, tiedottajien tulisi toimia ennaltaehkäisevästi ja tarjota informaatiota tulevista päätöksistä ja tapahtumista jo varhaisessa vaiheessa. Kolmanneksi, viestintäammattilaisten tulisi korostaa ja vaalia rooliaan kansalaisten palvelijoina. (Baskin & Aronoff 1992, 410–411). Teoreettisen tietopohjan tuntemus on yksi keskeisimmistä ammattilaisuuden kriteereistä (Asunta 2006, 55).

Myös Vuokko (2004, 103) korostaa valtionhallinnon viestinnän vaatimusta asiakaslähtöisyydestä, sillä palveluita tuotetaan kansalaisille. Yksi osoitus asiakaslähtöisestä viestinnästä olisi Vuokon mukaan se, että julkinen sektori siirtyisi pois passiivisen tiedonlähteen roolistaan ja muuttuisi kohderyhmilleen aktiivisesti viestiväksi, palvelevaksi sektoriksi. Tällöin tavoitteena tulisi olla kohderyhmälähtöinen viestinnän räätälöinti. (Vuokko 2004, 103.)

Ikävalko (1996, 222) on tutkimuksessaan eritellyt kolme erilaista tiedottajatyyppeä, jotka toimivat tiedotusvälineiden kannalta erilaisin valtuuksin. Ensimmäiseen luokkaan kuuluvat hyvin valtuuksin toimivat ammattitiedottajat, toiseen luokkaan puolestaan ilman valtuuksia toimivat avustajat ja muut tiedonvälittäjät. Kolmantena ryhmänä ovat epäpätevät tiedotusosaston hen-

kilöt, joista ei ole toimittajille hyötyä. Erilaiset roolit ilmentävät sitä, että tiedotusalan professiosta on hankala antaa yksiselitteistä kuvaa.

Yhteisöviestinnässä ammattilaisuus yhdistetään usein tehokkuuteen ja vaikuttavuuteen, mutta poliisin viranomaistiedottamista ei ole tutkittu näistä näkökulmista. Ammattilaisuuden todellinen arvo on Cutlipin (1994, 158 teoksessa *Asunta* 2006, 3) mukaan siinä ihanteessa, että tarjotaan päteviä ja eettisiä palveluita. Onko poliisin viranomaistiedottaminen pätevää ja eettistä? Poliisi tiedostaa olevansa ”lähes ainoa viranomainen, joka saa sanomansa läpi mediassa lähes sellaisenaan”. Poliisin lähettämät viestit saavat laajan medianäkyvyyden ilman erityistä markkinointia. (Poliisin ylijohdo 6/2009, 17.) Sisäasiainministeriön poliisiosaston mukaan on itsestään selvää, että merkittävistä ja yleistä mielenkiintoa herättävistä rikoksista kerrotaan julkisuuteen, sillä niiden kohdalla tiedotusvälineiden paine on usein suuri (Sisäasiainministeriö 16/2001, 7, 32).

Rikos- ja poliisiaiheisten uutisten määrä on enemmän kuin kaksinkertaistunut kahden vuosikymmenen aikana. Kasvu oli suurta varsinkin 1990-luvulla. (Poliisin ylijohdo 3/2008, 36.) Rikosjournalismi onkin yksi viime vuosien voimakkaimmin kasvaneista journalismin aloista. Rikosjournalismin lisääntyminen ja yleisön kasvava kiinnostus on saanut aikaan sen, että rikos myy hyvin. (Virtapohja 2000, 79.) Suomalaisissa lehdissä on itse asiassa suhteessa enemmän rikoksiin liittyviä uutisia kuin esimerkiksi Britannian sanomalehdissä (Curran, Salovaara-Moring, Coen & Iyengar 2010, 11).

Nevadan yliopiston professori David Ryfe on samaa mieltä toimittaja Ari Mölsän (2009) kanssa siitä, että toimittajat syövät poliisin kädestä. Ryfe tutki vuonna 2005 etnografisen menetelmän kautta *The Daily News* -lehden toimitushenkilökunnan reaktioita päätoimittajan aloitteesta tehdyssä kokeilussa, jossa toimittajat eivät saaneet kirjoittaa lehteen rikosaiheisia uutisia. Lehti yritti nostaa lukijamäärää panostamalla laadukkaisiin tutkivan journalismin

uutisiin. Ryfen mukaan lehden henkilökunta alkoi välittömästi purnata päätoimittajan päätöstä vastaan, sillä poliisi- ja oikeusuutiset (*'cops 'n courts' news*) olivat erittelemätön osa päivittäistä uutistystä ja osa toimittajista oli työskennellyt päivittäisten poliisiuutisten (*murder-of-the-day -stories*) parissa vuosikymmeniä. Kuusi kuukautta kokeilun alkamisen jälkeen 11 toimittajaa irtisanoutui. (Ryfe 2009, 198–211.) Ryfen tutkimus osoittaa, kuinka olennainen osa median päivittäistä agendaa poliisiuutiset ovat.

4.5 Viranomaistiedottamista rajaavat tekijät

Seuraavaksi käsitellään poliisin viranomaistiedottamisen rajoituksia. Poliisin viranomaistiedottamista ja yleisesti ottaen koko poliisin ulkoista viestintää ohjaavat keskeiset rajoittavat tekijät on koottu taulukoihin 2 ja 3. Monimutkaisien lakien kokonaisuuden hahmottaminen auttaa ymmärtämään poliisin roolia informaation rajaajana, portinvartijana. Tämän tutkimuksen kannalta olennaisimmat lakien yksityiskohdat esitetään yhteenvetona alaluvussa 4.6.

Poliisin tiedottamista ohjaa useita lakeja, määräyksiä, ohjeita ja säännöksiä. Laeista olennaisimpia ovat mm. rikoslaki, tutkintavankeuslaki ja laki kuolemansyyn selvittämisestä (Sisäasiainministeriö 16/2001, 65–66). Yksi tärkeimmistä ohjeistuksista on sisäasiainministeriön määräyskokoelmaan kuuluva *Poliisin ulkoisen tiedottamisen ohje*. Viranomaistiedottamista rajoittavia tekijöitä tarkasteltaessa vaikuttaa ristiriitaiselta, että rajoitusten isosta määrästä huolimatta ”tiedottamisessa noudatetaan suurinta mahdollista julkisuutta demokratian toimintaedellytysten vuoksi” (Sisäasiainministeriö 1981, 3).

Tässä yhteydessä on huomattava, että tässä tutkimuksessa keskitytään sisäasiainministeriön määrittelemiin ulkoiseen tiedottamiseen *keskeisesti* liittyviin

lakeihin, ohjeisiin, asetuksiin ja määräyksiin. Viranomaistiedottamista rajoitettavia tekijöitä voi olla muitakin kuin tässä yhteydessä esiteltyt.

Poliisin ulkoiseen tiedottamiseen liittyvät keskeiset lait	
(621/1999)	Laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta
(493/1995)	Poliisilaki
(750/1994)	Valtion virkamieslaki
(449/1987)	Esitutkintalaki
(575/1988)	Asetus esitutkinnasta ja pakkokeinoista
(459/1973)	Laki kuolemansyyn selvittämisestä
(1112/1995)	Poliisiasetus
(767/2005)	Vankeuslaki
(731/1999)	Suomen perustuslaki
(39/1889)	Rikoslaki
(945/1984)	Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta
(744/1998)	Laki televisio- ja radiotoiminnasta
(460/2003)	Laki sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä eli sananvapauslaki

TAULUKKO 2: Poliisin ulkoiseen tiedottamiseen liittyvät keskeiset lait Sisäasiainministeriötä (2001, 72) mukaillen.

Poliisin ulkoiseen tiedottamiseen liittyvät keskeiset ohjeet, määräykset ja asetukset
Valtionhallinnon tiedotusohje. Valtioneuvoston kanslia 1994. (Korvattu valtionhallinnon viestintäsuosituksella 2002.)
Sisäasiainministeriön määräys: poliisin ympärivuorokautinen johtovalmius ja ilmoitusten tekeminen poliisin ylijohtoon (SM-1999-00196/Tu-42)
Sisäasiainministeriön ohje: Liikennetiedottaminen (SM-2000-1037/Vi-0)
Sisäministeriön ohje: Poliisin ulkoinen tiedottaminen -ohje. (SM-2000-701/YL-3)
Sisäasiainministeriön ohje: Suvaitsevaisuuden lisääminen ja rasismien ehkäiseminen poliisissa (15/011/97)

Sisäasiainministeriön ohje: Radiossa ja televisiossa luettavat viranomaistiedotteet (3/011/96)

Valtioneuvoston kanslia: Poikkeusolojen tiedotustyöryhmän muistio. 1999.

Valtionhallinnon viestintäsuositus. 2002.

TAULUKKO 3: Poliisin ulkoiseen tiedottamiseen liittyvät keskeiset ohjeet, määräykset ja asetukset Sisäasiainministeriötä (2001, 72) mukaillen.

Esitutkintalaki, pakkokeinolaki ja poliisilaki ovat keskeisiä yleislakeja, jotka lähtökohtaisesti säätelevät poliisin toimintaa ja ne kytkeytyvät myös osaksi muihin poliisitoimintaan liittyviin lakeihin (Komiteanmietintö 2009:2, 13, 269). Lakien tarkastelua yhteisöviestinnän näkökulmasta hankaloittaa se, että lait ovat useissa kohdissa päällekkäisiä tai toisiinsa viittaavia. Esimerkiksi yksistään esitutkinnasta liittyvää tiedottamista säätelee viisi eri lakia: laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta (621/1999), esitutkintalaki (449/1987), asetus esitutkinnasta ja pakkokeinoista (575/1988), oikeudenkäynnin julkisuudesta annettu laki (954/1984) ja poliisilaki (493/1995) (Sisäasiainministeriö 16/2001, 63).

Tiedottamisen keskeisimpiä periaatteita varsinkin rikosuutisoinnin kohdalla on yksityishenkilön suojaaminen. Rikostutkinnassa poliisin on pidettävä lain mukaan salassa henkilöiden terveyteen, mielenterveyteen ja perhesuhteisiin liittyvät asiat intymiteettisuojan takia. Poliisi ei saa tuottaa aiheuttomasti kärsimystä tai vahinkoa esimerkiksi siten, että tutkimusten ollessa kesken epäilty henkilö kerrotaan julkisuudessa syylliseksi. Rikosten selvittämistä ei saa vaikeuttaa asian julkistamisella. Viranomaisen on myös pidättäydyttävä liike- tai ammattisalaisuuden paljastamisesta. (Sisäasiainministeriö 1981, 5-6.) Julkisuuden rajoittamisesta kertoo myös, ettei rikostutkintaan liittyviä asiakirjoja voida antaa tutkinnan ulkopuolisille edes poliisiorganisaation sisällä (Sisäasiainministeriö 16/2003, 19).

Yksityiselämän suojan käsite on kuitenkin hyvin epämääräinen Suomen laissa, sillä käsitteen detaljit on siroteltu eri lakeihin. Epämääräisyyden takia suomalaiset tuomioistuimet ovat jopa päätyneet rajoittamaan sananvapautta

yksityisyyden suojan kohdalla vuoksi vain, koska rajaaminen on perustuslain ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen perusteella mahdollista. Yksityisyyden suojaa on siis korostettu. (Neuvonen 2005, 211.)

Rikosasioiden tietojen levittämisessä on huomioitava yleisten asiakirjain julkisuudesta annetun lain 4 pykälä, jonka mukaan poliisiviranomaiselle rikoksesta tulleet tiedot ja rikosasiaa tutkittaessa laaditut pöytäkirjat tulevat julkiseksi vasta asian oltua esillä oikeudessa tai esitutkinnan päätyttyä ilman syytteen nostamista. Lain 9, 10 ja 20–22 pykälien mukaan tiettyihin asiaryhmiin kuuluva asiakirja voidaan määrätä asetuksella tai viranomaisten päätöksellä salassa pidettäväksi. (Poliisilaki 2, 2001, 158.) Poliisin salassa pidettävät asiakirjat on eritelty taulukkoon 4.

Poliisin ei-julkisia asiakirjoja
1) Poliisiviranomaisten toimesta laaditut tai hankitut, sanottujen viranomaisten käytettäväksi tarkoitetut, rikosten ehkäisemistä ja selvittämistä, valtion turvallisuuden ylläpitämistä taikka poliisille kuuluvien huolto-, tarkastus- ja valvontatehtävien hoitamista varten tarpeelliset luettelot, koristot, päiväkirjat, tiedotukset ynnä muut selvitykset
2) asiakirjat, jotka koskevat muun muin poliisiviranomaisen toimittamia, rikoksen selvittämistä ja syytteen nostamista tarkoittavia tutkimuksia, kunnes ne on syytteen nostamista varten annettu viralliselle syyttäjälle ja niihin nähden on noudatettava yleisten asiakirjain julkisuudesta annetun lain 4 §:n säännöksiä, taikka asia on, sitä viralliselle syyttäjälle antamatta, jätetty sikseen
3) asiakirjat, jotka sisältävät tulli-, tarkastus- ja muiden viranomaisten virkatoiminnassaan hankkimia ja saamia tietoja ja selvityksiä yksityisestä liike- ja teollisuustoiminnasta, elinkeinon ja ammatin harjoittamisesta taikka yksityisen taloudellisesta asemasta, mikäli se, jota asiakirja koskee, ei anna suostumusta sen tiedon antamiseen.

TAULUKKO 4: Poliisin ei-julkisia asiakirjoja (Poliisilaki 2 2001, 158).

Seuraavaksi hahmotetaan viranomaistiedottamista rajaavat keskeiset lait. Taulukossa 3 esitettyjä ohjeita, määräyksiä ja asetuksia ei esitellä tarkemmin, sillä tärkeimpiä ulkoista tiedottamista rajaavia tekijöitä ovat nimenomaan

lait. Taulukossa 3 mainitun valtionhallinnon viestintäsuosituksen (2002) sisältöä on eritelty kappaleessa 2.3. Lakeja ei esitetä tärkeysjärjestyksessä. Esitelyssä ei pyritä kattavuuteen, sillä pykälistä esitellään joukkoviestinten näkökulmasta olennaisimmat sisällöt. Kursivoidut suorat lainaukset ovat oikeusministeriön ylläpitämästä sähköisestä Finlex-palvelusta.

Julkisuuslaki

Julkisuuslaki (621/1999) on tärkein viranomaisten ulkoista tiedottamista rajoittavista laeista. Pykälä 20 velvoittaa viranomaiset tuottamaan tietoa. Pykälässä 24 määritellään kolmenkymmenen kahden kohdan luettelossa ei-julkiset materiaalit, joiden sisällöstä tiedottaminen voi olla lainvastaista. Jotta poliisilaitokset täyttäisivät julkisuuslain ja valtionhallinnon edellytykset ja laatuvaatimukset, viestinnän tulee olla linjakasta, vastuutettua, organisoitua, suunnitelmallista, asiakaspalautetta hyödyntävää, ruotsinkieliset kansalaiset huomioivaa ja kaikki toiminnan osa-alueet kattavaa. (Sisäasiainministeriö 16/2001, 26, 37–38.)

3 § Lain tarkoitus: *Tässä laissa säädettyjen tiedonsaantioikeuksien ja viranomaisten velvollisuuksien tarkoituksena on toteuttaa avoimuutta ja hyvää tiedonhallintatapaa viranomaisten toiminnassa sekä antaa yksilöille ja yhteisöille mahdollisuus valvoa julkisen vallan ja julkisten varojen käyttöä, muodostaa vapaasti mielipiteensä sekä vaikuttaa julkisen vallan käyttöön ja valvoa oikeuksiaan ja etujaan.*

4 § Viranomaiset: *Viranomaisilla tarkoitetaan tässä laissa: 1) valtion hallintoviranomaisia sekä muita valtion virastoja ja laitoksia; 2) tuomioistuimia ja muita lainkäyttöelimiä; 3) valtion liikelaitoksia; 4) kunnallisia viranomaisia; 5) Suomen Pankkia mukaan lukien Rahoitustarkastus, Kansaneläkelaitosta sekä muita itsenäisiä julkisoikeudellisia laitoksia; Eläketurvoakeskuksen ja Maatalousyrittäjien eläkelaitoksen asiakirjoihin lakia kuitenkin sovelletaan 2 momentissa säädetyllä tavalla; 6) eduskunnan virastoja ja laitoksia; 7) Ahvenanmaan maakunnan viranomaisia niiden huolehtiessa valtakunnan viranomaisille kuuluvista tehtävistä maakunnassa; 8) lain tai asetuksen taikka 1, 2 tai 7 kohdassa tarkoitettujen viranomaisen päätöksen perusteella tiettyä tehtävää itsenäisesti hoitamaan asetettuja lautakuntia, neuvottelukuntia, komiteoita,*

*toimikuntia, työryhmiä, toimitusmiehiä ja kunnan ja kuntayhtymän ti-
lintarkastajia sekä muita niihin verrattavia toimielimiä.*

5 § Asiakirja: *Asiakirjalla tarkoitetaan tässä laissa kirjallisen ja kuval-
lisen esityksen lisäksi sellaista käyttönsä vuoksi yhteen kuuluviksi tar-
koitetuista merkeistä muodostuvaa tiettyä kohdetta tai asiaa koskevaa
viestiä, joka on saatavissa selville vain automaattisen tietojenkäsittelyn
tai äänen- ja kuvantoistolaitteiden taikka muiden apuvälineiden avulla.*

*Viranomaisen asiakirjalla tarkoitetaan viranomaisen hallussa olevaa
asiakirjaa, jonka viranomainen tai sen palveluksessa oleva on laatinut
taikka joka on toimitettu viranomaiselle asian käsittelyä varten tai
muuten sen toimialaan tai tehtäviin kuuluvassa asiassa. Viranomaisen
laatimana pidetään myös asiakirjaa, joka on laadittu viranomaisen an-
taman toimeksiannon johdosta, ja viranomaiselle toimitettuna asiakir-
jana asiakirjaa, joka on annettu viranomaisen toimeksiannosta tai muu-
ten sen lukuun toimivalle toimeksiantotehtävään suorittamista varten.*

6 § Viranomaisen laatiman asiakirjan tulo julkiseksi: *Viran-
omaisen laatima asiakirja tulee julkiseksi, jollei asiakirjan julkisuudesta
taikka salassapidosta tai muusta tietojen saantia koskevasta rajoitukses-
tä tässä tai muussa laissa säädetä, seuraavasti:*

*1) jatkuvasti ylläpidettävän diaarin ja muun luettelon merkintä, kun se
on tehty; syyttäjän diaarin tiedot epäillyistä tulevat kuitenkin julkisiksi
vasta, kun epäiltyä koskeva haastehakemus tai syyttäjän haaste on alle-
kirjoitettu tai sitä vastaavalla tavalla varmennettu taikka kun virallisen
syyttäjä on päättänyt jättää syytteen nostamatta tai kun asia on jä-
tetty sikseen;*

2) (...)

3) (...)

4) (...)

5) (...)

*6) pöytäkirja, kun se tarkastuksen jälkeen on allekirjoitettu tai sitä vas-
taavalla tavalla varmennettu, jollei sitä ole laadittu asian valmistele-
miseksi tai viranomaisen sisäistä työskentelyä varten;*

*7) tuomioistuimen päätös ja tuomio, kun ratkaisu on annettu tai kun se
on asianosaisen saatavissa;*

*8) päätös, lausunto, toimituskirja ja viranomaisen sopimusosapuolena
tekemä ratkaisu sekä niiden käsittelyä varten viranomaisessa laaditut
muistiot, pöytäkirjat ja muut kuin 1–3 tai 5–7 kohdassa tarkoitetut
asiakirjat, kun päätös, lausunto, toimituskirja tai sopimus on allekirjoit-
tetu tai sitä vastaavalla tavalla varmennettu (...).*

9 § Tiedonsaanti julkisesta asiakirjasta: *”Jokaisella on oikeus saa-
da tieto viranomaisen asiakirjasta, joka on julkinen.”*

20 § Viranomaisen velvollisuus tuottaa ja jakaa tietoa: *”Viranomaisen on edistettävä toimintansa avoimuutta ja tässä tarkoituksessa tarvittaessa laadittava oppaita, tilastoja ja muita julkaisuja sekä tietoa-aineistoja palveluistaan, ratkaisukäytännöstään sekä yhteiskuntaoloista ja niiden kehityksestä toimialallaan.”*

24 § Salassa pidettävät viranomaisen asiakirjat:

1) (...)

2) (...)

3) *”Salassa pidettäviä viranomaisen asiakirjoja ovat, jollei erikseen toisin säädetä: poliisille ja muille esitutkintaviranomaisille ja viralliselle syyttäjälle sekä tarkastus- ja valvontaviranomaisille tehdyt ilmoitukset rikoksesta, esitutkintaa ja syyteharkintaa varten saadut ja laaditut asiakirjat sekä haastehakemus, haaste ja siihen annettu vastaus rikosasiasa, kunnes asia on ollut esillä tuomioistuimen istunnossa taikka kun virallinen syyttäjä on päättänyt jättää syytteen nostamatta tai kun asia on jätetty sikseen, jollei ole ilmeistä, että tiedon antaminen niistä ei vaaranna rikoksen selvittämistä tai tutkinnan tarkoituksen toteutumista tai ilman painavaa syytä aiheuta asiaan osalliselle vahinkoa tai härsimystä tai estä tuomioistuinta käyttämästä oikeuttaan määrätä asiakirjojen salassapidosta oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain (945/1984) mukaan.”*

31 § Viranomaisen asiakirjan salassapidon lakkaaminen: *”Viranomaisen asiakirjaa ei saa pitää salassa, kun salassapidolle laissa säädetty tai lain nojalla määrätty aika on kulunut tai kun asiakirjan salassa pidettäväksi määrännyt viranomainen on peruuttanut salassapitoa koskevan määräyksen. Viranomaisen asiakirjan salassapitoaika on 25 vuotta, jollei toisin ole säädetty tai lain nojalla määrätty. Yksityiselämän suojaamiseksi (...) salassa pidettäväksi säädetyn asiakirjan tai niitä vastaavan muussa laissa salassa pidettäväksi säädetyn tai muun lain nojalla salassa pidettäväksi määrätyn asiakirjan salassapitoaika on 50 vuotta sen henkilön kuolemasta, jota asiakirja koskee tai, jollei tästä ole tietoa, 100 vuotta.”*

Suomen perustuslaki

Perustuslain (731/1999) 6 §:n mukaisesti viranomaisen tulisi kohdella kaikkia tasavertaisesti. Tällä tarkoitettaneen myös sitä, että median edustajia kohdellaan tasavertaisina kansalaisina. Pykälä 10 rajoittaa poliisia tiedottamasta poliisiasiaan liittyvän henkilön henkilökohtaisiin oloihin liittyviä seikkoja, kuten tietoja osoitteesta, harrastuksista, perhe-elämästä, taloudellisesta

asemasta, terveydestä, poliittisesta tai uskonnollisesta vakaumuksesta, aikaisemmista tuomioista ja seksuaalisesta suuntautumisesta. Yksityiselämän piiriin eivät kuulu tiedot henkilön toimimisesta poliittisessa tehtävässä tai muussa luottamustehtävässä. Myös kaikki pakolaisia sekä turvapaikan, viisumin tai oleskeluluvan hakijaa koskevat tiedot ovat salassa pidettäviä. (Mäenpää 2000, 203–206.)

6 § Yhdenvertaisuus: *”Ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä. Ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.”*

10 § Yksityiselämän suoja: *”Jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu. Henkilötietojen suojasta säädetään tarkemmin lailla.”*

12 § Sananvapaus ja julkisuus: *”Jokaisella on sananvapaus. Sananvapauteen sisältyy oikeus ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään ennakolta estämättä. Tarkempia säännöksiä sananvapauden käyttämisestä annetaan lailla. Lailla voidaan säätää kuvaohjelmia koskevia lasten suojelemiseksi välttämättömiä rajoituksia.”*

”Viranomaisen hallussa olevat asiakirjat ja muut tallenteet ovat julkisia, jollei niiden julkisuutta ole välttämättömien syiden vuoksi lailla erikseen rajoitettu. Jokaisella on oikeus saada tieto julkisesta asiakirjasta ja tallenteesta.”

Laki sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä

Sananvapaus on yksi Suomen perustuslaissa turvatuista perusoikeuksista. Perustuslain (731/1999) 12 §:n mukaan jokaisella kansalaisella on oikeus ilmaista, julkistaa tai vastaanottaa tietoja, mielipiteitä tai muita viestejä kenenkään ennalta estämättä. (Niiranen & Sotamaa 2003, 7.) Sananvapaus on turvattu myös Yhdistyneiden Kansakuntien 1966 valmistuneessa kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevassa kansainvälisessä yleissopimuksen

19. artiklassa sekä vuonna 1953 voimaan tullessa Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen 10. artiklassa. (Tillikka 2007, 127.)

Laki sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä (460/2003) on ikään kuin sananvapautta koskeva käyttöohje. Uusi laki astui voimaan 1.1.2004 kumoten radiovastuulain (219/1971) ja painovapauslain (1/1919). Laki koskee kaikkia joukkoviestinnän muotoja painetusta viestinnästä verkkojulkaisuihin ja radio-ohjelmiin. (Niiranen & Sotamaa 2003, 7, 11.)

7 § Viranomaisen tiedotukset: *”Julkaisija ja ohjelmatoiminnan harjoittaja ovat velvollisia korvauksetta julkaisemaan aikakautisessa julkaisussa, verkkojulkaisussa tai ohjelmassa viranomaisen tiedotuksia, jos se on tarpeen ihmisten hengen tai terveyden taikka merkittävien ympäristö- tai omaisuusarvojen suojaamiseksi tai muusta näihin rinnastettavasta tärkeästä syystä.”*

16 § Lähdesuoja ja oikeus anonyymiin ilmaisuun: *”Yleisön saataville toimitetun viestin laatijalla sekä julkaisijalla ja ohjelmatoiminnan harjoittajalla on oikeus olla ilmaisematta, kuka on antanut viestin sisältämät tiedot. Julkaisijalla ja ohjelmatoiminnan harjoittajalla on lisäksi oikeus olla ilmaisematta viestin laatijan henkilöllisyyttä.”*

Pykälä 7 edustaa poikkeusta pääsäännöstä, jonka mukaan vastaavalla toimittajalla tai päätoimittajalla on päätösvalta julkaisun sisällöstä. Viranomaisen käsite onkin suhteutettava siihen, että kukaan muu kuin päätoimittaja tai vastaava päätoimittaja ei voi päättää sisällöstä. Päätösvaltaa julkaisun sisällöstä ei voida luovuttaa tiedotusvälineen ulkopuolelle kuin ainoastaan laissa säädetyissä poikkeustapauksissa. Viranomaiselle on taattu lailla korvaukseton tiedottamisoikeus välttämättömien, kiireellisten ja erittäin tärkeiden ihmisten elinympäristön suojaamiseen liittyvien perusintressien turvaamiseen. Esimerkki nopeasta ja tehokkaasta tiedottamisen tarpeesta olisi esimerkiksi Suomen lähialueilla tapahtunut ydinonnettomuus. (Niiranen & Sotamaa 2003, 46–47.)

Lähdesuojaa koskevan pykälän lähtökohtana on, että julkaisutoimintaan keskeisesti osallistuvilla henkilöillä on oikeus olla paljastamatta yleisön saa-

taville toimitetun viestin laatijaa (oikeus anonyymiin ilmaisuun) tai tietolähteen henkilöllisyyttä lähdesuojaan vedoten (Niiranen & Sotamaa 2003, 94). Käytännössä lähdesuoja estää viranomaisia saamasta selville, kuka tiedotusvälineelle on antanut salassapitomääräysten alaisia tietoja. Tiedotusvälineen edustajaa ei siis rangaista tiedon julkaisemisesta, mutta viranomaista voidaan rangaista tiedon vuotamisesta. Lähdesuojaa sivutaan myös pakkokeinolaissa.

Poliisilaki

Poliisilaki (493/1995) sisältää yleiset poliisin toimintaa ohjaavat säännökset (Komiteanmietintö 2009:2). Poliisin henkilöstöä sitoo sekä vaitiolovelvollisuus että vaitiolo-oikeus. Poliisilaki määrää, että poliisi ei saa käyttää hyödykseen henkilön yksityisyyteen kuuluvia seikkoja, joiden ilmitulo voi aiheuttaa henkilölle vahinkoa tai haittaa. (Sisäasiainministeriö 2003, 19.)

43 § Vaitiolovelvollisuus: *”Poliisin henkilöstöön kuuluvan virkamiehen vaitiolovelvollisuudesta on voimassa, mitä valtion virkamieslain (750/94) 17§ säädetään.”*

44 §: Vaitiolo-oikeus: *”Poliisin henkilöstöön kuuluva ei ole todistajana tai muuten kuultaessa velvollinen ilmaisemaan valeostajana tai peitetoiminnassa toimineen henkilöllisyyttä, mikäli tiedon ilmaiseminen vaarantaisi todistelun kohteena olevan peitetoiminnan onnistumisen tai merkittävästi vaarantaisi valeostajan tai peitetoiminnassa toimineen tulevien vastaavanlaisten tehtävien hoitoa taikka jos tiedon ilmaisematta jättämiseen on muu erityisen painava syy.”*

Valtion virkamieslaki

Valtion virkamieslaki (750/1994) uudistui kokonaisuudessaan joulukuussa 1994. Uudella lainsäädännöllä virkasuhdetta lähennettiin työsopimussuhteeseen. (Linhala 1994, 5.) Seuraavassa pykälä, johon edellä mainittu poliisilain (493/1995) 4 § viittaa.

17 §: *”Virkamies ei saa käyttää hyödykseen eikä luvatta muille ilmaista virkamiesasemassaan tietoon saamaansa seikkaa, joka erikseen on säädetty tai määrätty salassa pidettäväksi tai joka koskee toisen terveydentilaa taikka jota asian laadun vuoksi ei muutoin ilmeisesti saa ilmaista.”*

Laki kuolemansyyn selvittämisestä

Laki kuolemansyyn selvittämisestä (459/1973) määrittää, että kuolemansyyntä saavat tietoja muun muassa lähiomaiset, vakuutuslaitokset ja tuomioistuimet. Medialle tietoja ei anneta. Lain rikkomisesta voidaan tuomita jopa kuudeksi kuukaudeksi vankeuteen.

15 § Salassapito: *”Kuolemansyyn selvittämistä koskevat asiakirjat ovat salassapidettäviä. Kuolemansyyn selvittämistä koskeviin asiakirjoihin sisältyviä tietoja saa antaa:*

- 1) tuomioistuimelle, muulle viranomaiselle tai yhteisölle, jolla on tiedon saantiin laissa säädetty oikeus;*
- 2) sille, jonka hakemuksesta tai suostumuksella kuolemansyyn selvittämiseksi tarpeellinen toimenpide on suoritettu;*
- 3) vainajan lähiomaiselle tai muulle hänen läheiselleen;*
- 4) vakuutus- tai eläkelaitokselle, jos luovuttamiseen on perusteltu tarve etuuden saamista koskevan hakemuksen käsittelemiseksi.”*

16 § Rikkomisen tuomio: *”Joka rikkoo tätä lakia tai sen nojalla annettuja määräyksiä, on tuomittava, jollei teosta ole erikseen säädetty rangaistusta, kuolemansyyn selvittämissäännösten rikkomisesta sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.”*

Rikoslaki

Vuodelta 1889 olevaa Suomen rikoslakia (39/1889) on paikkailtu mm. vuosina 1969, 1974, 1996, 1997, 20002, 2003, 2007 ja 2008. Rikoslain mukaan on tuomittavaa, jos poliisi paljastaa julkisuuslain vastaisesti tietoja virkasuhteen aikana tai sen päätyttyä (Poliisilaki 2 2001, 157). Poliisi voi joutua jopa kahdeksi vuodeksi vankeuteen tai hänet voidaan panna viralta. Rikoslaisissa viita-

taan valtion virkamieslakiin (750/1994). Rikoslaki koskee kaikkea tiedonvälitystä.

Luku 24, 8 § Yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen:

"Joka oikeudettomasti 1) joukkotiedotusvälinettä käyttämällä tai 2) muuten toimittamalla lukuisten ihmisten saataville esittää toisen yksityiselämästä tiedon, vihjauksen tai kuvan siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle taikka häneen kohdistuvaa halveksuntaa, on tuomittava yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi."

Luku 40, 5 §: Virkasalaisuuden rikkomisen ja tuottamuksellisen virkasalaisuuden rikkomisen:

"Jos virkamies tahallaan palvelussuhteensa aikana tai sen päätyttyä oikeudettomasti 1) paljastaa sellaisen asiakirjan tai tiedon, joka viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) tai muun lain mukaan on salassa pidettävä tai jota ei lain mukaan saa ilmaista, taikka 2) käyttää omaksi tai toisen hyödyksi taikka toisen vahingoksi 1 kohdassa tarkoitettua asiakirjaa tai tietoa, hänet on tuomittava, jollei teosta muualla säädetä ankarampaa rangaistusta, virkasalaisuuden rikkomisesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Virkamies voidaan tuomita myös viralta pantavaksi, jos rikos osoittaa hänet ilmeisen sopimattomaksi tehtäväänsä."

Esitutkintalaki, ja asetus esitutkinnasta ja pakkokeinoista

Esitutkinnalla tarkoitetaan rikoksen takia suoritettavaa selvitysmenettelyä. Esitutkintaprosessin jälkeen rikosasia saatetaan yleensä syyttäjän harkittavaksi, mutta esitutkinta voidaan myös jättää sikseen. (Mäenpää 2000, 126.) Esitutkintalain (449/1987) uudistamiseksi on meneillään lakiehdotus. Nykyisellään lain tiedottamista säätelevät pykälät ovat hyvin ylimalkaisia.

41 § Asiakirjojen julkisuudesta: *"Esitutkinta-aineistojen julkisuudesta on säädetty erikseen."*

49 § Tiedottaminen: *"Esitutkinnasta on tiedotettava siten, ettei kehtään aiheuttomasti saateta epäluulon alaiseksi ja ettei kenellekään tarpeettomasti aiheuteta vahinkoa ja haittaa. Esitutkintaa koskevien tietojen antamisesta julkisuuteen säädetään asetuksella."*

Pykälässä viitatulla asetuksella tarkoitetaan esitutkinnasta ja pakkokeinoista annettua asetusta (575/1988). Asetus määrittää rikosepäilyyn kuvan ja nimen julkaisun ehdot:

8 § Rikoksesta epäillyn henkilöllisyyden paljastaminen: *”Rikoksesta epäillyn nimen tai hänen kuvansa saa antaa julkisuuteen vain, jos se on välttämätöntä rikoksen selvittämiseksi, epäillyn kiinni saamiseksi tai muusta erityisen painavasta syystä.”*

9 § Oikeus antaa esitutkintaa koskevia tietoja julkisuuteen: *”Oikeus antaa tietoja esitutkinnasta julkisuuteen on tutkinnanjohtajalla ja hänen esimiehellään sekä esimiehen määräämällä muulla virkamiehellä.”*

Poliisiasetus

Tiedottamisen kannalta poliisiasetus (1112/1995) lähinnä määrää poliisiorganisaation toiminnallisista käsky- ja määräysvallan eri tilanteissa, eli onko tilanteen esimiehenä poliisipäällikkö, kenttäjohtaja, poliisiylijohtaja, ylikomisario, poliisiylitarkastaja, partionjohtaja tms.

7 § Toimintavelvollisuus: *”Poliisimiehen on noudatettava niitä käskyjä, määräyksiä ja ohjeita, joita hänen esimiehensä toimivaltansa rajoissa antaa.”*

Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta

Eduskunnan tekemän lakiuudistuksen (2001/1545) perusteella lakia oikeudenkäynnin julkisuudesta (945/1984) voidaan soveltaa valtakunnanoikeudessa, korkeimmassa oikeudessa, korkeimmassa hallinto-oikeudessa, hovioikeudessa, hallinto-oikeudessa, käräjäoikeudessa, vakuutus-oikeudessa ja työtuomioistuimessa. Lain mukaan syytetyn nimi tulee julkiseksi silloin, kun asiasta on tehty merkintä tuomioistuimen diaariin. Oikeudenkäyntiaineisto-

jen julkisuus mukailee asiakirjojen julkisuuden periaatteita. Oikeudenkäyntiaineisto voidaan määrätä salassa pidettäväksi jopa 40 vuodeksi.

2 § Tiedot oikeudenkäynnistä: *"Tuomioistuimen diaariin ja muuhun asiakirjahakemistoon tehdyt merkinnät asianosaisen nimestä samoin kuin asian laadusta sekä asian käsittelyn istuntoajankohdasta ja paikasta tulevat julkisiksi, kun ne on tehty. Pakkokeinolain (450/1987) 5 a luvussa tarkoitettua pakkokeinoa, poliisilain (493/1995) 32 b §:ssä tarkoitettua poliisitoimenpidettä (...) koskevassa asiassa tehdyt merkinnät tulevat julkisiksi vasta, kun pakkokeinon taikka poliisi- tai tullitoimenpiteen käytöstä viimeistään on ilmoitettava rikoksesta epäillylle taikka poliisi- tai tullitoimenpiteen kohteelle, jollei tuomioistuin päättä toisin. Tieto asianomistajan henkilöllisyydestä rikosasiassa, joka koskee erityisen arkaluonteista henkilön yksityiselämään liittyvää seikkaa, voidaan jättää antamatta sen estämättä, mitä 1 momentissa säädetään."*

9 § Oikeudenkäyntiaineiston julkisuus: *"Oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuudesta on voimassa, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa säädetään (...). Mitä asiakirjasta säädetään, koskee myös muuta oikeudenkäyntiaineistoa. Jos suullinen käsittely on (...) ollut kokonaan tai osaksi suljettu tai jos siinä on esitetty salassa pidettävää asiakirja tai esine taikka ilmaistu tieto, josta on säädetty salassapitovelvollisuus, tuomioistuin voi päättää, että oikeudenkäyntiaineisto sovellettuja lainkohtia ja tuomiolauselmaa lukuun ottamatta on pidettävä tarpeellisin osin salassa määräajan, kuitenkin enintään 40 vuotta päätöksen antamisesta."*

Laki televisio- ja radiotoiminnasta

Lailla televisio- ja radiotoiminnasta (744/1998) määrätään TV- ja radioasemia välittämään ilmaiseksi viranomaisilta saapuvia tiedotteita poikkeusoloissa. Laki koskee myös printtimediaa.

15 § Velvollisuus välittää viranomaistiedotuksia: *"Televisio- tai radiotoiminnan harjoittajan (...) on valmiussuunnittelulla ja poikkeusoloihin varautumisella huolehdittava siitä, että sen toiminta jatkuu mahdollisimman häiriöttömästi myös valmiuslaissa (1080/1991) tarkoitetuissa poikkeusoloissa sekä normaaliolojen häiriötilanteissa. (...)Televisio- tai radiotoiminnan harjoittaja on myös velvollinen välittämään viranomaisten yleisölle esittämiä tiedotuksia korvauksetta, jos*

se on tarpeen ihmishengen tai omaisuuden pelastamiseksi taikka yhteiskunnan toiminnan turvaamiseksi.”

Vankeuslaki

Tutkintavankeus on rikosprosessuaalinen pakkokeino, jota voidaan käyttää pakkokeinolaissa mainituin edellytyksin rikosprosessin ja rangaistuksen täytäntöönpanon turvaamiseen (Oikeusministeriö 5/2004, 2-4). Vankeuslaki (767/2005) ei suoranaisesti vaikuta poliisin viranomaistiedotukseen, mutta sen vaikutusvalta ylettyy silti tiedotusvälineiden mahdollisuuteen saada tietoja tutkintavankeutta tai ehdotonta vankeusrangaistusta suorittavista henkilöistä. Vankeudenhoitolaitoksen viranomaisen vaitiolovelvollisuus on lähellä poliisin vaitiolovelvollisuutta.

LUKU 12 11 a §: Vaitiolovelvollisuus ja hyväksikäyttökielto: *(...) virkamies ei saa oikeudettomasti paljastaa vangilta peräisin olevan tai hänelle saapuneen viestin sisällöstä tehtävässään saamaansa tietoa taikka tällaista viestiä koskevaa tunnistamistietoa. Tällaista tietoa ei saa myöskään käyttää omaksi tai toisen hyödyksi taikka toisen vahingoksi. Tietoa ei saa sanotulla tavalla paljastaa tai käyttää senkään jälkeen, kun tehtävän hoitaminen on päättynyt.”*

LUKU 13 8 §: Yhteydet tiedotusvälineisiin: *”Jos vankia haastatellaan tai kuvataan vankilassa, noudatetaan soveltuvin osin tämän luvun tapaamista ja tapaajaa koskevia säännöksiä. Jos tiedotusvälineen edustaja haluaa haastatella vankia, on tiedusteltava vangilta, suostuuko tämä haastatteluun.”*

4.6 Yhteenveto viranomaistiedottamisen rajoituksista

Poliisin viranomaistiedottamista rajoittavat lait ja asetukset muodostavat monimutkaisen pykälien, momenttien ja ehtojen kieltokokonaisuuden, jonka hahmottaminen on vaatii paneutumista. Vaikka julkisuuslaki (621/1999) velvoittaa viranomaisia ”edistämään toimintansa avoimuutta”, on avoimuu-

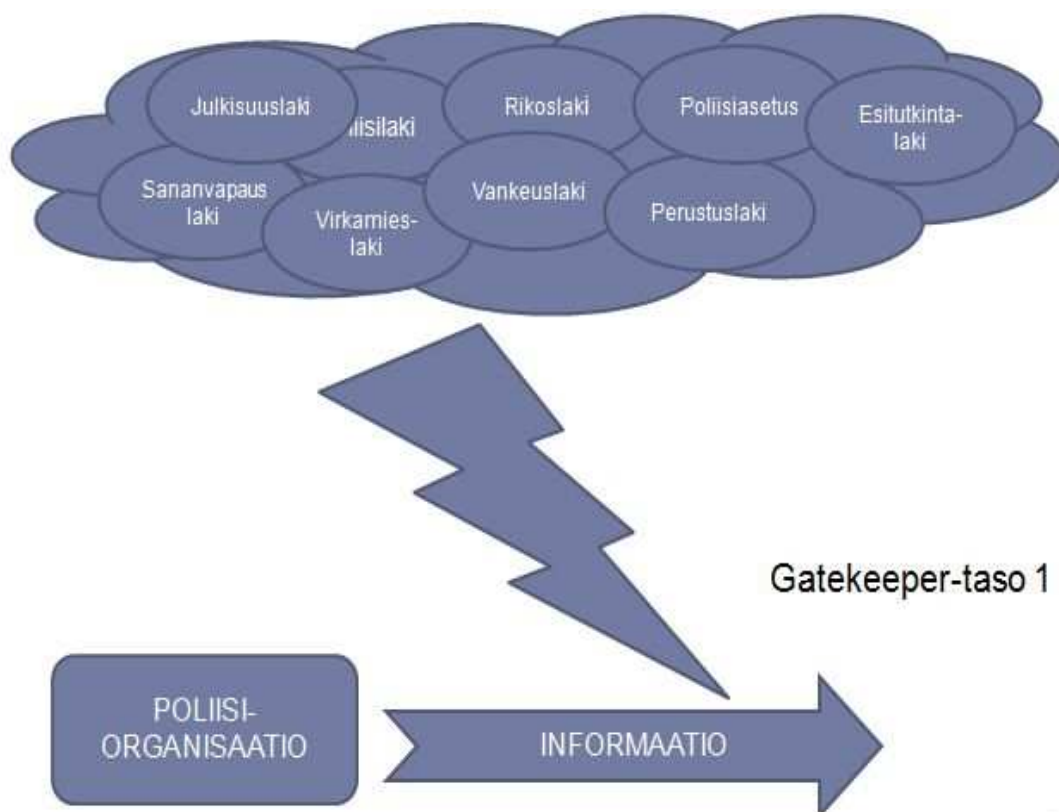
den käsitettä vaikea ymmärtää sääntömäärään peilaten. Viranomaistiedottamista rajaavien lakien keskeisin sisältö median näkökulmasta on koottu taulukkoon 5.

Yhteenveto poliisin ulkoista tiedottamista rajaavista laeista	
LAKI	LAIN KESKEINEN SISÄLTÖ
Julkisuuslaki	Edellyttää harkinnanvaraista tiedottamista myös salassa pidettävistä aineistoista.
Perustuslaki	Toteaa ihmisten yhdenvertaisuuden ja yksityiselämän suojan, määrittelee kansalliskielet ja sananvapauden perusoikeuden.
Rikoslaki	Määrittelee viranomaisen virkasalaisuuden rikkomisen ja yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisen.
Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta	Merkinnät tuomioistuimen diaariin tulevat julkisiksi kun ne on tehty. Oikeudenkäyntiaineistojen kohdalla noudatetaan julkisuuslakia.
Sananvapauslaki	Toteaa median velvollisuuden viranomaistiedotteiden julkaisemisessa. Määrittelee median lähdesuojan.
Laki televisio- ja radiotoiminnasta	Määrittelee joukkoviestinten velvollisuuden julkaista viranomaistiedotteita poikkeusoloissa.
Poliisilaki	Sisältää yleiset poliisitoimintaa ohjaavat säännökset, tärkeimpänä vaitiolovelvollisuuden.
Valtion virkamieslaki	Viranomainen ei saa käyttää levittää informaatiota, jonka on saanut virkaa toimittaessaan tietoonsa.
Esitutkintalaki ja asetus esitutkinnasta ja pakkokeinoista	Esitutkinnan asiakirjat eivät ole julkisia. Esitutkinnasta tiedotetaan siten, ettei ketään leimata syylliseksi.
Laki kuolemansyyn selvittämisestä	Kuolemansyyn selvittämistä koskevat asiakirjat eivät ole julkisia medialle.
Poliisiasetus	Sisältää yleistietoa poliisiorganisaation käskyvallasta (sovellettava mm. tiedotusasioihin).
Vankeuslaki	Viranomainen ei saa levittää vangeilta saamiaan tieto-

	ja medialle.
--	--------------

TAULUKKO 5: Yhteenveto poliisin ulkoista tiedottamista rajaavien lakien sisällöistä joukkoviestinten näkökulmasta (Ruokamo 2010).

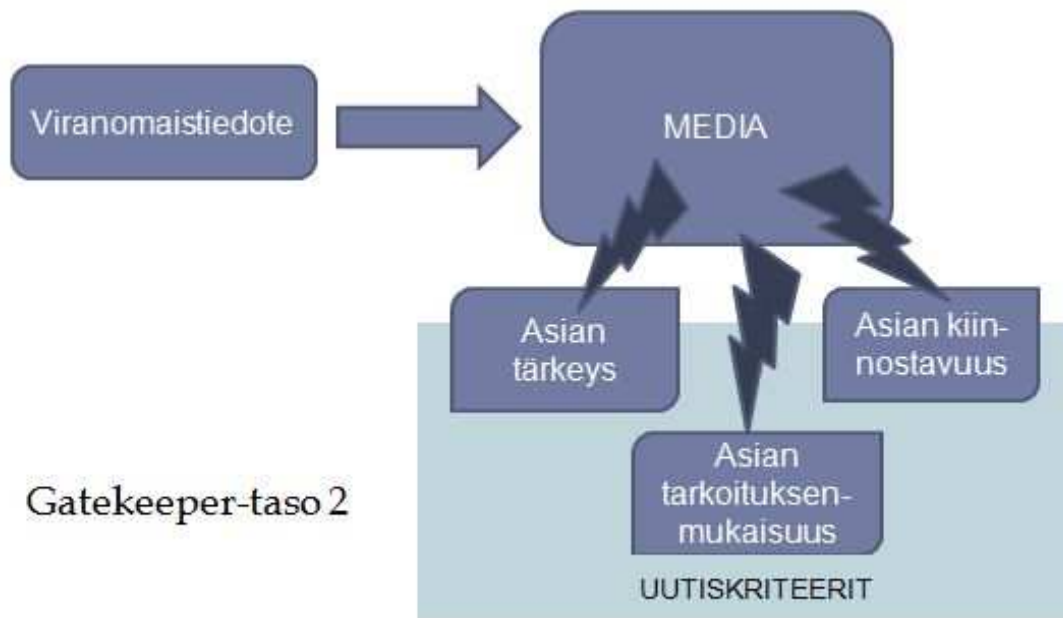
Lakeja noudattaessaan poliisiviranomainen toimii ikään kuin ensimmäisen tason portinvartijana (*gatekeeper*), joka rajaa erittäin tarkoin sen tiedon, mitä medialle lähettää. Informaatiosta rajataan yhteensä kolmentoista lain ja seitsemän ohjeen tai määräyksen velvoittamat yksityiskohdat. Viesti poliisitoimintaan liittyvistä päivittäistapahtumista lähtee viranomaistiedotteessa joukkoviestimille vasta tarkan rajauksen jälkeen. Informaation rajaamisprosessia kuvataan kuvassa 3.

KUVA 3: Gatekeeper-taso 1: Poliisin ulkoista viestintää koskevat lait, määräykset ja säädökset rajaavat tarkkaan poliisin medialle lähettämän kokonaisinformaation. (Ruokamo 2010.)

Toisen tason portinvartijana toimii kuvan 4 mukaisesti media, joka valmistaa poliisin viranomaistiedotteesta uutisen ja päättää kunkin rikoksen, tapauksen ja ilmiön uutisoinnin kohdalla, täyttävätkö ne tiedotusvälineen uutiskri-

teerit. Median edustaja – saati yleisö – eivät ole tietoisia siitä, kuinka poliisiviranomainen on lähettämäänsä informaatiota rajannut. Media puolestaan päättää, mitä uutisia se välittää eteenpäin yleisöilleen.

KUVA 4: Gatekeeper-taso 2: Poliisin tarkoin rajaama viranomaistiedotteen informaatio punnitaan median uutiskriteereiden perusteella. Päätös julkaisusta tehdään vasta punninnan jälkeen. (Ruokamo 2010.)

Taulukossa 5 kerratut eri lakien muodostamat rajoitteet voivat vaikuttaa yleisluontoisilta yksityiskohtien puutteen vuoksi. Asiakirjan julkisuus on pääperiaate, josta salassapito on poikkeus. Vaitiolon piiriin kuuluvista asioista ja asiakirjoista voidaan tiedottaa, mutta siten, etteivät salassa pidettävät tiedot tai asiakirjat paljastu. Poliisin ulkoista tiedottamista koskevassa raportissa todetaan, että "asioiden salaamisessa on syytä varoa liioittelua." (Sisäasiainministeriö 16/2003, 19.)

Asiakirjojen salassapitoaika tarkoittaa enimmäisaikaa, jonka aikana asiakirjaa tai salassa pidettävää tietoa ei saa luovuttaa sivullisille. Myös vaitiolovelvollisuus määräytyy salassapitoajan mukaan. (Mäenpää 2000, 229.) Asiakirjojen salassapitoaika on 25 vuotta – ellei toisin määrätä. Yksityiselämän suojaamiseksi asiakirjat voidaan määrätä julkisiksi vasta 50 vuotta sen henkilön kuo-

leman jälkeen, jota asiakirja koskee. Jos henkilön kuolemasta ei ole tietoa, salassapitoaikaa voidaan venyttää 100 vuoteen. Valtioneuvosto voi pidentää kyseisiä määräaikoja vielä 30 vuodella (Mäenpää 2000, 229).

Julkisen ja ei-julkisen materiaalin rajatapauksia tutkittaessa on muistettava, että jokaisella ihmisellä on oikeus etsiä sellaista tietoa, jota ei ole vielä julkaistu - ilman minkäänlaista rangaistusta. Yksilöllä on esimerkiksi oikeus kysyä poliisilta kuinka ihmiset saavat käyttöönsä huumeita. Vastaavanlaisten kysymysten esittäminen on täysin luvallista, mutta on muistettava, että oikeus etsiä tietoja ei edellytä, että kysyjällä olisi oikeus saada vastaus. Poliisimies saattaa pelätä, että kysyjä käyttää tietoa väärin tarkoituksiin ja häntä voitaisiin syyttää edesvastuuttomasta teosta. (Hill 1999, 115.) Rajanveto salassa pidettävien ja julkisten asioiden välillä ei saisi olla poliisille epäselvä (Poliisin ylijohdo 3/2008, 37).

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tässä pääluvussa esitellään ensiksi tutkimuksen tarkoitus, tutkimuskysymykset alakysymyksineen ja tutkimusmetodi. Tutkimusmetodi koostuu niistä käytännöistä, operaatioista ja toiminnoista, joiden kautta tutkija tuottaa havaintoja, sekä niistä säännöistä, joiden mukaan näitä havaintoja voi edelleen muokata ja tulkita (Alasuutari 1999, 82). Tämän jälkeen tutustutaan aineiston hankinta- ja analysointitapaan. Aineiston analyysiä koskevassa alaluvussa pohditaan laadullisella tutkimusmenetelmällä kerätyn aineiston pilkkomista teemoittelun avulla.

5.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset

Kvalitatiiviselle tutkimukselle on tyypillistä, että tutkimusongelma muuttuu tutkimuksen kuluessa. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa sanaa ongelma ei aina edes haluta käyttää, vaan puhutaan mieluummin yleisemmällä tasolla tutkimustehtävästä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2000, 114.) Tämän tutkimuksen tutkimustehtävä jakautuu neljään pääkysymykseen ja useisiin tarkentaviin alakysymyksiin.

Tämän tutkimuksen tavoitteena on kartoittaa valtionhallintoon kuuluvan poliisiorganisaation viranomaistiedottamista. Viranomaistiedottamisen arjen käytäntöjä, erityispiirteitä, selkeyttä, oikea-aikaisuutta, luotettavuutta, suomenkielisyyttä, avoimuutta, objektiivisuutta ja eettisyyttä tutkitaan kriittisestä näkökulmasta maakuntalehden toimitushenkilökuntaa haastatteleamalla. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, vastaavatko toimitushenkilökunnan viranomaistiedottamista koskevat mielipiteet, näkemykset ja kokemukset Suomen lakiin, asetuksiin, määräyksiin, yleisohjeisiin, valtionhallinnon viestintäsuositukseen (2002) ja poliisihallinnon omiin tiedotusohjeisiin kirjattuja yksityiskohtia. Poikkeavatko käytännön arki ja julkista laitosta koskevat tiedotussäännöt toisistaan?

Tämän tutkimuksen tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

1. Millaisia näkemyksiä, kokemuksia ja mielipiteitä maakuntalehden toimitushenkilökunnalla on poliisin viranomaistiedottamisesta?

- Kuinka oikea-aikaista poliisin viranomaistiedottaminen on?
- Kuinka selkeitä viranomaistiedotteet ovat?

2. Millaisena maakuntalehden toimitushenkilökunta näkee median roolin poliisin sidosryhmänä?

- Kuinka poliisi palvelee mediaa viranomaistiedottamisellaan?
- Kuinka poliisi kohtelee toimittajia?

3. Kuinka ammattimaisena maakuntalehden toimitushenkilökunta näkee poliisin viranomaistiedottamisen?

- Kuinka avointa poliisin viranomaistiedottaminen on?
- Kuinka eettisestä ja objektiivista poliisin viranomaistiedottaminen on?

- Millaisia erikoistilanteita toimitushenkilökunta on kohdannut viranomaistiedottamiseen liittyen?

4. Noudattaako poliisi valtionhallinnon tiedottamiseen liittyviä vaatimuksia ja kriteerejä viranomaistiedottamisessaan?

- Onko poliisin viranomaistiedottaminen luotettavaa?

Ensimmäisessä tutkimuskysymyksessä paneudutaan maakuntalehden ammattilaisten henkilökohtaisiin näkemyksiin, kokemuksiin ja mielipiteisiin. Tarkoituksena on tarkastella poliisin päivittäisen tiedottamisen oikea-aikaisuutta ja toimitukseen saapuneiden tiedotteiden selkeyttä. Toisessa tutkimuskysymyksessä huomio kiinnitetään median rooliin poliisin sidosryhmänä. Kuinka poliisi palvelee ja kohtelee media-ammattilaisia? Noudattaako paikallispoliisi julkishallinnon määritelmiä ja ohjeita?

Kolmannessa kysymyksessä selvitetään poliisin viranomaistiedottamisen ammattimaisuuteen liittyviä yksityiskohtia tarkastelemalla viranomaistiedottamisen avoimuutta ja eettistä objektiivisuutta. Alakysymyksessä paneudutaan median kohtaamiin viranomaistiedottamisen erityistilanteisiin. Neljännellä tutkimuskysymyksellä pyritään selvittämään yksi tutkimuksen olennaisimmista seikoista: noudattaako paikallispoliisi tiedotustoiminnassaan valtionhallinnon vaatimuksia, vai toimiiko poliisi julkisena laitoksena ohjeiden vastaisesti? Onko viranomaistiedottaminen luotettavaa?

5.2 Aineiston esittely

Tutkimuksen korpus koostuu seitsemästä Lapin Kansa -sanomalehden uutisammattilaisen haastattelusta. Lapin Kansa on maailman pohjoisin 7-päiväinen sanomalehti. Sen päätoimitus sijaitsee Rovaniemellä. Lapin Kansalla on päivittäin 90.000 lukijaa ja LT-levikki oli vuoden 2008 tietojen mukaan noin 34.700 kappaletta. Lehteä julkaisee Pohjois-Suomen Media Oy ja se kuuluu Alma Media -konserniin. Pohjois-Suomen Media Oy julkaisee Lapis-kaupunkilehteä Uusi Rovaniemi, matkailu- ja vapaa-ajanliitettä Lapin Hetki sekä paikallislehteä Koillis-Lappi. (Lapin Kansan yleisinfo 2010.) Lapin Kansa on poliittisesti sitoutumaton maakuntalehti, joka on ollut osa lappilaista elämää jo yli 80 vuotta. Lehden päälevikkialue kattaa koko Lapin läänin.

Tutkimukseen valittiin vain yksi media - maakuntansa johtava 7-päiväinen sanomalehti. Tämän valinnan perusteluna on se, että tutkijalla ei ollut syytä olettaa, että tutkittava ilmiö toteutuisi eri tavalla eri puolilla maata. Poliisin viranomaistiedottamiselle ei ole olemassa yksityiskohtaisia sääntöjä. Tutkimusaineiston hankinnan lähtötilanne olisi täysin erilainen, mikäli poliisin operatiivisesta päivittäisestä viranomaistiedottamisesta olisi olemassa valtakunnalliset yksityiskohtaiset säännöt, joita jokaisen tiedotteita laativan poliisiorganisaatioon kuuluvan henkilön tulisi säntillisesti noudattaa paikkakunnasta, kihlakunnasta ja työtittelistä riippumatta. Näin ollen voidaan todeta, että tutkimus kuvaa kriittisestä näkökulmasta suomalaisen maakuntalehden henkilökunnan kokemuksia ja mielipiteitä suomalaisen poliisin viranomaistiedottamisesta.

Aineiston kannalta oli olennaista, että kyseessä oli nimenomaan jokaisena päivänä ilmestyvä levikiltään laaja maakuntalehti, sillä esimerkiksi kerran viikossa ilmestyvässä paikallislehdessä poliisin viranomaistiedotteita koskeva käsittelytapa poikkeaa huomattavasti maakuntalehdestä. Maakuntaleh-

dessä viranomaistiedotteita käsitellään kahdesti päivässä: aamulla uutiset pyritään päivittämään lehden Internet-sivuille mahdollisimman nopeasti ja illalla tiedotteista muokataan uutiset seuraavan päivän lehteen.

Vastaavasti kerran viikossa ilmestyvässä paikallislehdessä poliisin viranomaistiedotteista käsitellään vain lehden levikin ja ilmestymispaikkakunnan kannalta olennaisimmat tiedotteet, eikä niiden journalistinen käsittely ole päivittäistä. Paikallislehden viranomaistiedotteiden käsittely on huomattavasti paikkakohtaisempaa. Lapin alueen valtalehti valikoitui suomalaisista maakuntalehdistä tämän tutkimuksen aineistoksi, koska lääni alueena, poliisityön paikalliset resurssit ja poliisityön organisointi olivat tutkijalle tuttuja. Tutkimuksen korpukseksi olisi voitu mukaanlukea myös jonkin toisen maakuntalehden henkilökunnan haastattelut Lapin Kansan lisäksi, mutta ajatuksesta oli luovuttava ajanpuutteen vuoksi.

Tutkimuksen korpusmateriaalin hankintaprosessi käynnistyi tutkimusluvan kysymisellä Lapin Kansan päätoimittaja Antti Kokkoselta. Tutkimuksen alustavasta rungosta, teoriaosuuden pääteemoista, tutkimuksen laajuudesta ja empiriaosuuden kattavuudesta käytiin dialogia puhelimitse ja sähköpostitse helmikuun 2010 aikana. Lapin Kansan henkilökunnalle lähetettiin 10.3.2010 sähköpostitse tiedote, joka käsiteli tarkemmin tutkimuksen ajankohtaa ja haastattelujen sisältöä. Tiedotteessa ei pyydetty ilmoittautumaan haastateltavaksi etukäteen. Tutkimuspaikalle saapuessaan tutkijalla ei siis ollut tiedossa, montako henkilöä haastatteluun saataisiin.

Tutkimukseen osallistui kaksi tuottajaa, neljä uutistoimittajaa ja yksi toimituksen johdon edustaja. Haastateltaviksi valittiin henkilöitä, jotka ovat jossain vaiheessa uraansa olleet tai yhä ovat työnsä puolesta tekemisissä poliisin päivittäin lähettämien viranomaistiedotteiden kanssa. Haastateltavien valinnalle ei ollut muita kriteerejä. Tietojen keräämisessä haastatelluilta ja tietojen käsittelyssä suojeltiin haastateltavien anonymiteettiä.

Korpusta tarkasteltaessa on äärimmäisen tärkeää huomioida, että haastatellut olivat työskennelleet Lapin Kansan lisäksi muissa paikallis- ja aluelehdissä ympäri maata, joten tutkimustuloksia ei voida rajata koskemaan pelkästään Lapin Kansan toimituksessa tapahtuvaa poliisin viranomaistiedotteiden käsittelyä. Tulokset eivät siis koske pelkästään Lapin kihlakuntien poliisiviranomaisten tiedottamista. Anonymiteetin suojelemiseksi tässä yhteydessä ei mainita, missä lehdissä haastatellut ovat työskennelleet.

Haastateltavien kommentteja päätettiin käyttää suorina sitaatteina tutkimustuloksia esitettäessä. Eskolan ym. mukaan (1998, 181) runsas sitaattien käyttö kuvaa aineistoa laajasti ja mahdollistaa lukijan arvion siitä, ovatko tutkijan tulkinnat valideja. Tutkimuksen tulokset -pääluvussa sitaatit on järjestetty tieteellisen ilmeen vuoksi taulukkomuotoiseen esitykseen. Tutkimukseen osallistuneille korostettiin, että heidän kommenttejaan käytetään suorina sitaatteina täysin nimettömästi siten, ettei sitaattien kohdalla mainita vastaajan sukupuolta eikä titteliä. Näin varmistettiin, etteivät edes Lapin Kansan omat työntekijät voi yrittää hahmottaa vastaajien henkilöllisyyttä jälkikäteen tutkimusta lukiessa.

Tutkimushaastattelut suoritettiin Lapin Kansan toimituksessa Rovaniemellä 29.-31.3.2010 välisenä aikana. Yksi haastatteluista tehtiin puhelinhaastatteluna. Eskolan & Vastamäen (2007, 29) mukaan haastateltavien kotikentällä tehtävillä haastatteluilla on suurempi mahdollisuus onnistua, sillä tila on haastateltaville jo entuudestaan tuttu ja turvallinen. Haastatteluja ei nauhoitettu, vaan mielipiteet, näkemykset ja kokemukset kirjattiin haastattelutilanteessa pikakirjoitustekniikalla ja puhtaaksikirjoitettiin välittömästi haastattelujen jälkeen.

Pikakirjoitustekniikkaan päätettiin luottaa sen vuoksi, että se on ollut tutkijan työmetodina jo vuosikymmenen. Hioutunut tekniikka takasi, että haastateltavien argumentit kirjautuivat muistiinpanoihin autenttisinä. Haastattelu-

jen nauhoittaminen ja nauhojen litterointi olisi ollut tieteellisesti validimpi menetelmä, mutta tässä yhteydessä haastateltavien kommentteja ei tutkijan mielestä ollut syytä esittää niin yksityiskohtaisesti, että sitaatteihin olisi merkitty transkriptio-menetelmän mukaisesti esimerkiksi puheen tauot sekunnikymmenyksinä ja kesken jääneet tavut. Pikakirjoitusmuistiinpanoihin sisällytettiin haastateltavan kaikki puhe, täytesanat, toistot, tauotukset, naurusta johtuvat tauot, epävarmuuden osoitukset ja murre sanojen käyttö. Tutkija kirjasi haastateltavan jokaisen sanan muistiinpanoihin analysoimatta haastattelutilanteessa sitä, olivatko kaikki lauseet tutkimuksen kannalta relevantteja.

Tutkijalle oli varattu Lapin Kansan toimituksesta oma työhuone kolmen päivän työskentelyä varten. Haastattelujen aikataulu sovittiin yksilöllisesti jokaisen haastatellun kanssa riippuen henkilön työvuoroista ja päivittäisistä työtehtävistä. Aikataulujen sopimisessa pyrittiin kunnioittamaan uutistyon hektisyyttä; joillakin haastatelluilla oli päivittäin useita juttukeikkoja. Tutkimushaastatteluiden aikataulu laadinnassa lähdettiin siis haastateltujen päivittäisistä työkiireistä. Haastatellut saapuivat sovittuna ajankohtana tutkijalle varattuun huoneeseen.

Haastattelutuokio kesti keskimäärin 40 minuuttia. Jokaisessa haastattelussa käytiin lävitse alaluvussa 5.3 esitetty teemahaastattelun runko, mutta teemojen esittämisjärjestys vaihteli suuresti haastattelujen välillä. Joitakin haastatteluiden yksityiskohtia tarkennettiin myöhemmin (esimerkiksi haastattelua seuranneena päivänä) toimituksen tiloissa – pääsääntöisesti muualla kuin tutkijan työhuoneessa. Jokaisen haastattelutuokion lopussa tutkija esitti avoimen kysymyksen siitä, haluaisiko haastateltava kertoa vielä jotain viranomaistiedottamiseen liittyvää, jota ei sivuttu haastattelun aikana.

Laadullisessa tutkimuksessa kohteena on usein melko pieni määrä tapauksia. Laadullinen aineisto on periaatteessa loppumatonta, joten aineiston mahdol-

lisimman tarkka rajaaminen on keskeistä. Laadullisessa tutkimuksessa aineiston koolla ei ole välitöntä vaikutusta tutkimuksen onnistumiseen. Aineistoa on riittävästi, kun uudet tapaukset eivät enää tuota tutkimusongelmien kannalta uutta tietoa. Tällöin aineiston saturaatio- eli kylläntymispiste on saavutettu. (Eskola & Suoranta 1998, 18–24, 62, 65.)

Kuten mainittu, haastateltavien ei tarvinnut ilmoittautua tutkimukseen etukäteen, vaan päätökset siitä, kuka haastateltavaksi saapui, tapahtuivat vasta paikan päällä Lapin Kansan toimituksessa. Tutkija määritteli aineiston kylläntymispisteen tutkimuksen aineistonhankinnan edetessä. Kun haastateltuja oli suoritettu kuusi kappaletta, alkoivat toimitushenkilökunnan mielipiteiden ja näkemysten yhteneväisyydet olla selvillä. Aineisto alkoi toistaa itseään. Tämän takia tutkija päätti saturaatiopisteen olevan saavutettu seitsemän haastattelun jälkeen.

5.3 Laadullinen tapaustutkimus

Tämä tutkimus suoritettiin kvalitatiivisella eli laadullisella menetelmällä. Menetelmän valintaan vaikutti ensisijaisesti tutkimuksen tavoite kartoittaa näkemyksiä, mielipiteitä ja kokemuksia poliisin viranomaistiedottamiseen liittyen. Tutkimuksen tarkoituksena oli ymmärtää, selittää ja kuvata inhimillistä toimintaa ja antaa siitä mielekäs tulkinta. Tutkimuksessa ei mitattu tuloksia numeerisessa muodossa eikä pyritty tilastollisiin yleistyksiin.

Laadullisen ja määrällisen metodin rajat eivät ole selkeät. Esimerkiksi haastattelua voidaan käyttää menetelmänä sekä laadullisessa että määrällisessä tutkimuksessa. Karkeimmillaan kvalitatiivinen tutkimus ymmärretään aineiston ja analyysin muodon kuvaukseksi, ei-numeraaliseksi esitykseksi. (Eskola & Suoranta 2005, 13.) Laadullisessa tutkimuksessa aineistoa tarkastellaan kokonaisuutena, yhtenä ilmiönä, jota käännellään ja katsellaan usealta

kantilta ja problematisoidaan jokaista itsestään selvältäkin vaikuttavaa näkökulmaa. Juuri tämän takia laadulliselle tutkimukselle on luonteenomaista kerätä aineistoa, joka mahdollistaa monenlaiset tarkastelut. (Alasuutari 1999, 38, 83–84.)

Tämä tutkimus on määriteltävissä tapaustutkimukseksi, sillä tutkimuksessa pyritään tulkitsemaan ja ymmärtämään syvällisesti yksittäistä ilmiötä sen erityisessä omassa kontekstissaan. Tavoitteena on kartoittaa ilmiöön liittyvää toiminnan dynamiikkaa, mekanismeja, lainalaisuuksia ja prosesseja sillä tavalla, että tutkimuksen tuloksilla voidaan osoittaa olevan laajempaa merkitystä ja siten jonkinlaista yleistettävyyttä tai siirrettävyyttä. (Lähdesmäki ym. 2010; Routio 2010.) Vaikka kyse onkin tietyistä yksilöllisestä tapauksesta, on tuloksia hyvä pohtia myös laajemmassa mittakaavassa (Saaranen-Kauppinen & Puustniekka 2010). Tapaustutkimus ei kuitenkaan pyri yleistettävyyteen sellaisin keinoin kuin esimerkiksi survey-tutkimus (Lähdesmäki ym. 2010).

Tapaustutkimuksessa tutkimuskohteena on tyypillisesti yksittäinen tapaus, tilanne, tapahtuma tai joukko tapauksia. Tarkastelussa kiinnostuksen kohteena ovat usein prosessit, kontekstiin liittyvät olosuhteet ja taustat. Tässä tutkimuksessa tutkimuskohteena on poliisin viranomaistiedottaminen ja siihen liittyvät prosessit ja käytänteet. Saaranen-Kauppinen ja Puustniekka (2010) toteavat, että tapaustutkimuksen teko ei rajoita menetelmävalintoja; tutkija voi käyttää valintojensa mukaan sekä kvantitatiiviset että kvalitatiivisiakin menetelmiä. (Saaranen-Kauppinen & Puustniekka 2010.)

5.4 Teemahaastattelu

Aineiston hankinnan menetelmäksi valittiin yksilöhaastattelu, tarkemmin määriteltynä puolistrukturoitu teemahaastattelu (eng. *focused interview*). Tie-donkeruumenetelmänä haastattelussa on monia etuja ja haittoja. Etuina voi-

daan pitää mm. sitä, että haastateltava on haastattelutilanteessa subjekti, merkityksiä luova aktiivinen osapuoli. Haastattelun avulla voidaan kerätä aineistoa aihealueesta, joka on vähän kartoitettu ja tuntematon. Haittoina voidaan pitää muun muassa sitä, että haastattelijalta vaaditaan kokemusta ja taitoa, haastattelu on menetelmänä aikaavievä ja siihen voi sisältyä virhelähteitä, kuten se, että haastateltava antaa sosiaalisesti oikeita vastauksia. Haittapuolena voidaan nähdä myös se, että haastatteluaineistojen analysointi, tulkinta ja raportointi ovat vaikeita prosesseja, koska valmista mallia ei ole olemassa. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 35.)

Myös ryhmähaastattelu olisi ollut toteutuskelpoinen kohdeorganisaatiossa ajan, paikan ja tilan suhteen. Alasuutaria (1999, 153) mukailleen ”yksilöhaastattelut ja ryhmähaastattelut tuottavat eriluonteista aineistoa. Ryhmäkeskusteluissa haastateltavat eivät kehtaa puhua omista asioistaan muiden kuullen. Tällöin puheen ajatellaan jäävän pinnalliseksi myöntelyksi, jossa ryhmän sisäisiä ristiriitoja peitellään.” Toisaalta ryhmähaastattelutilanne voi olla haastateltaville vähemmän jännittävä, sillä haastateltavat saavat toisistaan tukea. Ryhmähaastattelussa saatetaan myös saada tavallista enemmän tietoa: osallistujat voivat rohkaista toisiaan ja muistella menneitä. (Eskola & Suoranta 1998, 95.)

Puolistrukturoitu teemahaastattelu korostaa haastateltavan osuutta, eikä keskustelu etene pelkästään ennalta määrättyjen kysymysten varassa. Menetelmä huomioi sen, että ihmisten tulkinnat esille tuoduista asioista ja heidän asioille antamat henkilökohtaiset merkitykset ovat keskeisiä. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu menetelmä, koska haastattelun aihepiirit eli teemat ovat kaikille samat. Teemahaastattelusta puuttuu strukturoidulle haastattelulle luonteenomainen kysymysten tarkka muoto ja esittämisjärjestys. Siltikään menetelmä ei ole täysin vapaa kuten syvähaastattelu. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 48.)

Teemahaastattelun käyttö on suomalaisessa tutkimuksessa yleistä. Suosiolle on ainakin kaksi syytä. Ensimmäkin teemahaastattelu on muodoltaan avoin, joten haastateltava pääsee halutessaan puhumaan hyvin vapaamuotoisesti. Tällöin kerätyn materiaalin voi katsoa edustavan vastaajien puhetta itseltään. Toiseksi teemahaastattelussa käytettävät teemat takaavat, että jokaisen haastateltavan kanssa puhutaan joissain määrin samoista asioista. (Eskola & Suoranta 1998, 88.)

Perusajatuksena teemahaastattelussa on, että tutkittavien vastaukset kertovat totuudenmukaisesti todellisuudesta. Siten ne välittyvät tutkijalle totena ja välittöminä. (Eskola & Suoranta 1998, 139.) Aineistonkeruumetodina teemahaastattelu korostaa tutkijan roolia keskustelun hallitsijana. Tutkija voi jatkaa ja syventää keskustelua kunkin teeman kohdalta niin pitkälle kuin tutkimusintressit edellyttävät ja haastateltavan kiinnostus sallii (Hirsjärvi & Hurme 1985, 42). Tutkijan on havainnoitava yksilöllisesti, millaisia merkityksiä haastateltavat ovat liittäneet tai kytkeneet käsityksiinsä, sillä heillä voi olla tilanteille moninkertaisia merkityksiä (Silverman 2005, 44). Tutkija on pysyttävä tilanteessa puolueettomana; hän ei osoita mielipiteitään, ei heittäydy, ei väittele eikä hämmästele (Hirsjärvi & Hurme 2001, 97).

Tutkijan on myös varmistettava, että kaikki etukäteen päätetyt teemat käydään läpi jokaisen haastateltavan kanssa, mutta teemojen järjestys ja laajuus saattavat vaihdella haastateltavien välillä (Eskola & Suoranta 1998, 87; ks. myös Eskola & Vastamäki 2007, 35). Tärkeimpänä taustaelementtinä on kuitenkin objektiivisuus. Tutkijan on pyrittävä objektiivisuuteen, eli tutkija ei saa sekoittaa omia uskomuksiaan, asenteitaan ja arvostuksiaan tutkimuskohteeseen. Objektiivisuus syntyy nimenomaan oman subjektiivisuutensa tunnistamisesta. (Eskola & Suoranta 1998, 17.)

Suunnitellessaan teemahaastattelua tutkijan on päätettävä millaisia päätelmiä aineistosta aiotaan tehdä (Hirsjärvi & Hurme 1985, 40). Tutkimustulok-

sista ei kuitenkaan voida tehdä jyrkkiä tai kaavamaisia hypoteeseja etukäteen. Teema-alueet ”operationaalistetaan” itse haastattelutilanteessa kysymyksillä. (Hirsjärvi & Hurme 1985, 41–42; Eskola & Vastamäki 2007, 27, 37.)

Koska teemahaastattelussa kysymyksiä ei ole ennakkoon konstruoitu tarkasti, riittää, että päälinjoja on hahmoteltu. Näin ollen kysymykset jaetaan sisälön mukaan kahteen ryhmään: *tosiasiakysymyksiin* ja *mielipidekysymyksiin*. Teemahaastattelussa on periaatteena, että kaikki kysymykset ovat tyypistä riippumatta avonaisia. Tosiasiakysymykset ovat tässä tutkimuksessa jaoteltavissa Hirsjärven ym. (1985) mukaisesti *julkisiin* ja *yksityisiin* kysymyksiin, ja mielipidekysymykset puolestaan haastateltavien *tunteisiin*, *asenteisiin* sekä *arvoistuksiin* liittyviin kysymyksiin. (Hirsjärvi & Hurme 1985, 44–45; Eskola & Vastamäki 2007, 37–38.)

Seuraavassa esitetään tämän tutkimuksen teemahaastattelun runko.

Teemahaastattelun runko	
Haastateltavien tausta	Työskentely poliisin viranomaistiedotteiden parissa
Tiedotteiden sisältö	Informatiivisuus, tiedon määrä Selkeys Puutteellisuus Virheellisyys Tiedon esittämisen järjestelmällisyys Sisältöön liittyvät epäselvyydet ja niiden aiheuttamat tilanteet
Kielellisyys	Tiedotteissa käytetty suomen kieli Kieleen liittyvät mahdolliset epäselvyydet Murre, ammattisanasto
Oikea-aikaisuus	Tiedotteiden saapumiseen liittyvät käytännöt Myöhästyneet tiedotteet Myöhästyneet tiedot Myöhästymisten aiheuttamat tilanteet
Media sidos-	Palvelualltius Toimittajien palveleminen ja kohtelevinen

ryhmänä	Ympäri vuorokautisuus, "24/7" Lisätietojen saaminen Palvelemiseen liittyvät ongelmat Palvelun ongelmien aiheuttamat tilanteet toimituksessa
Julkisuus ja avoimuus	Tiedon julkisuus Tiedon salaileminen Tiedon viivyttäminen Julkisuuslain velvoitteiden tuntemus Viranomaistiedottamisen avoimuus
Luotettavuus, eettinen objektiivisuus	Kantaaottavuus, tiedotteiden kielen sävy Eettisyys Objektiivisuus Yksilöitä halventavien tekstisisältöjen esiintyminen tiedotteissa Luottamus poliisia kohtaan
Erikoistilanteet	Poliisin viranomaistiedottamiseen liittyvät erikoistilanteet

TAULUKKO 6: Teemahaastattelun runko.

5.5 Aineiston analysointi

Laadullisen aineiston analyysin tarkoituksena on luoda valittuun aineistoon selkeyttä ja tuottaa uutta tietoa tutkittavasta aiheesta. Analyysillä tieto tiivistetään kadottamatta silti sen sisältämää informaatiota. Päinvastoin analyysissä ja sen raportoinnissa pyritään informaatioarvon kasvattamiseen luomalla hajanaisesta tietoa-aineistosta selkeää, mielekästä ja helppolukuista. (Eskola & Suoranta 1998, 138.)

Laadullisen aineiston analyysissä puhutaan usein ensimmäisen ja toisen asteen tulkinnoista. Tutkittavat henkilöt tulkitsevat henkilökohtaista arkipäiväänsä niin sanottujen ensimmäisen asteen tulkintojen kautta. Liian usein kvalitatiivinen tutkimus on näiden ensimmäisen asteen tulkintojen kopioimista ja raportoimista. Tieteellinen ajattelu olisi erotettava arkipäivän ajattelusta. Tämä tarkoittaa, että tutkijan on pystyttävä muodostamaan ensimmäi-

sen asteen tulkinnoista toisen asteen tulkintoja, eli päästävä teoreettisiin tulkintoihin. (Eskola & Suoranta 1998, 149.)

Tässä tutkimuksessa teemahaastattelulla saatua aineistoa lähestyttiin tematisoinnin kautta, jolloin aineistosta nostettiin esiin tutkimusongelmaa valaisevia teemoja. Tämä mahdollisti tiettyjen teemojen esiintymisen vertailun. Aineistosta poimittiin sen sisältämät tutkimusongelmien kannalta keskeiset aiheet. (Esim. Eskola & Suoranta 1998, 175–176; Hirsjärvi ym. 1985, 42.) Vaihetta, jossa aineistoa muokataan ja ryhmitellään, kutsutaan induktiiviseksi vaiheeksi. Tuolloin aineistosta poimitaan tutkittavan kohteen empiirisestä todellisuudesta olennaisia piirteitä. Deduktiivisessa vaiheessa tutkija tarkastelee karkeasti ryhmiteltyä aineistoa ”oman linssinsä” läpi ja pyrkii ymmärtämään ilmiötä mahdollisimman monipuolisesti. (Hirsjärvi & Hurme 1985, 123.)

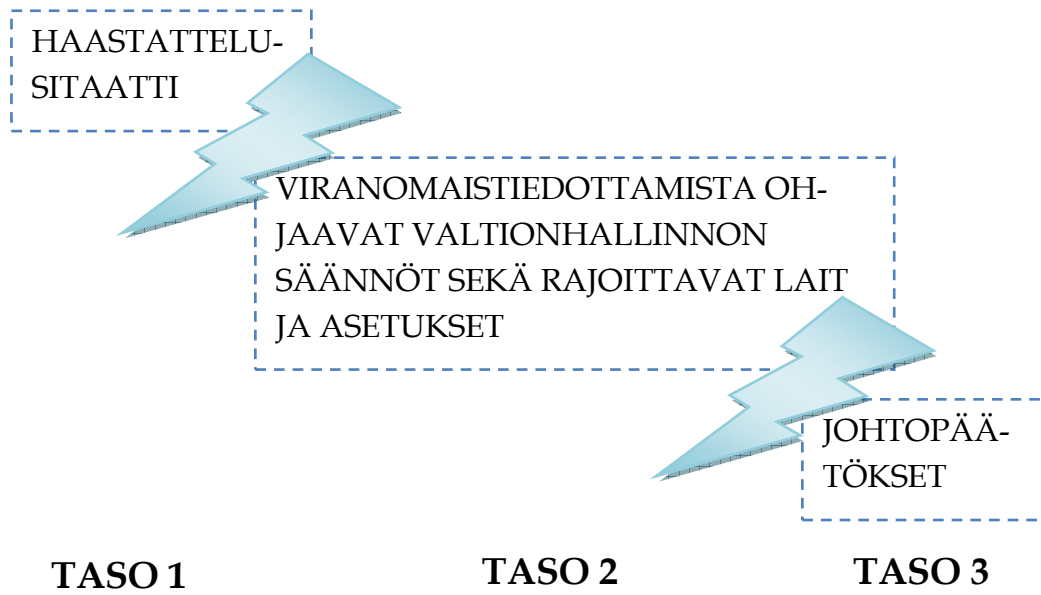
Teemoittelu-menetelmää hyödynnettiin siten, että vastausaineistosta nostettiin esille erilaisia kokonaisuuksia ja kokoelmia vastauksista, yhteneväisyyksistä, eroavaisuuksista ja ylipäätään haastateltujen mielipiteistä. Aineisto oli silmiinpistävä yhtenäistä sen suhteen, ettei haastatelluista yksikään ollut tyytyväinen viranomaistiedotteiden sisältöön eikä poliisin taholta saamaansa palveluun. Haastatteluaineistosta yhdisteltiin kokonaisuuksia etsimällä havainnoista yhteisiä piirteitä. Alasuutari (1999, 40–43) muistuttaa, että yhteisten piirteiden etsiminen aineistosta ei tarkoita, että tavoitteena olisi määritellä keskivertoyksilöitä, sillä laadullisessa analyysissä yksikin poikkeus kumoaa säännön.

Teemoittelu oli kuitenkin vain yksi analysoinnin vaiheista. Tässä tutkimuksessa käytettyä menetelmää voidaan luonnehtia kolmiportaiseksi analyysimalliksi. Teemoiteltuja haastateltavien kommenttikokonaisuuksia, muistoja, näkemyksiä, mielipiteitä, perusteluja ja argumentteja peilattiin toisessa vaiheessa poliisin viranomaistiedottamista rajoittaviin ja ohjaaviin lakeihin, ase-

tuksiin, sääntöihin, ohjeisiin ja valtionhallinnon viestintäsuositukseen. Viranomaistiedottamista rajoittavat tekijät on esitelty kattavasti teoriakapituleissa 4.5 ja 4.6.

Vasta analyysimallin kolmannessa vaiheessa haastatteluaineistosta pyrittiin löytämään johdonmukaisia kokonaisuuksia, joista oli mahdollista vetää johtopäätöksiä. Kolmiportaista analyysimallia kuvataan kuvassa 5. Haastateltavien suorista sitaateista ei siis lähdetty suoraan luomaan johtopäätöksiä, vaan tutkimusmateriaalia on aluksi tarkasteltu kriittisesti ja perusteellisesti valtionhallinnon näkökulmasta. Kaikkea aineistoa peilattiin poliisin viranomaistiedottamista rajoittavaan Suomen lakiin ja valtionhallinnon omiin ohjeistuksiin.

Tämän analyysimallin perusteluna on, että mm. Eskolan ym. (1998, 175–176, 181) mukaan teemoittain järjestetyt haastateltavien vastauksista irrotetut sitaatit ovat mielenkiintoisia, mutta ne eivät välttämättä osoita kovin pitkälle menevää analyysiä ja johtopäätösten korkeaa tasoa, vaan teemoittelu vaatii onnistuakseen teorian ja empirian lomittaista vuorovaikutusta tutkimustekstissä. Kyseinen kolmiportainen analyysimalli on luotu nimenomaan tätä tapautkimusta varten, eikä se sellaisenaan ole käyttökelpoinen muissa tutkimuksissa.

KUVA 5: Tutkimusaineiston kolmiportainen analyysimalli (Ruokamo 2010).

6 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Tässä luvussa esitellään tutkimuksen keskeiset tulokset. Luku on jaoteltu alalukuihin teemahaastattelun runkoa (ks. kappale 5.4) mukailleen. Teemahaastattelun rungon päälinjat olivat 1) tiedotteiden sisältämä tiedon määrä, 2) kielellisyys, 3) oikea-aikaisuus, 4) media poliisin sidosryhmänä, 5) julkisuus ja avoimuus, 6) luotettavuus, eettisyys ja objektiivisyys, ja viimeisenä 7) erikoistapaukset. Tässä luvussa tutkimustulokset on siis jaoteltu teemoittain. Tutkimustuloksista esitetään tutkimuskysymysten mukaisesti jaotellut yhteenvedot kappaleen 7.1 alaluvuissa.

6.1 Tiedon määrä ja tiedon puutteellisuus

Haastattelutulosten mukaan poliisin päivittäisten operatiivisten viranomais-tiedotteiden tiedon määrässä ja selkeydessä on merkittäviä puutteita. Toimissaan portinvartijana poliisiviranomainen rajaa ja tiivistää tietoa jopa liikaa-kin, jolloin tuloksena on puutteellisia tietoja sisältävä varsin lyhyt tiedote. Tiedotteissa on puutteita esimerkiksi tapahtumien ajan, paikan, tapahtumien kulun ja seurausten ilmoittamisen suhteen.

"Joskus poliisit pyrkivät selkeyteen, mutta ovat sitten liiankin lyhytsanaisia."

"Joissakin kolariuutisissa, joissa osallisena on ollut vaikka kolme autoa,

<i>niin tiedotteista on tosi vaikea saada selkoa, että kuka tuli mistäkin ja mihin törmäsi, mitä tapahtui ensin ja mitä sitten seurasi."</i>
<i>"Tiedotteet on keskimäärin puutteellisia. Ei tahdo saada selvää mitä on tapahtunut, ei ilmoiteta täsmällisiä tietoja ja tapahtumien kulkua. Tämä johtaa siihen, että pitäisi sitten yrittää saada kiinni poliisi, mikä on todella vaikeaa iltaisin ja viikonloppuisin."</i>
<i>"Jos poliisitiedotteessa lukee vain, että Kemissä on murtauduttu kahteen autoon, poliisi kaipaa silminnäkijähavaintoja, niin on aika vaikea alkaa noin puutteellisista tiedoista tekemään uutista. Ei ole aikaa, katua tai tarkempaa paikkaa, tarkkaa päivää, minkä merkinen auto, minkä värinen, ja silti poliisi haluaa silminnäkijähavaintoja – mutta mistä? Tällöisiä tulee vastaan vaikka kuinka paljon."</i>
<i>"Joskus puuttuu sellaisia yksityiskohtia, joiden kertomisesta ei ole mitään vaaraa. Jos siinä lukee, että auto on varastettu, niin voi sen tarkemman merkin kertoa."</i>
<i>"Eihän niissä tiedotteissa monesti ole edes, että kyseessä mies vai nainen, onko paikkakuntalainen vai ei."</i>

Haastatellut näkevät tiedotteiden sisältämän informaation vähyyden ongelmallisena. Kirjoittaessaan uutista puutteellisesta viranomaistiedotteesta toimittaja ei voi rajata uutisen sisältöä, vaan joutuu käyttämään kaiken saatavilla olevan informaation hyödykseen. Uutisen muokkaajan on toivottava, ettei ole ymmärtänyt puutteellista poliisin kirjoittamaa tekstiä väärin, jotta tapahtumat välittyisivät lukijoille oikein. Toimittajalta viedään portinvarioinnin mahdollisuus uutisen sisällön suhteen. Toki toimittaja voi pohtia portinvarioinnin kriteerejä päättyessään, mistä viranomaistiedotteesta ylipäätään tehdään uutinen.

<i>"Ongelmana on mun mielestä se, että ne on niin onnettoman lyhyitä ne tiedotteet mitä tulee."</i>
<i>"Joskus tulee kahden lauseen tiedotteita. Se vaihtelee sen mukaan, kuka niitä kirjoittaa."</i>
<i>"Than vasta on tullut semmoinen soitto [lukijalta], että ei se niin mennyt kuin poliisi sanoi. Se oli se tapaus kun se huumehörhö ajoi Rin-</i>

teenkulman seinään.”

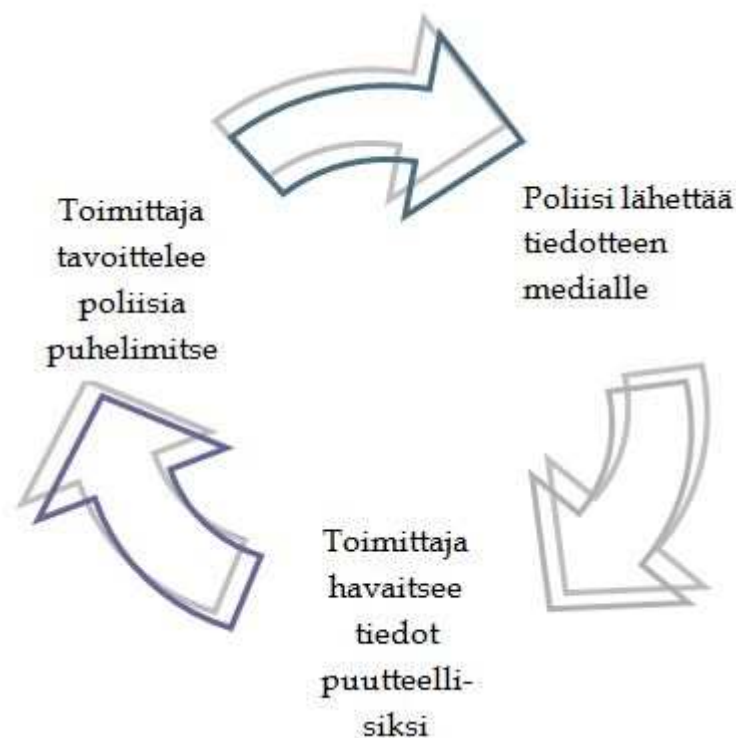
”Poliisin pitäis ymmärtää, että oli viesti kuinka lyhyt niin siinä pitäisi olla aika ja paikka, ja mieluummin vähän tarkemmin kuin että Kittilässä maanantaina. Ja että ne pystyis monimutkaisemmissa tapahtumissa selittämään asian vähän loogisemmin, että ei olisi niin isoa riskiä, että toimittaja ymmärtäisi väärin.”

”Joskus tiedot ovat niin ylimalkaisia, että on vaikea repiä siitä uutista. Jos kirjoitetaan pelkästään, että henkilö jäi kiinni huumausaineen alaisena, niin siitä puuttuu aika monta olennaista seikkaa: aika, paikka, onko mies vai nainen, onko se tehnyt jotain kun jäi kiinni.”

Puutteelliset tiedotteet ja epäselvät tiedot johtavat siihen, että tiedotusvälineiden edustajat joutuvat soittamaan poliisille lisätietoja saadakseen. Puutteellisten tietojen aiheuttamaa ylimääräisen selvittelytyön prosessia kuvataan kuvassa 6.

”Puutteellisista uutisista seuraa, että sitten soitellaan sinne sun tänne, etsitään että kuka tästä tietäis. Varsinkaan viikonloppuisin ei saa kehtää kiinni, se on hakuammuntaa. Jos kyse on ihan pienestä faktasta niin siihen tuhraantuu ihan turhaa aikaa.”

Kuvan 6 mukaisesti poliisi lähettää tiedotteen medialle, jossa uutisenmuokkaamistyö siirretään toimittajalle. Poliisin tiedotetta selventäviä faktoja etsiessään toimittaja joutuu soittamaan useita puheluita takaisin poliisille. Haastateltavat näkivät, että tietojen metsästämisestä aiheutuu lisätyötä median edustajien lisäksi myös tiedotteen laatineelle poliisille, sillä poliisi saattaa joutua vastaamaan usean eri median kyselyihin.

KUVA 6: Puutteellisten tietojen aiheuttama prosessi (Ruokamo 2010).

Joskus puutteelliset tai epäselkeät tiedot päätyvät lehteen saakka.

"Epäselvyydet johtaa sitten tökerösti kirjoitettuihin uutisiin."

"Lukija tai onnettomuuden osapuoli saattaa soittaa toimitukseen, että ei se noin menny. Mutta eihän me voida lehdessä alkaa oikomaan, että miten ne tapahtumat meni, kun pitäisi olla poliisin muistiinpanot mistä saisi oikean tiedon."

6.2 Kielellisyys

Haastateltavat kuvasivat poliisin päivittäisten viranomaistiedotteiden suomen kieltä huonoksi ja virkamiesmäiseksi. Tekstit sisältävät kielioppivirheitä ja murre sanoja. Osa haastateltavista ajatteli, ettei oikeakielisyttä voi edes vaatia poliisilta. Tutkimuksen mukaan journalistit kokevat kielellisyyden ja tekstin sävyn riippuvan vahvasti kirjoittajasta.

<i>"Tietyiltä ihmisiltä tulee hyvinkin kuvailevia tekstejä ja sanavalinnoissa on käytetty huumoria. Niistä saattaa saada kuvan, että poliisi on itsekin ollut huvittunut tilanteesta."</i>
<i>"Aika huonoa kieltä monesti on. Selvän saa hyöällä tahdolla. Varmaan jotkut poliisit ei ole niin tottuneita kirjoittamaan."</i>
<i>"Yleensä saa tolkun, mutta sanavalinnat on poliisin ammattisanastoa: suoritetaan, poliisin toimesta – näitä sanoja viljellään paljon. Aika usein joutuu lukemaan moneen kertaan ennen kuin ymmärtää ja voi alkaa kirjoittamaan. Yleensä kielellisyysasiat ei aiheuta epäselvyyksiä, eikä sen takia tarvi soitella poliisille."</i>
<i>"Aika paljon on kielioppivirheitä."</i>
<i>"Kapulakielisyyttä niissä on, virkamiesmäisyyttä. Kirjoitetaan, että poliisi suoritti valvontaa, on mieshenkilöt ja naishenkilöt, tai että auto on ajautunut ojaan. No, eihän se auto itsestään mitään tee."</i>
<i>"Tiedotteissa monesti, että drug wipe -testi näytti tuota ja tätä. Kyllähän sen toimittaja kääntää, että huumetestit, mutta he siis käyttävät omaa ammattislangiaan."</i>
<i>"Tiedotteet ei oo selkeää suomea, ei niissä ole sellaista kieltä mitä lehteen laittais, mutta ei sitä voi poliiseilta vaatiakkaan. Niissä on murre-sanoja, kuten hoon-päältä-sanoja."</i>
<i>"Tyyli on Lapissa rennompaa."</i>

6.3 Oikea-aikaisuus

Haastatteluista kävi ilmi, että toimitustyön ammattilaiset olivat tyytymättömiä poliisin päivittäisen viranomaistiedottamisen oikea-aikaisuuteen. Käytännössä paikallispoliisi lähettää tiedotusvälineille kaksi tiedotetta vuorokaudessa, mutta toimituksessa katsottiin, että tiedotuksen nopeus vaihtelee sekä poliisilaitoksittain että henkilötasolla poliisikohtaisesti. Tietyt poliisiviranomaiset lähettävät tiedotteita tunnollisemmin. Haastattelujen mukaan tiedotteet saattavat sisältää tietoja useiden päivien takaisista tapahtumista.

"Ei se todellakaan ole oikea-aikaista. Esimerkiksi kolareista saattaa tulla päivän parin päästä tieto, jos tapahtuma on ollut vakava niin yhden päivän päästä. (...) Jos vaikka on tie poikki jossain, niin voisi tiedottaa [sanomalehden] verkkosivuilla siitä, tai muistakin erikoisjärjestelyistä reaaliajassa."

"Ylipäätään toimittajien ja poliisin välinen ristiriita on se, että toimittajat haluaisivat tiedon mahdollisimman nopeasti ja haluaisivat olla paikalla silloin kun tapahtuu, mutta poliisi tiedottaa sitten kun siihen on aikaa."

"Aikaisemmassa työpaikassa jotkin poliisilaitokset laittoivat tiedon heti, kun jotain tapahtui. Silloin sain käsityksen, että tiedotus vaihtelee poliisilaitoskohtaisesti ja poliisikohtaisesti."

Haastateltavien mielestä poliisi viivyttää tietojen lähettämistä. On yleistä, että paikallispoliisilta saapuu sähköpostitse tiedote, jonka tekstikentässä lukee ainoastaan "Ei tiedotettavaa.". Silti muutaman päivän sisällä samaiselta paikallispoliisin yksiköltä saattaa saapua toimitukseen tiedote, jossa raportoidaan useista aikaisempien päivien aikana tapahtuneista tapauksista. Tällöin syntyy mielleyhtymä siitä, että poliisi lähettää "Ei tiedotettavaa" -viestin sisältävän sähköpostin silloin, kun tiedottamiseen ei ole aikaa - vaikka tiedotettavaa olisi. Haastateltujen mielestä tämä heikentää toimittajien luottamusta poliisiin.

"Usein törmää siihen, että poliisitiedotteessa on tapahtumia, jotka ovat sattuneet jo viime viikolla. Jää mietityttämään, että mikä tässä kestää, jos on asia on ollut useita päiviä poliisin tiedossa."

"Than turhaa poliisit tekee sillälailla, että eivät viitsi lähettää tiedotetta yhdestä tapauksesta vaan odottavat ja sitten kerralla tyhjentävät pajatson ja laittavat monta uutista kerralla."

Tiedon lähetyksen viivyttäminen aiheuttaa ongelmia medioille, sillä ajankoh-
taisuus on eittämättä median tärkeimpiä uutiskriteerejä.

"Ihmiset haluaa tiedon, jos ne näkee tien vieressä ambulanssit ja poliisit, niin ne odottaa uutista. (...) Se antaa lehdestä vanhan kuvan, kun

ei ole tuoreita uutisia.”

”On tullut lukijapalautetta, että minkä takia teillä ei ole tästä ja tästä asiasta kirjoitettu. No ei ole kirjoitettu lehteen, kun ei ole tietoa edes tullut.”

6.4 Media poliisin sidosryhmänä

Paikallispoliisin ulkoista tiedottamista koskevassa poliisiosaston raportissa (Sisäasiainministeriö 16/2001) todetaan, että tiedotusvälineiden tarpeet täytyy ottaa huomioon myös virka-ajan ulkopuolella. Raportin mukaan iltaisin ja öisin tapahtuva päivittäistiedottaminen tapahtuu pääsääntöisesti samoin kuin virka-aikoina. Haastattelututkimuksen perusteella voidaan todeta, että poliisi ei kykene palvelemaan mediaa sisäasiainministeriön raportin edellyttämällä tavalla. Tutkimustulosten mukaan tiedottaminen käytännössä päättyy arkisin kello 16. Haastateltavat kokevat, että poliisia ei saa tavoitettua iltaisin, öisin eikä viikonloppuisin.

”Toimituksen kannalta ongelma on, että kello 16 alkaa olla sellainen kriittinen raja, että sen jälkeen ei saa kiinni.”

”Viikonloput ja illat on tuskaa. Melkein turha yrittää.”

”Virka-ajan ulkopuolella on vaikea saada kiinni. (...) Jos sitten saa partion kiinni, ne sanoo, että soita kenttäjohtajalle. Se on suoritus jos jonkun saa kiinni.”

”Ei ne ainakaan toimittajia palvele.”

”Se tiedotusvelvollisuus ei niinku siirry kun henkilön työvuoro päättyy.”

” Joskus tuntuu, ettei tästä läänistä saa yhtään poliisia kiinni. (...) Joskus olen soittanut aluetoimittajille, että onko teillä niiden poliisien puhelinnumeroita ja sitten metsästännyt, että kuka sieltä vastaisi.”

Poliisilla on velvollisuus vastata toimittajan pyyntöön saada lisätietoja. Mikäli toimittajalla on tiedotteesta tiedotetuista tapahtumista lisäkysymyksiä, heidän soittoihinsa vastaavat hälytyskeskuspäivystäjät, palvelupäivystäjät, kenttäkomisariat, tutkinnanjohtajat ja päällystöpäivystäjät (Sisäasiainministeriö 16/2003). Haastateltavat kertoivat olevansa tottuneita siihen, ettei poliisi – velvollisuudestaan huolimatta – vastaa puhelimeen. Haastatellut tuntuivat ymmärtävän poliisin työn kiireellisyyden ja resurssien vähyyden. Resurssien vähyys johtaa haastateltavien mukaan siihen, että tiedottaminen jää painoarvoltaan vähäiseksi muihin poliisin työtehtäviin verrattuna.

"Olen keskustellut poliisien kanssa tästä palveluasiasta. (...) Jos poliisilla on tilanne päällä ja takataskussa soi puhelin, kun toimittajat soittelee, niin ei ne siihen vastaa. Ne vastaa sitten kun sitä tuntuu."

"Tuntuu väärin kohtelemiselta, kun poliisi ei tiedotakaan vuoron päättyessä niin kuin pitäisi."

"Mutta pitää ajatella myös poliisin kannalta, että niillä on jengiä vähennetty ja laitoksia vähennetty. Saavat jonkun juopon roudata Ranuan perukoilta Kittilään putkaan, on siinäkin hommaa. Kun poliisille soittaa, niin vastaavat, että on meillä täällä muutakin tekemistä. Kyllä se ymmärtää, kun tietää niiden resurssit."

"On sellainen fiilis, että tiedote laitetaan sitten vuoron viimeisenä hommana, jos keretään."

"Olisi hyöä poliisin itekin tarkentaa, että tarkoitetaanko 24/7-palvelemisella asiakkaiden palvelemista vai muidenkin – kuten median."

"Poliisi ei saa palvelemisestaan kiitettävää arvosanaa, mutta mun mielestä ne on silti tehneet sen minkä pystyvät tiedottamisen suhteen. Näkee sen lehdestäkin, että pikku-uutisia on enemmän kuin koskaan. Tiedottamisen hitautta saa moittia, mutta jos ajattelee, että Rovaniemen kokoisessa kaupungissa on viikonloppuna vain kolme partiota töissä, ja tapahtumia vaikka 20, niin varmaan se tutkinnanjohtaja hyppää sen isoimman jutun kimppuun."

Journalistit kertovat yrittävänsä sinnikkäästi saada poliisia puhelimeen joskus jopa tuntien ajan. Soittopyyntöjen jättämiseen toimittajat eivät useinkaan tukeudu, sillä he eivät luota pyynnön välittyvän eteenpäin.

"Kesällä oli ampumävelikohtaus Sodankylässä ja metsästin koko päivän ja vasta illalla sain lisätietoja."

"Olen jättänyt poliisille soittopyyntöjä, ja niihin on vastattu vaihtelevalla menestyksellä. Joskus menee kaksikin päivää ja silloinhan uutinen on mennyt jo ohi. Joskus sitten saman työvuoron aikana soittavat takaisin. Itsellä on skeptinen usko siihen, en haluaisi tyytyä keskuksen kautta jätettyyn soittopyyntöön, kun ei ole varmuutta reagoidaanko siihen vai ei."

"Soittopyyntöihin ei välttämättä vastata ollenkaan."

Paikallispoliisin ulkoista tiedottamista koskevan raportin mukaan medialle lähetettäviin viranomaistiedotteisiin on merkittävä tiedotteen laatija ja lisätietojen antajan yhteystiedot (Sisäasiainministeriö 16/2001, 29). Haastateltujen kokemusten mukaan tämä yksityiskohta ei toteudu ministeriön ohjeistuksen mukaisesti.

"Yleensä [tiedotteessa] ei oo yhteystietoja, joutuu soittamaan päivystäjälle joka kertoo, että tämä on tapahtunut jo edellisen vuoron aikana. Sitten sanotaan, että tästä ei nyt tämän vuoron työntekijät tiedä."

"Mun mielestä jokaisessa sähköpostissa pitäisi olla alla yhteystiedot, että jos ei ymmärrä kuka on törmännyt niin voi soittaa ja tarkistaa. Yleensä poliisin kannalta positiivisissa uutisissa on yhteystiedot – siis sellaisissa, mistä heillä on motivaatiota tiedottaa enemmän."

Mediaa pidetään valtionhallinnon tiedotuksen tärkeänä kohderyhmänä (Valtionhallinnon viestintäsuositus 2002, 15). Joukkoviestinten tarpeisiin on vastattava nopeasti ja virkamiesten on avustettava toimittajia tiedon hankinnassa (Sisäasiainministeriö 2001, 7). Tutkimuksen perusteella virkamiesten rooli

tietoa hankkivien toimittajien avustajina voidaan kyseenalaistaa. Joissakin tapauksissa poliisi on jopa vähätellyt media-ammattilaisen tiedontarvetta:

"Osa poliiseista kysyy, että tarviiko teidän [toimittajien] nyt jokaisesta ojaan ajosta tietää."

"Poliisi on joskus kysynyt puhelimesta, että et kai sie tämmöstä uutista ole tekemässä?"

6.5 Julkisuus ja avoimuus

Viestinnän vapaus voi toteutua vain jos medialla on mahdollisuus saada tutkittavakseen monipuolista informaatiota kaikista olennaisista lähteistä ja valtiiovallan kontrolli puuttuu (McQuail 2005, 194). Haastatellut kokevat, että poliisiviranomainen on rajannut heidän mahdollisuuksiaan päästä käsiksi olennaiseen informaatioon. Poliisi on esimerkiksi kieltäytynyt vahvistamasta yleisesti tiedossa ollutta tapahtumaa, vältellyt vastaamasta ja viivyttänyt tiedonsaantia.

"Kyllä olen kokenut, että poliisi salaa tietoa. En muista yksittäisiä tapauksia, mutta semmoisia on useasti, että toimituksessa tiedetään, että jotain on tapahtunut, mutta poliisi ei suostu sanomaan edes kyllä tai ei, onko tapahtunut vai ei. Oiskohan yksi tapaus liittynyt laittoman viinan myyntiin ja sokeutumiseen. Yleisesti se asia kylillä tiedettiin, mutta poliisi ei sanonut juuta eikä jaata, (...) toimittaja ei saanut vahvistusta, vaikka tiedettiin että on tapahtunut."

"Kun seurataan jonkun tutkinnan etenemistä, niin me soitetaan ja kysytään, että miten asia on edennyt, mitä poliisi on tehnyt, missä vaiheessa ollaan ja niin edelleen, niin poliisi vaan kuuntelee kysymykset läpi ja sanoo jokaisen kohdalla saman vastauksen, että 'poliisi tutkii'."

"Joskus jää semmoinen tunne, kun sanotaan että tutkinnallisista syistä ei voida tiedottaa, että onko tosiaan niin vai halutaanko toimittajasta vain nopeasti eroon?"

"Salailua on minun mielestä myös tiedon viivyttäminen siten, että

kerrotaan vasta päivän tai parin päivän päästä.”

”Kysymys on siitä, että tietoa tulee liian myöhään ja liian vähän. Poliisit eivät kerro edes sitä, mitä saisivat kertoa.”

”Jos tietää, että jotain on tapahtunut ja soittaa sitten perään, niin puhelimesta saattavat sanoa, että he laittavat tiedotteen sitten kun laittavat tiedotteen.”

Toisaalta osa haastatelluista tuntui tiedostavan, että poliisien taholta tapahtuva tietojen salaaminen saattaa johtua myös tiedottamisen osaamattomuudesta:

”Ei ne suoranaisesti salaile, se on enemmänkin että ne jättää tietoja pois, kun eivät ajattele niin pitkälle, että tämä tieto olisi uutisen kannalta oleellinen. (...) Monesti jää fiilis, että tietoja ei ole jätetty tarkoituksella pois, vaan että faktoja on jäänyt vahingossa kirjoittamatta.”

Julkisuuslaki (621/1999) velvoittaa poliisia edistämään toimintansa avoimuutta. Toiminnan tulisi olla niin avointa ja läpinäkyvää, kuin se on poliisin tehtävän huomioiden mahdollista. Tarpeeton salailu tuhoaa poliisin luotettavuutta ja heikentää poliisin julkista kuvaa. (Poliisin ylijohdo 3/2008, 35–36.) Tutkimus osoittaa, että poliisi ei perustele toimittajille, miksi tietyistä tapauksista ei luovuteta lisätietoja. Poliisi suojelee vahvasti tapahtumiin liittyvien henkilöiden yksityiselämän suojaa.

Haastattelujen perusteella poliisi ei kerro oma-aloitteisesti, milloin tiedot tulevat julkisiksi. Julkisuuslain 4 §:n mukaan poliisiviranomaiselle rikoksesta tulleet tiedot ja rikosasiaa tutkittaessa laaditut pöytäkirjat tulevat julkisiksi asian oltua esillä oikeudessa tai esitutkinnan päätyttyä ilman syytteen nostamista.

”Tietoja pyytäessä on sanottu, että ei ole julkista tietoa. Ei ne mitenkään sitä perustelleet, eivätkä myöskään kertoneet, että milloin tiedot tulee julkisiksi.”

"Jos kyseessä on isompi rikos niin poliisi sanoo, että tutkinta on kesken eikä kommentoi muuta."

"Poliisi ei tarinoi sitä mitä se ei saa kertoa, niitä tietoja ei saa kurkkua kuristamallaakaan irti. Yksityisyyden alueelle ei varsinkaan mennä."

"Poliisi ei kerro oma-aloitteisesti, että milloin tiedot tulevat julkisiksi. Eikä sitä osaa itsekään kysyä, että milloin tähän asiaan voisi palata."

"Jos on joku isompi juttu tapahtunut, niin tiedotuskäytänteet vaihtelee paljon, esimerkiksi se, mistä saa lisätietoja. Joissain tapauksissa lisätietoja ei saa ollenkaan tietoon, vaan vedotaan siihen, että tutkinnallisista syistä emme voi vastata."

"Kaivattais puolin ja toisin tässä koulutusta, että ymmärrettäis ettei poliisi tahallaan salaile ja toisaalta poliisi ymmärtäisi, että ei media huvikseen käärtä tietoja."

Sisäasiainministeriön (16/2003) mukaan poliisin viestinnän tulee olla tavoitteellista ja suunnitelmallista. Tiedottamisessa olisi varauduttava myös yllättäviin tapahtumiin. Yksi haastateltavista kertoi tapauksesta, jossa poliisilla ei ollut suunnitelmaa siitä, kenen vastuulla tiedottamisen arvoinen rikosasia oli. Tiedottamista ei oltu siis vastuutettu, tai sisäisessä viestinnässä oli tapahtunut virhe.

"Joskus on ollut sellainenkin tilanne, että on tullut tiedote ja alla yhteystiedot tutkinnanjohtajalle. Kun hänelle sitten on soittanut, niin henkilö ei ole tietänyt olevansa tutkinnanjohtaja. Ja sitten tietenkin pitää muistaa, että kun vaikka Ranualla tapahtuu jotain, niin ei ne ranualaiset poliisit saa siitä asiasta välttämättä kertoa, sillä tutkinnanjohtaja on täällä Rovaniemellä."

6.6 Luotettavuus, eettisyys ja objektiivisuus

Poliisin ylijohdon (3/2008, 38) raportin mukaan poliisin on tiedotetekstissään vältettävä dramatisointeja ja keskityttävä tosiasioihin. Viranomaistiedotteissa ei leimata eikä halvenneta yksittäisiä ihmisiä, vaan tiedotteet tulisi laatia eet-

tisesti objektiivisiksi. (Emt., 3/2008, 38.) Haastateltujen mielestä viranomais-tiedotteissa vilisee sanavalintoja, joiden sävy, eettisyys ja objektiivisuus voi-taisiin kyseenalaistaa. Tiedotteissa puhutellaan kansalaisia mm. ”nilkkeinä”, ”poliisin vanhoina tuttuina”, ”valopäinä” ja ”mummeleina”. Vastaavien il-mausujen käyttö heikentää luottamusta viranomaista kohtaan.

<i>"Mun mielestä on halventavaa, jos tekijää sanotaan nilkiksi."</i>
<i>"Joskus [tiedotteessa] on ollut, että tämä valopää teki tällaista. On tullut mieleen, että olisiko tämän sanan voinut jättää tiedotteesta pois."</i>
<i>"Pari kertaa ovat käyttäneet jotain hauskeempaa verbiä varastaa-sanon tilalla. Tai loppulauseita, kuten paha sai palkkansa."</i>
<i>"On ollut adjektiiveja, jotka ei oo niin mairittelevia, kuten nilkki."</i>
<i>"Sehän on ihan normaalia, että siinä lukee, että 'väsynyt vietiin lepää-mään poliisin pahnoille'. Tai että 'poliisin majatalossa valo loistaa ik-kunassa'."</i>
<i>"Oon törmännyt semmoisen poliisitiedotteeseen, jossa vanhempi nainen oli eksynyt marjareissulla. Tekstissä luki, että 'mummelia haettiin kissojen ja koirien kanssa'. Oli vissiin yritetty kirjoittaa jotenkin hauska teksti, mutta siistin sen tietenkin neutraalimmaksi."</i>
<i>"Tämänkin päivän [29.3.2010] lehdessä [Lapin Kansa] oli poliisiuutisen otsikossa, että ryyppeyseeurueessa tapettiin mies. Olisihan sen ryyppeyseeurue-sanon voinut kiertää sanomalla, että alkoholilla oli osuutta tapahtumiin, mutta kyllä minä hyväksyn sen sanon käytön tällaisessa yhteydessä."</i>
<i>"En tiedä onko sanonta 'poliisin vanha tuttu' jo neutraaliuden rajalla."</i>

Eettiseen objektiivisuuteen kuuluu myös se, ettei yksittäisiä kansanryhmiä saa leimata tai halventaa (Poliisin ylijohdo 3/2008, 38). Lapin Kansan ammatillaiset kertoivat useita tarinoita siitä, kuinka poliisi yrittää kiertää romani-sanon käytön tiedotteissaan. Kansanryhmän kuvailemisessa poliisi päätyy sävyiltään kenties jopa huvittaviin ilmausvalintoihin.

"Romaneista puhuttaessa poliisi kirjoittaa, että 'tiettyyn heimoon kuu-

luva seurue'. Miksi pitää sillälaililla kiertää?"

"Mustalaisista käytetään myös ilmausta ratsastusasuiinen."

"Aikoja sitten tiedotteessa luki, että kansallispukuiset miehet varastivat jotain. En tiennyt, että kyseessä on kiertoilmaus mustalaisille, kun olin blondi kesätoimittaja, niin kuvittelin ne varkaat helavöissä ja mustissa hatuissa."

Haastateltujen mukaan poliisin ja median välinen luottamus on monitahoinen asia. Poliisi saattaa kertoa luottotoimittajalle enemmän kuin perusuutinen vaatisi. Poliisin ja toimittajan välille syntynyttä luottamussuhdetta vaalitaan, sillä avoimemman ilmapiirin avulla poliisilta saa enemmän tietoja ja näin ollen uutisista saadaan rehevämpiä. Ilmapiirin rikkomisesta pelätään seuraavan jopa poliisin kostotoimenpiteitä; mikäli luottamuksen rikkoisi, poliisi saattaisi tyrehdyttää tietojen antamistaan entisestään.

"Poliisi saattaa kertoa luottotoimittajalle enemmän kuin saisi. Sitten yhdessä sovitaan, mitä saa tutkinnan kannalta laittaa lehteen. Saattaa sanoa, että 'jos et nyt tätä asiaa vielä tässä yhteydessä kertoisi'. Veikkaan, että jokainen toimittaja, joka on ollut tekemisissä poliisien kanssa on tehnyt tuollaisen sopimuksen – minäkin pari kertaa. Kun tutkinta on päättynyt, jutusta voi kertoa reilusti, kun taustat ovat tiedossa."

"Poliisi on kertonut oman mielipiteensä ja sitten sanonut, että älä laita sitä lehteen."

"Jos kirjottais asiasta mistä kielletään, niin jos sen luottamuksen rikkoisi niin poliisi lähettelisi varmaan vielä vähemmän matskua."

Haastatellut tuntuivat kaipaavan poliisin ja median välille luottamukseen ja avoimuuteen perustuvaa ilmapiiriä. Toimittajat halusivat luottaa poliisin tiedottamiseen. Poliisin viranomaistiedotteiden luotettavuuteen – ja luottamukselliseen ilmapiiriin ylipäätään – vaikuttavat tiedotteiden sisällön puutteellisuus, tiedotteiden saapuminen myöhässä, median samaa kohtelu ja tiedotteiden kyseenalaistettava eettisyys. Tulosten mukaan poliisi ei välttämättä ymmärrä journalistisen työn luonnetta.

"Mun mielestä ois hyvää, jos poliisi osaisi erottaa iltapäivälehtien toimittajat maakuntien sanomalehtitoimittajista. Ei me olla minkään sosiaalipornon perässä, ei ole tarkoituksena raadella uutisia, vaan useammalle riittää perustiedot tapahtumista."

"Tuntuu, ettei kaikki poliisit välttämättä ymmärrä toimittajan työnkuvaa, että tieto pitäisi saada jo seuraavaan lehteen ja että nopeus on meille valtti. Ne ei ymmärrä tämän työn luonnetta."

"Mun mielestä poliisi ei ole kärryillä siitä mitä voi käskää toimittajaa tekemään tai noudattamaan käskyjä."

"Olis mukava, että poliisin ja median välillä olis semmoinen luottamus, että voitais luottaa, että poliisi tiedottaa. Eikä homma perustuis siihen, että uutisen saa se, joka jaksaa soitella ja kaivella."

6.7 Erikoistilanteet

Haastatteluissa ilmeni runsaasti poliisin päivittäiseen viranomaistiedottamiseen liittyviä erikoistapauksia. Seuraavissa alaluvuissa esitellään tutkimusongelman kannalta mielenkiintoisimpia tapauksia ja peilataan niitä journalistin ohjeisiin ja valtionhallinnon viestintäsuositukseen. Erikoistilanteiden esimerkeissä on käytetty poliisiviranomaisten oikeita nimiä. Syy tähän valintaan on se, että kaikki mainitut henkilöt ovat jo olleet mediassa esillä (poikkeukselliseen) viranomaistiedottamiseensa liittyen. Henkilöt ovat siis yleisölle tuttuja. Tämän tutkimuksen tarkoituksena ei ole leimata kyseisiä poliisiviranomaisia, vaan kertoa viranomaistiedottamisesta autenttisin esimerkein.

6.7.1 "Se mitä on sanottu, on sanottu"

"Oli ollut kolari, yritin saada puhelimitse tietoa. Siinä oli nuori mies ajanut rekan eteen. Sainkin poliisilta valtavan selostuksen: poliisi kertoi, että 'miehen tyttöystävä päättänyt erota, mies otti kolme kaljaa, päätti tappaa itsensä, ei perkele onnistunut siinäkään, ajautui autolla

ojaan'. Kun kysyin, että saako tämän kirjoittaa, poliisi vastasi, että no et tietenkään. (...) Ensin värikkäästi ja vuolaasti ja monisanaisesti kuvasi itsemurhayrityksen ja kertoi oman arvioinsa tilanteesta. Lopuksi tokaisi, että et tietenkään kirjoita. (...) Tietääkö poliisi, että jos ne toimittajalle jotain sanoo, niin ei ne voi sitä jälkeenpäin kumittaa, vaan se mitä on sanottu, on sanottu. Mutta toimittajankin pitää miettiä, että missä tilanteessa oikeudesta kirjoittaa kannattaa pitää kiinni. Itsemurhatapaukset on mun mielestä semmosia."

Edellä olevassa esimerkissä poliisi kertoi toimittajalle puhelimitse rikostapahtumista runsain sanankääntein ja väritti ilmaisuaan kiroilemalla. Poliisi kertoi virallisen lausunnon sijaan oman mielipiteensä, ja kielsi lopuksi toimittajaa kirjoittamasta hänen sanojaan. Kieltäessään toimittajaa kirjoittamasta poliisi rikkoi perustuslain (731/1999) 12 pykälää, jonka mukaan jokaisella kansalaisella on oikeus ilmaista, julkistaa tai vastaanottaa tietoja, mielipiteitä tai muita viestejä kenenkään ennalta estämättä.

Journalistin ohjeiden (2005) toisen ja kolmannen kohdan mukaan journalistilla on oikeus ja velvollisuus torjua painostus, jolla yritetään ohjailla, estää tai rajoittaa tiedonvälitystä. Tiedonvälityksen sisältöä koskevat ratkaisut on tehtävä journalistin perustein, eikä tätä päätösvaltaa saa luovuttaa toimituksen ulkopuolisille. Vastaavasti poliisilain (493/1995) mukaan poliisi ei saa puuttua kenenkään oikeuksiin enempää kuin poliisin tehtävien suorittamiseksi on tarpeen.

6.7.2 "Poliisi ei ole aktiivinen"

Yleistä mielenkiintoa herättäneistä aiheista laaditaan useampia juttuja, joissa tutkinnan etenemistä seurataan mahdollisesti loppuun saakka. Vuonna 2009 yksi Rovaniemeä kuohuttaneista uutisista oli tapaus, jossa mies kaappasi autoonsa tytön.

"Joissain uutisissa mitä on seurattu aktiivisesti, niin kuin tämä Rova-

niemellä liikkunut lapsia säilytellyt mies, on joutunut puhelimessa pumppaamalla pumppaamaan tietoa, koska poliisi ei ole aktiivisesti tiedottanut asiasta. Tietävät varmasti, että tiedon puute aiheuttaa lasten vanhemmille vaan tuskaa. Tämmöisissä keisseissä poliisi ei ole aktiivinen, vaan meidän pitää muistaa tsekata tietyin väliajoin, että miten etenee.”

Tässä yhteydessä on muistettava ensinnäkin, että tiedon aktiivinen välittäminen on viranomaisen velvollisuus ja toiseksi, että valtionhallinnon viestintä lähtee ensisijaisesti vastaanottajien tarpeista (Poliisin ylijohdo 6/2009, 10-11). Tuoreiden tietojen kysyminen on tietysti toimittajan työtä, mutta palvelisiko paikallispoliisi mediaa paremmin noudattamalla velvollisuuttaan aktiivisesta tiedottamisesta?

6.7.3 ”On kuulemma unohtunut tiedottaa”

Haastateltavan mielestä poliisi voi jättää tahallisesti tiedottamatta uutisesta, joka saattaisi asettaa paikallispoliisin naurunalaiseksi. Esimerkissä henkilöauto on ajanut poliisiauton kanssa kolarin ja syy on ollut poliisin.

”Kerran lukija soitti ja kysyi, että miksi teillä ei ole ollut lehdessä sellaista uutista kun poliisiauto on ajanut kolarin henkilöauton kanssa ja se kolari oli vieläpä poliisin syy. Soitin sitten poliisiasemalle ja sieltä vahvistettiin, että kyllä on sellainen tapahtunut, mutta on kuulemma unohtunut tiedottaa. Ei olisi varmastikkaan tiedotettu, jos en olisi soittanut.”

Valtionhallinnon viestintäsuosituksen (2002, 6) mukaan valtionhallinnon organisaation viestintää ei rakenneta siten, että se painottaa vain viranomaisen kannalta myönteisiä seikkoja.

6.7.4 ”Pian alkaa poliisinkin näppäimistö napsuttaa”

Tutkimushaastatteluita tehtiin Lapin Kansan toimituksessa kolmen päivän ajan. Yhtenä noista päivistä (30.3.2010 klo 8:31) toimitukseen saapui seuraava Lapin poliisilaitoksen viranomaistiedote:

”Onnellinen poliisi huokaa, on hiljaista nyt. Vain toimistosihteerin näppäimistö napsuttelee. Ei eilen siunaaman rauhaa, vaan nytpä saan hetken katsella kevätauringon ensikajoa. Kylällä hiljaista, tappelupukarit nukkuvat onnen unta. Ja poliisi hengittää tuoreen kahvin tuoksua. Partiokaveri huoltaa varusteita ja viheltelee. Pian alkaa poliisinkin näppäimistö napsuttaa. Kirjallisia töitä. Eipä ole usein aikaa niitä rauhassa tehdä. Lapin poliisilaitoksen alueella on hiljaista nyt. Hetken päästä voi olla toisin.”

Poliisin on tiedotetekstissään keskityttävä tosiasioihin (Poliisin ylijohto 3/2008, 38). Tässä yhteydessä median mielenkiinnon herättäviä uutisen arvoisia tosiasioita ei ole. Tiedotteen sävy on julkishallinnon ohjeiden valossa kyseenalainen. Lapin Kansan Internet-sivuille tehtiin kyseisestä poliisitiedotteesta humoristinen uutinen, jossa kerrottiin, että poliisitiedotteita seuranneet henkilöt saattoivat hieraista silmiään aamulla Lapin poliisilaitoksen tiedotetta lukiessaan.

Edeltävänä päivänä (29.3.2010) Lapin poliisilaitoksen tiedotteen otsikossa todettiin: *”Iloisena poliisi kertoo –Rovaniemeläiset puhkuivat pelkkää nollaa”*.

”Poliisi puhallutti maanantaipäivän aikana Rovaniemellä autoilijoita ja sai olla tyytyväinen tulokseen. Partiot olivat autoilijoita vastassa 4-tiellä Kauppakeskus Revontulen tunnelissa ja alkometriin hönkäisi kaikkiaan 330 kuljettajaa. Ilahduttavaa oli se, että kenelläkään ei edes viisari värähtänyt.”

Näiden vuorokauden sisällä saapuneiden viranomaistiedotteiden perusteella ei voida vetää tieteellisesti valideja johtopäätöksiä, mutta voidaan silti kiinnittää huomio poliisitiedotteiden sävyyn, kirjoitusvirheisiin ja sanavalintoihin. Tiedotteessa poliisi toteaa *”olevansa tyytyväinen tulokseen”*, eli esittää

mielipiteensä. Ilmaisut ”hönkiä”, ”puhkua” ja ”viisari värähtää” voidaan kenties nähdä epäasiallisina. Kyseiset esimerkit puoltavat haastateltavien mielipiteitä ja tuovat osaltaan esiin poliisin viranomaistiedottamiseen liittyvien ongelmallisten yksityiskohtien ilmenemisen laajuuden.

6.7.5 ”Kirjoittamisesta ei ole tarkkaa muodollista ohjetta”

Useat haastateltavat mainitsivat jossain vaiheessa haastattelua sodankyläläisen ylikonstaapeli Veli-Matti Vaaralan, joka nousi Lapissa otsikoihin vuonna 2008 käyttäessään taiteellista ilmaisua poliisin päivittäistiedotteiden laadinnassa. Hän kirjoitti tiedotteet runomitallisiksi ja loppusoinnullisiksi. Yhden tiedotteen hän oli otsikoinut huudahduksella ”Pyssykylän poliisin viikonloppu!”. Lapin Kansassa julkaistussa 16.7.2008 (Leppänen 2008) haastattelussa Vaarala kertoo, ”ettei poliisitiedotteiden kirjoittamisesta ole tarkkaa muodollista ohjetta.”

”Ei ole muita ohjeita kuin, että jos tapahtumia on, niin niistä pitäisi lähettää tiedote. Saa nähdä tuleeko tämän jälkeen jotakin tarkennuksia. (...) Toivottavasti ei ainakaan liikaa valjasteta ja rajoiteta, että saa kirjoittaa omaan tyyliin, Vaarala pohtii.” (Leppänen 2008.)

Samassa lehtiartikkelissa lääninpoliisiylitarkastaja Markku Kynsilehto toteaa, että tiedotteiden laatimisesta on olemassa selvät ohjeet, joissa ilmaisun lähtökohtana on hyvä virkakieli (Lapin Kansa 16.7.2008). Vaaralan lehtihaastattelusta käy ilmi, että paikallispoliiseilla on puutteelliset tiedot viranomaistiedottamiseen liittyvistä yksityiskohtaisista säännöistä ja valtionhallinnon tiedotusta koskevista ohjeista. Tiedotteet on laadittava selkeästi ja yleiskielellä (Valtionhallinnon viestintäsuositus 2002, 13).

6.7.6 ”Humalassa häiriköi ja soitti suuta”

Sodankylässä 1980-luvulla toiminut nimismies Kari Rantanen oli haastateltujen mielestä runomittaisten viranomaistiedotteiden pioneeri. Rantanen kirjoitti runomuotoon tiedotteiden lisäksi jopa syytteet ja pakkohuutokauppailmoitukset. Iltasanomien haastattelun (Yläne 1982) mukaan oikeussalissa on saatu hämmästellä esimerkiksi tällaista tekstiä:

*”Tänä vuonna, viides marraskuuta,
humalassa häiriköi ja soitti suuta,
metsuri tuo Jouni Matti Rantamaa,
joka myöskin siitä syytteen saa,
että järkkäreille vielä teki haittaa,
yrittäen elon risaiseksi laittaa!
Kaikki tämä sattui täällä kansantalolla
huvoitilaisuudessa, ei missään salolla.
Viittaaan rikoslakiin, kuusitoistakaksi,
siihen huvilain määräys jatkajaksi.
Rantamaalle vaadin rangaistusta siten
haitanteosta ja myöskin siitä, miten
huolta piti huvoitilaisuuden häirinnästä
- saakoon sakot muistoksensa tästä!” (Iltasanomat 4.1.1982.)*

Rantasen esimerkki voi olla tämän tutkimuksen osalta jo vanhentunut, eikä sen pohjalta ole tarkoitus tehdä johtopäätöksiä nykypäivän poliisin viranomaistiedottamisesta. Rantasen esimerkki nousi kuitenkin esiin useassa tutkimushaastattelussa, joten sen esittäminen tässä yhteydessä on perusteltua. Haastatellut muistivat, että Sodankylässä on toiminut poliisiviranomainen, jonka tiedottaminen teki toimittajan työn vaikeaksi.

7 DISKUSSIO

Tässä luvussa esitetään aluksi tutkimuksen päätulokset tiivistettynä. Tulokset esitetään tutkimuskysymysten mukaisesti eroteltuna. Sen jälkeen tuloksia pohditaan kriittisestä näkökulmasta. Tämän jälkeen tarkastellaan tutkimuksen luotettavuutta ja pätevyyttä, ja esitetään ideoita jatkotutkimukselle.

7.1 Yhteenveto päätuloksista

Luvussa 7 käytiin yksityiskohtaisesti läpi tämän tutkimuksen tulokset suorine haastattelusitaatteineen. Seuraavaksi tulokset tiivistetään vielä tutkimuskysymysten alle.

7.1.1 Tutkimuskysymys 1

Ensimmäisessä tutkimuskysymyksessä paneuduttiin toimitushenkilökunnan mielipiteisiin, näkemyksiin ja kokemuksiin viranomaistiedottamisen oikea-aikaisuudesta ja poliisin päivittäin lähettämien tiedotteiden sisältämästä informaatiomäärästä ja selkeydestä. Haastateltavien mukaan poliisit tiedottavat uutisen arvoisista tapahtumista joissain tapauksissa vasta kahden vuorokauden kuluttua. Tiedottamisen nopeus vaihtelee sekä poliisilaitoskohtaises-

ti että poliisikohtaisesti. Tietyt poliisiviranomaiset lähettävät tiedotteita tunnollisemmin.

Haastateltavat kokivat, että tiedotetta laatiessaan poliisi saattaa pyrkiä liialliseen vähäsanaisuuteen ja tiivistämiseen, jolloin tiedotteista syntyy vain muutamien lauseiden sisältäviä kokonaisuuksia. Tiedotteista puuttuu tietoja, kuten uutisen kannalta olennaisimmat faktat tapahtuma-ajasta ja -paikasta. Tiedotteiden selkeydessä nähtiin puutteita. Tiedotteiden suomen kielen tasoa pidettiin heikkona, sillä poliisin käyttämä kieli on virkamiesmäistä ja sisältää runsaasti kielioppivirheitä ja murreilmaisuja.

Lyhyistä, vain vähän informaatiota sisältävistä viranomaistiedotteista johtuen toimittajat joutuvat soittamaan tiedotteen laatineelle poliisille ja tarkentamaan tietoja. Jos tiedotteessa ei ole yhteystietoja tiedotteen laatineelle poliisille, joutuu toimittaja tavoittelemaan jotakuta asiasta tietävää poliisia. Tiedotteiden sisältämän informaation vähyys voi aiheuttaa väärinkäsityksiä, jolloin lehteen päätyy virheellisiä tietoja.

7.1.2 Tutkimuskysymys 2

Toisen tutkimuskysymyksen tarkoituksena oli selvittää millaisena haastatellut näkevät median roolin poliisin sidosryhmänä. Haastattelujen perusteella poliisi palvelee mediaa vain virka-aikana. Iltaisin ja viikonloppuisin poliisiviranomaisen tavoittaminen onnistuu puhelimitse varsin huonosti. Uutisen arvoisista tapahtumista lisätietoja kaipaava toimittaja saattaa joutua soittamaan useille poliiseille, ennen kuin saa tarvitsemansa vastauksen. Tämä vie turhaa aikaa. Haastateltujen mukaan poliisi ei vastaa välttämättä lainkaan soittopyyntöihin.

Haastatteluista ilmeni, että vaikka paikallinen media on poliisilaitokselle erittäin tärkeä yhteistyökumppani (Sisäasiainministeriö 16/2001, 39), voi poliisi

kohdella median edustajia tökerösti. Poliisi saattaa kyseenalaistaa toimittajan tarkoitusperät ja sen, tarvitseeko toimittaja pyytämäänsä tietoa. Haastatellut kokivat, että poliisit lähettävät viranomaistiedotteensa mikäli ehtivät.

7.1.3 Tutkimuskysymys 3

Kolmas tutkimuskysymys käsitteli haastateltujen näkemyksiä poliisin viranomaistiedottamisen ammattimaisuudesta. Haastateltavat vastasivat kysymyksiin, jotka liittyivät viranomaistiedottamisen julkisuuteen, avoimuuteen ja eettiseen objektiivisuuteen. Haastateltavien mukaan poliisi kirjoittaa tiedotteissaan rikostapahtumista usein humoristisuuteen pyrkien. Poliisi kuvaillee rikoksen tekijöitä esimerkiksi nilkeiksi ja valopäiksi. Humoristisuus voidaan nähdä yksittäisiä henkilöitä halventavana. Joissain tapauksissa humoristisuus aiheuttaa lisätyötä, sillä journalistin on muokattava uutisesta neutraali.

Haastateltavien mukaan poliisi rajaa toimittajien oikeutta päästä käsiksi informaation. Poliisi viivyttää tietojen saamista, välttelee tietojen antamista ja kieltäytyy vastaamasta kysymyksiin. Poliisi on kieltäytynyt vahvistamasta, että toimituksen tietoisuudessa ollut rikos oli tapahtunut. Toisaalta haastateluista ilmenee, että toimittajat epäilevät poliisin ”salailun” johtuvan osaksi myös osaamisen puutteesta: poliisit eivät osaa hahmottaa, mitkä tiedot olisivat uutisen muokkaamisen kannalta olennaisia. Poliisin avoimuutta haastateltavat kommentoivat kertomalla, että poliisi ei kerro milloin salaisiksi määritetyt tiedot tulevat julkisiksi eivätkä perustele salaamissyytä. Haastateltavien mukaan poliisin toiminnasta välittyy joskus mielikuva, että toimittajasta halutaan nopeasti eroon.

Tutkimuksen tuloksista mielenkiintoisimpia, ja samalla kyseenalaisimpia, ovat haastateltavien kertomat poliisin viranomaistiedottamiseen liittyvät eri-

tyistilanteet. Esimerkki kertoo, että poliisi saattaa kertoa kiroillen ja runsaasti kuvaillen tapahtumista, mutta kieltää puhelun päätteeksi toimittajaa kirjoittamasta juuri luettelemiaan tietoja lehteen. Kieltämisellä poliisi rikkoo perustuslain (731/1999) 12 pykälää. Paikallispoliisit eivät ole selvillä siitä, mitä toimittajan voi käskää tekemään. Journalistilla on oikeus – jopa velvollisuus – torjua painostus, jolla tiedonvälitystä yritetään rajoittaa.

Esitellyt erityistapaukset osoittavat, että poliisi ei tiedota tapahtumista aktiivisesti, vaikka ”tiedon aktiivinen välittäminen on viranomaisen velvollisuus” (Poliisin ylijohdo 6/2009, 10–11). Poliisi voi myös jättää tiedottamatta tapahtumasta, jonka päätyminen julkisuuteen saattaisi poliisin itsensä naurunalaiseksi. Erityistapauksissa (alaluvuissa 7.5.3 ja 7.5.4) esitetyt esimerkit viranomaistiedotteista todistavat, ettei poliisi keskity tiedotteissaan pelkästään tosiasioihin. Tiedote-esimerkit tuovat esiin poliisin viranomaistiedottamiseen liittyvien ongelmallisten yksityiskohtien laajuuden.

7.1.4 Tutkimuskysymys 4

Neljännessä tutkimuskysymyksessä kysyttiin, noudattaako poliisi valtionhallinnon tiedottamiseen liittyviä vaatimuksia ja kriteerejä. Kyseiset vaatimukset ja kriteerit esitetään alaluvussa 2.3. Neljännen tutkimuskysymyksen alkukysymys käsitteli viranomaistiedottamisen luotettavuutta. Haastattelutuloksista käy ilmi, että toimittajien mielestä poliisiviranomaiset eivät ymmärrä journalistisen työn luonnetta ja nopeuden tärkeyttä. Tutkimustulosten mukaan poliisin viranomaistiedottaminen ei ole oikea-aikaista, nopeaa, sävyllään eettistä eikä tiedotusvälineiden tarpeisiin pyritä tai pystytä vastaamaan nopeasti.

Kaikki nämä seikat alentavat toimitushenkilökunnan luottamusta poliisin viranomaistiedottamista kohtaan. Median edustajat eivät pysty luottamaan

viranomaisen tiedottamiseen jatkuvien tiedon viivyttämiseen liittyvien tapauksien vuoksi. Haastatteluiden perusteella poliisi kyseenalaistaa toimittajien tiedontarpeen ja tiedottaa tapahtumista, mikäli tiedotteen laatimisille jää aikaa.

Valtionhallinnon viestintäsuosituksen (2002) mukaan perusinformaatio tulisi olla helposti saatavissa, kaikkien ymmärrettävissä ja informaation selkeyteen tulisi kiinnittää erityistä huomiota. Tutkimustulosten perusteella poliisin käyttämä kieli sisältää runsaasti kielioppivirheitä ja poliisin ammattisanastoa. Tiedotteista puuttuu olennaisia faktoja. Tiedotteet voivat olla sisällöltään epäselkeitä, jolloin väärinymmärtämisen riski kasvaa. Lisätietojen hankkimista ja tiedon saatavuutta hankaloittaa se, ettei poliisi palvele mediaa iltaisin tai viikonloppuisin. Toimitushenkilökunta ei voi luottaa siihen, että poliisin tavoittaa puhelimitse. Poliisin ylijohdon (6/2009, 10–11) mukaan tiedon välittäminen on viranomaisen velvollisuus. Poliisin olisi siis viestittävä toiminnastaan aktiivisesti. Haastatteluista käy ilmi, ettei tätä vaatimusta noudateta paikallispoliisissa.

7.2 Päätulosten pohdinta

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, vastaako poliisin päivittäisen viranomaistiedottamisen arki Suomen lakiin, asetuksiin, määräyksiin, yleisohjeisiin, valtionhallinnon viestintäsuosituksiin ja poliisihallinnon omiin tiedotusohjeisiin kirjattuja yksityiskohtia. Tutkimuksessa tarkasteltiin viranomaistiedottamista arjen käytäntöjä, erityispiirteitä, selkeyttä, oikea-aikaisuutta, avoimuutta, julkisuutta, luotettavuutta, suomenkielisyyttä, objektiivisuutta ja eettisyyttä kriittisestä näkökulmasta maakuntalehden toimitushenkilökuntaa haastatteleamalla. Tutkimuksen punaisena lankana on ollut kysymys: noudattaako poliisi valtion ohjeita?

Seuraavassa tutkimuksen päätuloksia pohditaan kriittisestä näkökulmasta. Pohdintaosuus on jaoteltu selkeyden ja luettavuuden vuoksi väliotsikoittain.

Valtionhallinnon ohjeiden noudattaminen

Suomen valtionhallinto jakaantuu keskus-, alue- ja paikallishallintoon. Paikallishallinnon perusyksikön muodostavat kihlakunnat, joiden vastuulla on paikallispoliisin toiminta, ulosottotehtävät ja syyttäjän toimi. (Mäenpää 2000, 41.) Poliisin operatiivista toimintaa johdetaan sisäasiainministeriön alaisessa Poliisihallituksessa. Yhteensä Suomessa on 24 poliisilaitosta. (Poliisiorganisaatio 2010.)

Valtionhallinnon viestintäsuosituksen (2002, 10–11) mukaisesti kukin valtion viranomaisen vastaa oman toimialansa tiedotuksen sisällöstä. Valtion viranomaisten on noudatettava valtionhallinnon ohjeita, mutta viranomaisen yksilöllinen tiedotusoikeus, -vastuu ja -velvollisuus määritellään joko erillisessä tiedotusohjeessa tai toimintayksikön työjärjestyksessä. Poliisille tiedotusohjeet on laadittu vasta vuonna 2009 – viisitoista vuotta valtionhallinnon tiedotusohjeen (1994) laatimisen jälkeen. Poliisissa tiedottaminen mielletään ”perustehtäväksi, joka kuuluu jokapäiväisiin rutiineihin ja osaksi poliisin operatiivista toimintaa” (Poliisin ylijohdo 3/2008, 37).

Valtionhallinnon tiedotusohjeeseen (1994, 4, 7-8) ja valtionhallinnon viestintäsuositukseen (2002, 13–14) on kirjattu, että valtion laitosten viestinnän on oltava avointa ja luotettavaa. Julkisuuteen annettavien tietojen tulee olla sekä riittäviä, oikeita että ymmärrettävissä muodossa yleiskielellä kirjoitettuja. Tiedotuksen on oltava nopeaa, jotta tiedotusvälineiden tarpeisiin kyetään vastaamaan nopeasti. Tiedon selkeyteen on kiinnitettävä erityistä huomiota. Lisäksi viestinnän vaatimuksiksi on asetettu myönteinen asenne tiedotusta kohtaan.

Edellä mainittujen valtionhallinnon ohjeiden lisäksi poliisin ylijohdolla on vuonna 2008 määritellyt poliisin viranomaistiedotteiden sisällön kriteerejä. Tiedoteteksteissä on vältettävä dramatisointeja ja keskityttävä tosiasioihin. Tiedotteet tulee laatia eettisesti objektiivisiksi, joissa ei leimata eikä halvenneta yksittäisiä ihmisiä tai kansanryhmiä. Tiedotteiden sisältämät virheelliset tiedot tulee oikaista ja puutteellista tietoa tulee täydentää. (Poliisin ylijohdolla 3/2008, 38.)

Tämä tutkimus osoittaa, etteivät valtionhallinnon tiedotusohjeessa (1994), valtionhallinnon viestintäsuosituksessa (2002) ja poliisin ylijohdon julkaisussa (3/2008) määritellyt tiedotuksen vaatimukset täysin toteudu poliisin päivittäisessä viranomaistiedottamisessa.

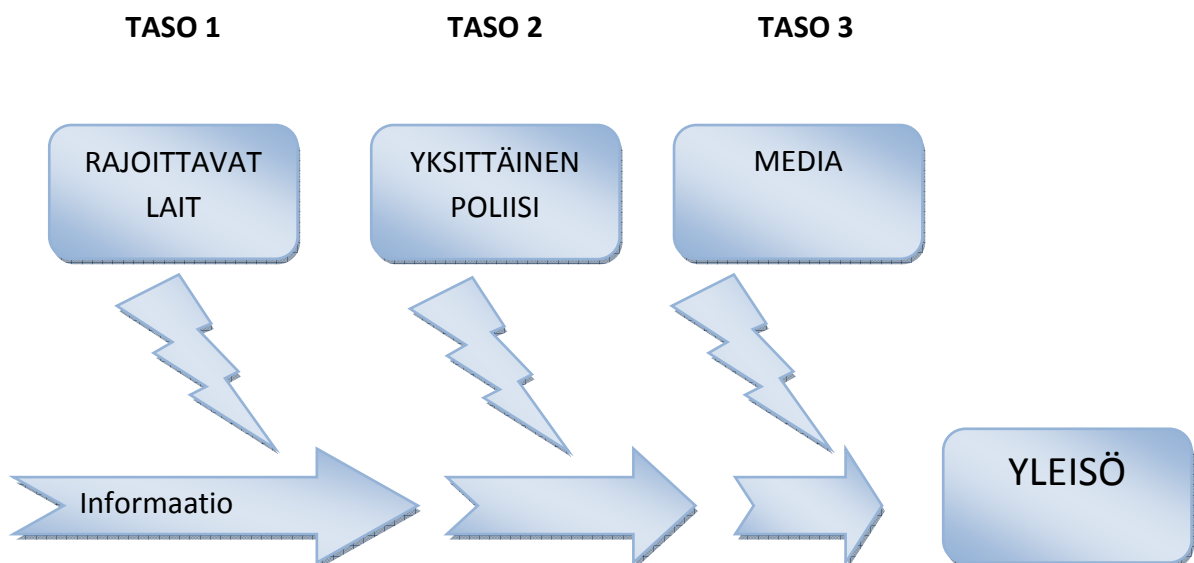
Portinvartioinnin tasot

Tutkimustulosten perusteella vaikuttaa siltä, etteivät poliisin päivittäisestä viranomaistiedottamisesta vastaavat henkilöt välttämättä ymmärrä rooliaan informaation portinvartijana. Poliisin viranomaistiedottamista rajaa kolme-toista lakia, jotka ovat useissa kohdissa päällekkäisiä tai toisiinsa viittaavia. Esimerkiksi esitutkinnasta liittyvää tiedottamista säätelee viisi eri lakia: julkisuuslaki (621/1999), esitutkintalaki (449/1987), asetus esitutkinnasta ja pakkokeinoista (575/1988), oikeudenkäynnin julkisuudesta annettu laki (954/1984) ja poliisilaki (493/1995) (Sisäasiainministeriö 16/2001, 63). Viranomaistiedottamista rajoittavista laeista ja asetuksista muodostuu monimutkainen pykälien, ehtojen ja momenttien kieltokokonaisuus.

Kolmeatoista viranomaistiedottamista rajaavaa lakia noudattaessaan poliisi toimii ensimmäisen tason portinvartijana. Laki rajaa tarkoin sen materiaalin, mitä medialle on luvallista lähettää. Tämä tutkimus osoittaa, että yksittäiset poliisiviranomaiset rajaavat tietomäärää vieläkin suppeammaksi toimien itse

henkilökohtaisesti ikään kuin toisen tason portinvartijana. Poliisi saattaa rajata tiedotteesta uutisen muokkaamisen kannalta olennaisia tietoja esimerkiksi tapahtuma-ajasta ja -paikasta. Viranomaistiedotetta laativa poliisi saattaa pyrkiä liialliseen vähäsanaisuuteen ja referoimiseen, jolloin tiedotteista syntyy lyhyitä ja tiedoiltaan puutteellisia. Tiedotteiden sisältö vaihtelee siis poliisikohtaisesti. Tiedotteiden sisältämä informaation vähäisyys aiheuttaa ensinnäkin väärinkäsityksiä, jolloin media julkaisee virheellisiä tietoja. Toiseksi, puutteellisten tietojen täydentämisyritykset aiheuttavat journalisteille lisätyötä.

Yksittäisen poliisiviranomaisen rajaamispäätöksen roolin merkittävyyden takia portinvartioinnin toisena tasona ei toimikaan media, kuten luvussa 4.6 esitetään. Median osuus alkaisi vasta portinvartioinnin kolmannessa vaiheessa. Tämä teoria esitetään kuvassa 7. Jokainen portinvartioinnin taso rajaa informaatiota yhä tiiviimmäksi ja vähäisemmäksi. Onkin aiheellista kysyä, ovatko rajoittavat lait ja yksittäisen poliisin tekemät päätökset painavampia kuin median rooli portinvartijana?

KUVA 7: Viranomaistiedotuksen portinvartioinnin kolme tasoa (Ruokamo 2010).

Tämän tutkimuksen havainnot viittaavat siihen, että poliisin tulisi luoda sisäiset portinvartiointikriteerit, joista ilmenisi kansalliset ohjeet viranomais-tiedottamisesta ja tiedon rajaamisesta. Mikäli poliisin lähettämät tiedotteet olisivat valtionhallinnon kriteerien mukaisesti riittäviä ja selkeitä, median edustajat olisivat viranomaistiedottamiseen tyytyväisempiä.

Viranomaistiedottamisen ammattimaisuus

Tutkimus osoittaa, että poliisin päivittäinen viranomaistiedottaminen ei ole oikea-aikaista eikä nopeaa. Utisoinnin arvoisista tapahtumista tiedotetaan joissain tapauksissa vasta vuorokausien kuluttua. Tiedottamisen nopeus vaihtelee sekä poliisilaitoskohtaisesti että poliisikohtaisesti. Kun poliisin päivittäinen tiedottaminen ei ole oikea-aikaista, se sulkee pois median uutiskriteereistä ajankohtaisuuden. Vaikka yksittäisen uutisen tarkka uutisarvon määrittäminen on vaikeaa tapauskohtaisten valintakriteerien takia, ovat poliisiuutiset lukijoita kiinnostavia uutisia mm. ajankohtaisuuden, yllättävyyden, dramaattisuuden, voimakkuuden ja ristiriitaisuuden takia.

Tulosten perusteella voidaan kysyä, viivyyttääkö poliisi tahallaan tiedotteiden lähettämistä? Haastatteluissa ilmeni toimittajien epäily siitä, että poliisi ilmoittaa sähköpostitiedotteessaan, ettei kyseisellä yksiköllä ole tiedotettavaa, mikäli poliisilla ei ole aikaa tiedotteen kirjoittamiseen. Samasta ”Ei tiedotettavaa” -viestin lähettäneestä yksiköstä saattaa muutaman vuorokauden sisällä silti saapua tiedote, jossa listataan useita edellisten päivien tapahtumia. Haastateltujen mukaan päivien viiveellä saapuneet tiedot aiheuttavat sen, että media julkaisee vanhoja uutisia. Poliisin toiminta vaikuttaa jälleen uutiskriteereihin.

Haastattelut osoittavat, että toimitushenkilökunta näkee viranomaistiedotteiden eettisyydessä ja objektiivisuudessa parannettavaa. Tiedotteissa on

runsaasti sävyltään kyseenalaisia sanavalintoja. Rikoksen tekijän nimittäminen ”nilkiksi” tai ”valopääksi” ei ole eettisesti objektiivista. Varsinkin pienillä paikkakunnilla tekijät usein tiedetään. Rikoksen tekijän kuvaileminen tiedotteessa ”poliisin vanhana tuttuna” on myös kyseenalainen, sillä perustuslain (731/1999) mukaan poliisi ei saa tiedottaa poliisiasiaan liittyvän henkilön aikaisemmista tuomioista (Mäenpää 2000, 203–206). Poliisin tulisi pyrkiä tiedottamisessaan absoluuttiseen neutraaliuteen, leimaamattomuuteen ja objektiivisuuteen.

Tämän tutkimuksen kappaleessa 6.7.4 esitetyt tuoreet (29.3.2010 ja 30.3.2010 laaditut) poliisin esimerkkiedotteet osoittavat, ettei ammattitiedottajan palkkaamisella poliisilaitokselle ilmeisesti ole huomattavaa merkitystä tiedotteiden sisältöön. Lapin poliisilaitoksella (ent. Rovaniemen kihlakunnan poliisilaitos) on työskennellyt viestintäkoordinaattori 1.3.2008 alkaen. Kuinka on mahdollista, että poliisilaitos lähettää edelleen tiedotteita, joissa ”tappelupukarit nukkuvat onnen unta” ja ”partiokaveri viheltelee”?

Poliisin viranomaistiedottamisesta välittyy epäprofessionaalinen kuva sisältönsä puutteellisten, sävyltään kyseenalaisten, esitystavaltaan epäselkeiden ja myöhässä lähetettyjen tiedotteiden toistuvuuden takia. Ovatko paikallispoliisit tuudittautuneet siihen, että paikallisella tasolla valtion virkamies saa toimia omien sääntöjensä mukaisesti ja unohtaa valtakunnallisesti sovitut menetelmät? Ovatko tiedottamiseen liittyvät valtionhallintoa velvoittavat ohjeet, säännöt, asetukset ja lait paikallispoliisin mielestä vain suuntaa-antavia?

Julkisuusnäkökulma

Keskeisin valtionhallinnon viestintää ohjaavista tekijöistä on julkisuuslaki (621/1999), jonka tavoitteena on viranomaistoiminnan avoimuus ja hyvä tie-

donhallintatapa (Kuutti 2008 a, 44). Julkisuuslaki ja ohje poliisin ulkoisesta tiedottamisesta (7/2000) koskevat koko poliisilaitoksen henkilöstöä (Sisäasiainministeriö 16/2001, 26). Tutkimustulosten mukaan poliisi noudattaa julkisuuslakia sen suhteen, että se ei luovuta salaisiksi määriteltyjä tietoja. Sen sijaan haastatellut kritisoivat sitä, että poliisi on vältellyt vastaamasta esitettyihin kysymyksiin ja viivytännyt tiedonsaantia. Poliisi on kieltäytynyt vahvistamasta, että yleisessä tiedossa ollut rikos olisi ylipäätään tapahtunut. Poliisi on vedonnut siihen, että toimittajan tiedustelemasta yksityiskohdasta tietävät vain edellisessä työvuorossa työskennelleet henkilöt. Tällä oletuksella voisi päätellä, että edellisen työvuoron työntekijät eivät a) ole täyttäneet tiedotusvelvollisuuttaan, b) ole tallentaneet tapahtumasta sanaakaan poliisin sisäiseen sähköiseen tietoverkkoon.

Julkisuusnäkökulman kohdalla tämä tutkimus noudattelee Huovilan (2001, 74–75) ja Kuutin (2008 a, 44–45) näkemyksiä siitä, että viranomainen saattaa kiertää julkisuusperiaatetta esimerkiksi viivyttämällä tietojen antamista tai viranomaisella saattaa olla puutteellinen käsitys julkisuusvelvollisuudestaan. Poliisin ylijohdo tiedostaa, että ”tarpeeton salailu tuhoaa poliisin luotettavuutta ja heikentää julkista kuvaa” (Poliisin ylijohdo 3/2008, 35–36).

Median palveleminen sidosryhmänä

Toimittajien palvelemisesta ja kohtelemisesta poliisi ei saa kiitettävää arvosanaa. Tutkimuksen perusteella viranomaiset eivät palvele mediaa iltaisin eivätkä viikonloppuisin, saattavat vähätellä journalistin tiedontarvetta ja kyseenalaistaa ammattilaisen tarkoitukset. Kohtelemiseen liittyy myös tiedonvälityksen rajaamisyritykset: poliisi on kertonut puhelimesta rikostapauksesta käyttäen kiro sanoja ja runsasta kuvailua. Raportoinnin päätteeksi poliisi on todennut, että toimittaja ”ei tietenkään saa” kirjoittaa hänen sanomisiaan lehteen.

Kyseinen alaluvussa 6.7.1 esitetty haastateltavan kokema erikoistilanne vahvistaa johdannossa esitettyä esimerkkiä (ks. LIITE 1), jossa kihlakunnan poliisipäällikkö yritti kieltää journalistisen tuotoksen julkaisun. Yrittäessään määrätä toimittajan kirjoittamisesta poliisi rajaa toimittajan oikeuksia perustuslain (731/1999) 12 pykälän vastaisesti – poliisi toimii siis demokratian vastaisesti. Sananvapaussäännöksen mukaan esittävää mielipidettä ei voida etukäteen ennen sen esittämistä estää minkään viranomaisen toimesta. Median näkökulmasta viestin lähettämisen tai julkaisun voi estää ennakolta vain tiedotusvälineen päätoimittaja. (Juholin & Kuutti 2003, 30.)

Esimerkit osoittavat, etteivät paikallispoliisit tunne journalistin oikeuksia, journalistisen työn luonnetta ja tiedonvälityksen nopeuden tärkeyttä. Poliisin ja median välinen sidosryhmäsuhde on monitahoinen sekä kansallisesta että paikallisesta näkökulmasta tarkasteltuna. Yhtäältä poliisi palvelee mediaa luovuttaessaan medialle yleisöä kiinnostavia uutisaiheita ja antamalla aiheista lisätietoja – vaikkakin vaihtelevalla palvelualltiudella. Toisaalta media palvelee poliisia välittämällä viranomaisen uutisia, varoittamalla ja ohjeistamalla kansalaisia sekä välittämällä kansalaisille poliisin pyyntöjä esimerkiksi silminnäkijähavainnoista ja vihjeistä. Samanaikaisesti media tarkastelee vahtikoiran näkökulmasta poliisin toimintaa julkisena valtionhallinnon toimijana. Medialla on oikeus kritisoida poliisia.

Onko media poliisin sidosryhmänä ärhäkkä vahtikoira vai konsensukseen pyrkivä, palveleva sylikoira? Kuten toimittaja Ari Mölsä (2009) tämän tutkimuksen johdannossa kysyi: *”syövätkö toimittajat poliisin kädestä?”* Joukkotiedotusvälineet tuntuvat olevan riippuvaisia poliisiviranomaisten luovuttamista tiedoista ja uutisaiheista. Suomalaisissa lehdissä on suhteessa enemmän rikoksiin liittyviä uutisia kuin esimerkiksi Britannian sanomalehdissä (Curran, Salovaara-Moring, Coen & Iyengar 2010, 11). Toisaalta median edustajat eivät välttämättä tiedosta, kuinka paljon poliisi jättää kertomatta. Portinvar-toidun viranomaisinformaation määrä on massiivinen.

Vaikka sisäasiainministeriö (16/2003, 39) näkee paikallismedian poliisilaitoksen erittäin tärkeänä yhteistyökumppanina, tämän tutkimuksen tulosten pohjalta voidaan todeta, ettei media ole tyytyväinen poliisilta saamaansa palveluun. Haastattelut osoittavat, että toimittajat ovat tottuneita siihen, ettei poliisi tiedotus- ja palveluvelvoitteistaan huolimatta vastaa puhelimeen tai soittopyyntöihin. Tiedotusvälineiden tarpeita ei huomioida virka-ajan ulkopuolella. Nämä seikat ovat osaltaan vaikuttamassa siihen, että median luottamus poliisin tiedottamista kohtaan on heikkoa. Ideaalitulanteessa viranomaistiedottamisessa tiedon lähettäjän ja vastaanottajan välillä vallitsisi molemminpuolinen luottamus.

Peräänkuulutus laadukkaalle tiedottamiselle

Median uutisvalintaan vaikuttavia tekijöitä on runsaasti. Toimituksissa puntaroidaan päivittäin eri uutisten tärkeyttä muun muassa uutissyklin, päivittäisen uutistarjonnan ja tapahtuman kiinnostavuuden näkökulmista. Selvityksen mukaan poliisi on lähes ainoa viranomainen, joka saa sanomansa läpi mediassa lähes sellaisenaan. Poliisin lähettämät viestit saavat laajan medianäkyvyyden ilman erityistä markkinointia. (Poliisin ylijohdo 6/2009, 17.)

Tässä tutkimuksessa ilmenneiden tulosten perusteella voidaan todeta, että poliisin paikallishallinnon on oltava valmis tekemään muutoksia toimintoonsa, jotta median edustajien tyytyväisyys päivittäistä viranomaistiedottamista kohtaan kasvaisi. Vaikka poliisi saa ”sanomansa läpi mediassa lähes sellaisenaan”, kehitettävää näyttäisi olevan eniten tiedotteiden informaatiotäydessä, selkeydessä ja tiedotteiden lähetyksen oikea-aikaisuudessa. Poliisin toiminnan avoimuus, tiedottamisen viivytysten perustelemisen ja parempi palveluallttius mediaa kohtaan mahdollistaisi kaksisuuntaisen luottamuksen syntymisen, toimivampien tiedotuskäytäntöjen luomisen ja tätä kautta kansalaisten tasokkaamman palvelemisen tiedotusvälineiden välityksellä.

Sisäasiainministeriö on kehottanut jo vuonna 2001 paikallispoliisia järjestämään median edustajien kanssa yhteisiä koulutustilaisuuksia ja tapaamisia, jotta molemmat osapuolet oppisivat tuntemaan toistensa työn yksityiskohtia (Sisäasiainministeriö 16/2001, 39). Onko tämä toteutunut paikallisella tasolla ympäri maan? Olisiko tällaisilla vuorovaikutuksellisilla tapaamisilla kasvatettu luottamusta, annettu palautetta tiedotusprosessin käytänteiden yhteinäistämiseksi ja kehitetty yhteistyötä?

Viranomaistiedottamiseen liittyvät käytänteet olisi hyvä huomioida kattavammin poliisiammattikorkeakoulun (POLAMK) koulutusohjelmissa, jotta poliisiviranomaisilla olisi aikaisempaa paremmat edellytyksen laadukkaaseen ja ammattimaisempaan tiedotukseen. Tässä tutkimuksessa ei keskitytty siihen, voiko viranomaistiedottamiseen liitetty epäily salailemisesta voi joutua osaksi siitä, etteivät toimittajat tunne poliisin viranomaistiedotusta rajavien lakien sisältöä. Tässä yhteydessä voidaan peräänkuuluttaa nimenomaan julkisuuslakia (621/1999) tuntemista. Pitkäjänteisellä koulutuksella mahdollistettaisiin toimittajien ja poliisien molemminpuolinen työn tuntemus ja arvostus.

Kuinka tämän tutkimuksen tulokset ovat yleistettävissä? Kuten mainittu, tuloksia ei voida rajata koskemaan pelkästään Lapin Kansan toimituksessa tapahtuvaa viranomaistiedotteiden käsittelyä, sillä haastatellut ovat työskennelleet myös useissa muissa paikallis- ja aluelehdissä ympäri maata. Heidän vastauksensa eivät siis ole Lappi-sidonnaisia. Tutkimustulosten voidaan nähdä antavan viitteitä suomalaisen paikallispoliisin päivittäisen operatiivisen viranomaistiedottamisen tasosta. Suomessa ei ole olemassa kansallisia viranomaistiedottamista koskevia tiedottamissääntöjä. Kuinka iso todennäköisyys on siis olemassa, että ilmiö toteutuu vastaavalla tavalla ympäri maata?

Ihannetapauksessa poliisihallinto kiinnostuisi päivittäisen viranomaistiedottamisen kehittämisestä ja mittaisi median tyytyväisyyttä viranomaistiedottamista kohtaan. Poliisiyksikön päällikkö on viime kädessä vastuussa siitä, että yksikön tiedotus ”hoidetaan säädösten ja ohjeiden mukaisesti, ja että henkilöstö on saanut riittävän koulutuksen tiedotuksen hoitamiseen” (Sisäasiainministeriö 16/2003, 14). Onko tämä vastuu kannettu ministeriön tarkoittamalla tavalla?

Epäammattimainen, epäeettinen, epäluotettava, kenties jopa yksilöitä halventava viranomaistiedottaminen on huomionarvoinen riski poliisin julkisuuskuvalle, maineelle ja imagolle. Ala-arvoisesti toteutettu tiedottaminen voi olla julkinen itsemurha - myös valtionhallinnon organisaatiolle. Millaisen kuvan yleisö muodostaa poliisista, joka kutsuu yksilöä valopääksi? Vaikka joissain esimerkeissä poliisi on ilmeisesti pyrkinyt hauskuuteen käyttämällä tiedotteissaan virkamieskielestä poikkeavia sanavalintoja tai jopa runomuotoista ilmaisua, on poliisi silti valtion virkamies, oikeudenmukaisuuden edustaja, joka ei saisi käyttää julkista kenttää huumorintajunsa esittelemiseen.

Tämä tutkimus osoittaa huomattavia ongelmia poliisin viestintäkulttuurissa ja toimintaperiaatteissa. Tulee kuitenkin muistaa, että paikallispoliisien resurssien leikkaamista käsittelevä keskustelu on edelleen meneillään. Myös haastatellut tiedostavat poliisin vähäiset resurssit ja ymmärtävät, että poliisin viranomaistiedottamisen ei edes voida olettaa olevan täydellisen ammatti- maista, sillä poliisin päätyö on kentällä - ei tietokoneen ääressä tiedotetta laatimassa.

7.3 Tutkimuksen luotettavuuden arviointi

Seuraavaksi arvioidaan tämän tutkimuksen luotettavuutta ja pätevyyttä.

Laadullisen tutkimuksen suorittajilla on yleensä suurempi paine vakuuttaa itsensä ja yleisö siitä, että heidän löydöksensä perustuvat vilpittömästi kriittiseen tutkintaan ja selvitykseen (Silverman 2005, 211). Tulosten luotettavuuteen vaikuttaa ensisijaisesti oikeiden aineiston keruun ja analysoinnin menetelmien valinta. Tutkimuksen tarkoitukseen nähden kvalitatiivinen teema-haastattelu on tässä yhteydessä perusteltu. Tutkimusteksti kuvaa tyhjentävästi ja totuudenmukaisesti kohdettaan (Eskola & Suoranta 1998, 213).

Vaikka perinteisten luotettavuuden käsitteiden, validiteetin ja reliabiliteetin, käyttämisestä laadullisen tutkimuksen yhteydessä on ristiriitaisia näkemyksiä, ollaan luotettavuuden kriteereistä suurimmaksi osaksi yksimielisiä. Laadullisen tutkimuksen reliabiliteettia eli luotettavuutta voidaan pitää hyvänä, jos tutkimuksessa on käytetty johdonmukaista ja luotettavaa tutkimusmetodia, tutkimustuloksena saadut havainnot ovat pysyviä eri aikoina eli tulokset ovat ajallisesti reliaabeleja. Luotettavissa tutkimustuloksissa on myös johdonmukaisuutta sen suhteen, että ne on saatu samaan aikaan samoilla tutkimusvälineillä. (Saaranen-Kauppinen & Puustniekka 2006.)

Validiteetilla tarkoitetaan sitä, että tutkimuksella on mitattu juuri sitä mitä on ollut tarkoituskin. Toisin sanoen tulokset vastaavat suoraan asetettuihin tutkimuskysymyksiin, eivätkä kerro jostain muusta. Tutkimus on validi eli pätevä, jos se on perusteellisesti tehty myös sen suhteen, että tutkija on tehnyt tutkimusmateriaalistaan oikeita päätelmiä ja kysynyt tulosten kannalta oikeita kysymyksiä (Saaranen-Kauppinen & Puustniekka 2006). Laadullisessa tutkimuksessa pätevyyden mittareita ovat tulosten ja tulkintojen todenmukaisuus sekä tutkimuksen vakuuttavuus. Hyvään validiteettiin pyrittiin laajalla kirjallisuuskatsauksella, tutustumalla tutkimusmenetelmiin kattavasti, laati-

malla teemahaastattelun runko mahdollisimman objektiiviseksi ja luomalla uusi kolmiportainen tutkimusaineiston analyysimalli. Tämän tutkimuksen validiteettia voidaan pitää hyvänä, sillä teemahaastattelulla saatiin uskottavan tuntuksia tuloksia, joilla pystytään vastaamaan asetettuihin tutkimuskysymyksiin.

Tutkimuksen eettisyyden, tulosten yleistettävyyden ja johtopäätösten luomisen kannalta haastattelututkimuksessa on huomioitava otannan suuruus ja saturoituminen. Laadullisen aineiston analyysihän alkaa jo sen keruuvaiheessa. Saturaatioperiaatteella tarkoitetaan kylläntymispistettä, jolloin aineisto ei tuota enää uutta. Tutkijan on jatkettava aineiston keruuta siihen pisteeseen asti kunnes materiaali, tässä tapauksessa haastattelut, alkavat toistaa itseään. Kun haastateltavien puheessa ei enää ilmene uutta edellisiin verrattuna, voidaan aineiston keruu lopettaa. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006; Pyörälä 2010.) Tämän tutkimuksen saturaatiopiste määriteltiin haastattelututkimusta tehtäessä Lapin Kansan toimituksessa.

Tämän tutkimuksen luotettavuutta alensi se, että tutkija on itse työskennellyt Lapin Kansassa. Haastattelutilanteesta pyrittiin kuitenkin luomaan mahdollisimman objektiivinen. Reliabiliteettia pyrittiin parantamaan esittämällä haastateltujen kommentit suorina lainauksina, jolloin tutkittavat saivat todellisen äänensä kuuluviin sensuroimatta ja kaunistelematta – mutta silti anonyymisti. Suorien sitaattien käyttö mahdollisti sen, että haastateltavien vahvat mielipiteet tulivat esiin sellaisinaan. Haastateltavat olivat tutkittavasta aiheesta poikkeuksellisen yksimielisiä. Tutkijalle tämä oli yllätys, sillä tutkimusaihetta oli lähestytty ilman hypoteesia siitä, että haastateltavat olisivat ilmiöstä samaa mieltä.

Tutkija on itse työskennellyt poliisin päivittäisten viranomaistiedotteiden parissa eri sanomalehtien uutistoimituksissa. Viranomaistiedottamisen käytäntöjen ongelmat ja tiedotteiden puutteellisuus olivat tutkijalle tuttuja. Tämä

auttoi mm. teemahaastattelurungon muokkaamisessa sellaiseksi, että sen avulla pystyttiin kuvaamaan ilmiötä mahdollisimman monipuolisesti ja validisti. Vaikka tutkijalla on ollut omaan havainnointiin perustuvaa taustatietoa ilmiöstä, on tutkimusta silti lähestytty hypoteesittomasta näkökulmasta. Tutkimusta tehtäessä on työskennelty tiedeyhteisön tunnustamien toimintatapojen mukaisesti rehellisesti, huolellisesti ja tarkasti. Tutkimuksen tiedonhankinnassa on käytetty tieteellisen tutkimuksen vaatimusten mukaisia eettisiä, yleisesti hyväksytyjä menetelmiä.

7.4 Näkökulmia jatkotutkimukseen

Tämä tutkimus on ensimmäinen laatuaan. Poliisin tiedottamiskäytänteitä, viranomaistiedottamista rajoittavia tekijöitä ja poliisin suhdetta mediaan ei ole aikaisemmin yhdistetty yhteisöviestinnän perspektiivistä. Kokonaisuudessaan poliisin ja median suhdetta on tutkittu hyvin vähän viranomaistiedottamisen, journalismin ja yhteisöviestinnän näkökulmista. Materiaalien sirpaleisuus ja lakitekstien tulkinnallisuus ovat aiheuttaneet sen, että tutkimuksen teoriaosuuden tietojen etsiminen ja niiden prosessoiminen on vaatinut massiivisen tuntimäärän. Nyt, kun perustieto on muokattu selkeästi etenevään kokonaisuuteen, olisi aihetta käytännöllistä jalostaa jatkotutkimuksessa.

Tutkimusprosessin aikana heräsi ideoita jatkotutkimukselle. Ensinnäkin, olisi mielenkiintoista laajentaa tutkimusta koskemaan useampia medioita: maakunnallisia ja valtakunnallisia sanomalehtiä, radiota ja televisiota. Vaikka viranomaistiedottamista säätelevät lait ja valtionhallinnon viestintäohjeet ovatkin samat joka puolella maata, olisi mielenkiintoista verrata viranomaistiedottamisen toteutumista eri maakuntien ja eri medioiden välillä. Tutki-

mukseen voitaisiin liittää myös tyytyväisyysnäkökulma: kuinka tyytyväisiä toimittajat ovat poliisin viranomaistiedottamiseen?

Toinen jatkotutkimuksen arvoinen ilmiö olisi viranomaistiedotteiden teorialähtöinen sisällönanalyysi, jossa poliisin päivittäisiä tiedotteita ja niiden mahdollista kehittymistä tutkittaisiin kattavalla, tarkoitukseensa laaditulla matriisilla. Tiedotteiden sisältö analysoitaisiin yksityiskohtaisesti esimerkiksi kahden kuukauden ajalta. Viranomaistiedotteita tutkittaisiin analysoimalla niiden yksityiskohtia, tulkitsemalla sana- ja lausekokonaisuuksien taustalla olevia merkityksiä ja etsimällä aineistosta yhteneviä elementtejä. Tutkittavia kielellisiä elementtejä voisivat olla esimerkiksi sävy, poliisin omat kommentit, ammattisanaston käyttö, slangi- tai murre sanojen käyttö ja sanavalintojen eettisyys.

Sisältöjä voitaisiin lähestyä myös laajemmasta näkökulmasta tarkastelemalla esimerkiksi epätarkan tiedon ilmaisemista, tiedotteiden yhteystietojen kattavuutta, ymmärrettävyyttä ja tietojen esittämisen selkeyttä. Tiedotteita olisi mahdollista arvioida myös numeerisesti esimerkiksi julkaisutiheyttä ja tiedotteiden fyysistä pituutta (merkkimäärää) tutkimalla. Analyysiyksikköinä käytettäisiin yksittäisiä sanoja, mutta myös lauseita. Yksittäiset sanat olisivat analyysiyksikkönä esimerkiksi ammattisanaston käyttöä kuvaavassa tutkimuskohdassa. Kokonaiset lauseet olisivat puolestaan hahmotettavissa analyysiyksiköiksi, kun analysoidaan esimerkiksi epätarkan tiedon ilmaisemista.

Kolmanneksi, poliisin ja median välistä sidosryhmäsuhdetta voisi lähestyä kysymällä millaisena median edustajat näkevät sidosryhmäsuhteen – entä vastaavasti poliisit? Onko käsityksissä eroja? Millaista palvelua sidosryhmäsuhteen osapuolet odottavat toisiltaan? Ovatko tahot tyytyväisiä suhteeseen, vai olisiko siinä kehitettävää nimenomaan viestinnän näkökulmasta tarkasteltuna? Ongelmaa voisi tutkia määrällisen strukturoidun kyselyn avulla.

Sidosryhmäkyselyyn vastaisi ylimpiä toimihenkilöitä ja alemman työntekijätason henkilöitä kummastakin edustajaryhmästä. Median edustajista kyselyyn osallistuisi esimerkiksi toimittajia, uutispäälliköitä, osastojen tuottajia, osastojen esimiehiä, toimituspäälliköitä ja päätoimittajia. Poliisin edustajista puolestaan vastaajina olisivat esimerkiksi kihlakuntien poliisipäälliköt, komisariat, tiedottajat, tutkinnanjohtajat ja konstaapelit. Tutkimustulosten yleistettävyyden ja tutkimuksen validiteetin takia olisi olennaista, että vastaajina olisi sekä ylemmän että alemman tason työntekijöitä. Näin ollen tutkimuksen voidaan katsoa edustavan esimerkiksi koko poliisiorganisaatiota. Strukturoidun kyselyn yksityiskohtia voitaisiin analysoida ristiintaulukoinnin avulla.

Neljäntenä näkökulmana jatkotutkimukseen olisi tutkimuksen keskittäminen maantieteellisesti vain yhden alueen poliisin tiedotustoimintaan. Esimerkiksi Helsingin kihlakunnan poliisilaitoksella on tavanomaisten paikallispoliisitehtävien lisäksi paljon erityistehtäviä, kuten Tasavallan Presidentin, eduskunnan ja valtioneuvoston toiminnan turvaaminen ympärivuorokautisesti. Lisäksi valtiovierailut, suurtaapahtumat ja mielenosoitukset vaativat liikennejärjestelyineen ajoittain valmiutta irrottaa suurikin määrä poliisimiehiä turvaamistehtäviin. Kansainvälisen rikollisuuden ja terrorismin uhka kohdistuu Helsinkiin pääkaupunkina. (Sisäasiainministeriö 45/2004, 18.) Helsingin poliisilaitos tukee koko valtakunnan poliisitoimintaa ylläpitämällä mm. valtakunnallisesti päivystävää poliisin johtokeskusta ja valmiusyksikköä (Sisäasiainministeriö 11/2007, 46). Helsingin kihlakunnan poliisilaitoksen viranomaistiedotuksen käytänteet olisivat uniikki tutkimuskohde.

KIRJALLISUUSLÄHTEET

Aaltola, J. & Valli, R. 2007. *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*. 2. uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Alasuutari, P. 1999. *Laadullinen tutkimus*. 3. painos. Tampere: Vastapaino.

Asunta, L. 2006. *Professionalismi eurooppalaisella PR-alalla. Tulkitseva käsitteetutkimus*. Jyväskylän yliopiston viestintätieteiden laitos. Yhteisöviestinnän pro gradu -tutkimus.

Aula, P. (toim.) 2008. *Kivi vai katedraali: organisaatioviestintä teoriasta käytäntöön*. Helsinki: Infor.

Aula, P. & Hakala, S. 2000. *Kolmet kasvot: näkökulmia organisaatioviestintään*. Helsinki: Loki-Kirjat.

Baskin, O. & Aronoff, C. 1992. *Public Relations: The Profession and the Practice*. 3. painos. Dubuque: Wm. C. Brown Publishers.

Bowman, L. 2008. Re-examining "gatekeeping": how journalists communicate the truth about power to the public. *Journalism Practice*. January 2008, Vol. 2. Issue 1. 99-112.

Clayman, S. E., Heritage, J., Elliot, M. N., & McDonald, L. L. 2007. When Does the Watchdog Bark? *American Sociological Review*. Vol. 72. No.1. (February 2007). 23-41.

Curran, J., Salovaara-Moring I., Coen, S., & Iyengar, S. 2010. Crime, foreigners and hard news: A cross-national comparison of reporting and public perception. *Journalism*. Vol. 11(1). 3-19.

Deuze, M. 2005. What is journalism? Professional identity and ideology of journalists reconsidered. *Journalism*. Vol. 6(4). 442-464.

Donsbach, W. 2004, Psychology of news decisions: Factors behind journalists' professional behavior. *Journalism*. Vol. 5(2). 131-157.

Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Eskola, J. & Suoranta, J. 2005. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Jyväskylä: Vastapaino.

Eskola, J. & Vastamäki J. 2007. Teemahaastattelu: opit ja opetukset. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineis-*

tonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. 2. painos. Jyväskylä: PS-kustannus. 25–43.

Fombrun, C. J. 1996. *Reputation. Realizing value from the corporate image*. Boston: Harvard Business School Press.

Freeman, R.E. 1984. *Strategic Management: A Stakeholder Approach*. Boston: Pitman.

Grunig, J. E., Grunig, L. A. & Dozier, D. M. 2002. *Excellent Public Relations and Effective Organizations: A study of communication management in three countries*. Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates.

Hakala, S. 2000. Julkisen organisaation olosuhteet – tietoa, valtaa ja yhteisyyttä. Teoksessa Aula, P. & Hakala, S. *Kolmet kasvot: näkökulmia organisaatioviestintään*. Helsinki: Loki-Kirjat. 79-108.

Hill, M. W. 1999. *The Impact of Information on Society. An examination of its nature, value and usage*. London: Bowker-Saur.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 1985. *Teemahaastattelu*. 3. painos. Helsinki: Gaudeamus.

Hirsjärvi, S., Hurme, H. & Sajavaara, P. 2000. *Tutki ja kirjoita*. Vantaa: Tummavuoren kirjapaino Oy.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Yliopistopaino.

Hong, S. Y. 2007. Gatekeeping of News Releases: The Gap Between the Selection. *Conferencs Papers - International Communication Association*. p.1-1, 1p.

Huovila, T. 2001. *Toimittaja – vastuussa oleellisesta muutoksesta*. Jyväskylän yliopisto. Viestintätieteiden laitos. Jyväskylä: Yliopistopaino.

Ikävalko, E. 1996. *Ylivoimapeli mediassa. Julkisuusmekanismit ja julkisuuden hallinta*. Helsinki: Inforviestintä.

Jaatinen, M. 2003. *Lobbaus. Yritys yhteiskunnan vaikuttajana*. Helsinki: Talentum.

Johnson, E.A. & Sallot, L.M. 2000. The gatekeeper assignment: Teaching public relation students how to write for the news media and to conduct media relations effectively. *Journalism & Mass Communication educator*. 61 (2), 165–178.

Journalistin ohjeet. 2005. Suomen journalistiliitto.

<https://www.journalistiliitto.fi/Resource.phx/sivut/sivut-journalistiliitto/pelisaannot/journalistinohjeet/uudet.htx> (luettu 2.2.2010).

- Juholin, E. & Kuutti, H. 2003. *Mediapeli: Anatomia ja keinot*. Helsinki: Inforviestintä.
- Juholin, E. 2001. *Communicare! Viestintä strategiasta käytäntöön*. Helsinki: Inforviestintä.
- Karvonen, E. 1999. *Elämää mielikuvaoyhteiskunnassa. Imago ja maine menestystekijöinä myöhäismodernissa maailmassa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Kieran, M., Morrison, D. E., & Svennevig, M. 2000. Privacy, the public and journalism. *Journalism*. Vol. 1(2). 145–169.
- Klinenberg, E. 2005. Convergence: News Production in a Digital Age. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*. January 2005. 597; 48. 48–64.
- Kunelius, R. 2003. *Viestinnän vallassa. Johdatusta joukkoviestinnän kysymyksiin*. Helsinki: WSOY.
- Kuutti, H. 1994. *Journalistiikan sanasto*. Jyväskylä: Atena.
- Kuutti, H. 2008 a. *Mediakierre: selviytyminen kielteisessä julkisuudessa*. Helsinki: Infor.
- Kuutti, H. 2008 b. *Toimituskysely. Journalistien käsitykset julkisuuslain toimivuudesta viranomaisten toiminnassa ja tietopyynnöissä*. Jyväskylän yliopiston viestintätieteiden laitos. <http://www.julkisuuslaki.fi/> (luettu 14.4.2010).
- Kuutti, H. 2009. *Julkisuustesti*. Jyväskylän yliopiston viestintätieteiden laitos. <http://www.julkisuuslaki.fi/> (luettu 14.4.2010).
- Lapin Kansan yleisinfo. 2010. http://www.lapinkansa.fi/cs/Satellite?c=AMArticle_C&childpagename=LKA_newssite/AMLayout&cid=1194597457280&p=1194596858598&pagenam e=LKAWrapper (luettu 22.4.2010).
- Lauslahti, S. 2003. *Menestyvä kunta. Kuntalaislähtöinen talousjohtaminen*. Porvoo: WSOY.
- Leppänen, K. 2008. Virkapuvun alla sykkii runosuoni. Poliisitiedote: Sodankylän päivittäistiedotteista löytyi taiteellista ilmaisua. *Lapin Kansa*. 16.7.2008 6.
- Lewis, J., Williams, A. & Franklin, B. 2008. A Compromised Fourth Estate? *Journalism Studies*. February 2008, Vol. 9. Issue 1. 1-20.
- Lichtenberg, J. 1990. Foundations and limits of freedom of the press. Teoksessa: Lichtenberg, J. (toim.) *Democracy and the Mass Media: A Collection of Essays*. Cambridge: Cambridge University Press. 102–135.

- Lloyd, J. & Seaton, J. 2006. *What Can Be Done? Making the Media and Politics Better*. Malden (MA): Blackwell Publishing.
- Luoma-aho, V. 2005. *Faith-holders as Social Capital of Finnish Public Organizations*. Jyväskylän yliopisto. Viestintätieteiden laitos, yhteisöviestinnän väitöskirja. Jyväskylä: Yliopistopaino.
- Luoma-aho, V. 2006. Lupa toimia; julkisorganisaatioiden sidosryhmäsuhteet (A licence to operate; stakeholder relations of public sector organizations). *Tiedotustutkimus*, 29:3, 38-51.
- Luoma-aho, V. & Peltola, S-M. 2006. *Public Organizations in the Communication Society*. Jyväskylän yliopiston viestintätieteiden laitoksen julkaisuja. Jyväskylä.
- Luoma-aho, V. 2008. Viha, rakkaus ja stakeholder-suhteet. Teoksessa Aula, P. (toim.) *Kivi vai katedraali. Organisaatioviestintä teoriasta käytäntöön*. Helsinki: Infor. Sivut: 79-95.
- Lähdesmäki, T., Hurme, P., Koskimaa, R., Mikkola, L. & Himberg, T. 2010. *Menetelmäpolkuja humanisteille*. Jyväskylän yliopisto, humanistinen tiedekunta. <<http://www.jyu.fi/mehu>>. (Viitattu 10.5.2010).
- Löffenholz, M. & Weaver, D. (toim.) 2008. *Global Journalism Research. Theories, Methods, Findings, Future*. Malden: Blackwell Publishing.
- McQuail, D. 1989. *Mass Communication Theory – An Introduction*. 2. painos. Lontoo: Sage.
- McQuail, D. 2000. *McQuail's Mass Communication Theory*. 4. painos. Lontoo: Sage.
- McQuail, D. 2005. *McQuail's Mass Communication Theory*. 5. painos. Lontoo: Sage.
- Meyer, T. & Hincman, L. 2002. *Media Democracy. How the Media Colonize Politics*. Malden: Blackwell Publishing Ltd.
- Mölsä, A. 2009. Vähempikin veljeily poliisin kanssa riittäisi. *Journalisti*. 10/2009.
- Mörä, T. 1999. *EU-journalismin anatomia. Mediasisältöjä muokanneet tekijät ennen kansanäänestystä 1994*. Helsingin yliopisto. Viestinnän laitoksen sarja 1A/2/1999.
- Neuvonen, R. 2005. *Sananvapaus, joukkoviestintä ja sääntely*. Helsinki: Talentum.

- Nieminen H. 2000. Julkisyhteisöjen viestintä. Kohti kansalaisnäkökulmaa. Teoksessa Aula, P. & Hakala, S. (toim.) *Kolmet kasvot. Näkökulmia organisaatiaviestintään*. Helsinki: Loki-Kirjat. 109–130.
- Nordenstreng, K. 2002. What was the task of media after all? Teoksessa Eske-
linen, S., Saranen, T. & Tuhkio, T. (toim.) *Spanning the Boundaries of Communi-
cation*. Saarijärvi: Gummerus. 89-94.
- Peltola, S-M. 2006. Involvement-based Communication Strategies for Public
Organizations. Teoksessa Luoma-aho, V. & Peltola, S-M. *Public Organizations
in the Communication Society*. Jyväskylän yliopiston viestintätieteiden laitok-
sen julkaisuja. Jyväskylä. 93-115.
- Poikonen, H. 2008. *Julkisyhteisö tiedottajana. Ympäristöasioiden mediajulkisuus
Suomen EU-puheenjohtajakaudella*. Jyväskylän yliopiston viestintätieteiden lai-
toksen yhteisöviestinnän pro gradu -tutkielma.
- Pyörälä, E. 2010. *Johdatus laadullisen tutkimuksen metodologiaan*. Helsingin yli-
opiston oppimisen kehittämissyksikön Internet-materiaali.
<http://www.valt.helsinki.fi/yleope/kvali/kvali1.htm> (luettu 2.5.2010).
- Reese, S. D. 2008. Theorizing a Globalized Journalism. Teoksessa Löffenzholz,
M. & Weaver, D. (toim.) 2008. *Global Journalism Research. Theories, Methods,
Findings, Future*. Malden: Blackwell Publishing. 240-252.
- Routio, P. 2010. *Tapaustutkimus*. Tuotetiede. Taideteollisen korkeakoulun vir-
tuaaliyliopisto.
[http://www.uiah.fi/virtu/materiaalit/tuotetiede/html_files/14111_totea.ht
ml](http://www.uiah.fi/virtu/materiaalit/tuotetiede/html_files/14111_totea.html) (Viitattu 26.5.2010).
- Ruokamo, K. 2006. Perjantai-illan huumaa. *Lapin Kansa*. 7.10.2006. 17.
- Ryfe, D. M. 2009. Broader and Deeper: A study of newsroom culture in a
time of change. *Journalism*. 2009: 10; 197-216.
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. *KvaliMOTV - Menetelmäope-
tuksen tietovaranto*. Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto
<<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>>. (Viitattu 23.4.2010).
- Schudson, M. 2005. The Virtues of an Unlovable Press. Teoksessa Lloyd, J. &
Seaton, J. 2006. *What Can Be Done? Making the Media and Politics Better*. Mal-
den (MA): Blackwell Publishing. 23-32.
- Shoemaker, P. J., Eichholz M., Kim, E., & Wrigley, B. 2001. Individual and
routine forces in gatekeeping. *Journalism and Mass Communication Quarterly*.
78 (2). 233-246.
- Shoemaker, P. J., & Cohen A. A. 2006. *News around the world: Content, practi-
tioners, and the public*. New York: Routledge.

- Silverman, D. 2005. *Doing Qualitative Research. A Practical Handbook*. 2. painos. Lontoo: Sage Publications.
- Statham, P. 2008. Making Europe news: How journalists view their role and media performance. *Journalism*. Vol. 9(4). 398-422.
- Stone, N. 1995. *The Management and Practice of Public Relations*. London: Macmillan.
- Sutcliffe, K. 2001. Organizational Environments and Organizational Information Processing. Teoksessa Jablin, F. & L. Putnam. *The new handbook of organizational communication; advances in theory, research and methods*. Lontoo: Sage. 210-225.
- Tillikka, P. 2007. *Sananvapaus ja yksilön suoja. Lehtiartikkelin aiheuttaman kärsimyksen korvaaminen*. Helsinki: WSOYpro.
- Tyry-Salo, S. 2004. *Kunnan viestintä*. Suomen Kuntaliiton julkaisu. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Van Aelst, P., Brants, K., Van Praag, P., De Vreese, C., Nuytemans, M. & Van Dalen, A. 2008. The Fourth Estate as Superpower? *Journalism Studies*. August 2008. Vol. 9. Issue 4. 494-511.
- Virtapohja, K. 2000. Rikoksen uhri ei paljon paina. Teoksessa Noppari, E. & Torkkola, S. 2000. *Journalismikritiikin vuosikirja 2000*. Tampereen yliopisto, tiedotustutkimus 1/2000. 79-89.
- Vuokko, P. 2004. *Nonprofit-organisaatioiden markkinointi*. Helsinki: WSOY.
- Vuortama, T. 1994 *Painovapauslaki käytännössä*. Helsinki: Sanomalehtien liitto.
- Walgrave, S. 2008. *Again, the Almighty Mass Media? The Media's Political Agenda-Setting Power According to Politicians and Journalists in Belgium*. *Political Communication*. 25:4. 445-459.
- Wiio, O. A. 1989. *Viestinnän perusteet*. 5. painos. Espoo: Weilin+Göös.
- Yläne, K. 1982. "Saakoon sakot muistoksensa tästä". *Iltasanomat*. 4.1.1982.
- Zassoursky, Y. N. 2000. Freedom and Responsibility versus Etatism and Permissiveness. Teoksessa: Van Cuilenburg, J. & Van der Wurff, R. (toim.) *Media & Open Societies. Cultural, Economic and Policy Foundations for Media Openness and Diversity in East and West*. Amsterdam: Het Spinhuis.
- Åberg, L. 2000. *Viestinnän johtaminen*. Keuruu: Inforviestintä Oy.

VIRANOMAISLÄHTEET

Asetus esitutkinnasta ja pakkokeinoista (575/1988).

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1988/19880575> (luettu 4.3.2010).

Esitutkintalaki (449/1987).

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1987/19870449> (luettu 4.3.2010).

Hallintolaki (434/2003).

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030434> (luettu 22.2.2010).

Hallintomenettelylaki. (598/1982).

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/kumotut/1982/19820598> (luettu 10.3.2010).

Julkisuuslaki (621/1999).

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990621> (luettu 13.1.2010).

Komiteamietintö 2009:2. *Esitutkintalain, pakkokeinolain ja poliisilain kokonaisuudistus*. Esitutkinta- ja pakkokeino toimikunnan mietintö. Helsinki: Oikeusministeriö.

Laki kuolemansyyn selvittämisestä (459/1973).

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730459> (luettu 27.2.2010).

Laki ministeriöiden ja valtion muiden viranomaisten määräyskokoelmista (189/2000). <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000189> (luettu 4.3.2010).

Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta (945/1984).

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/kumotut/1984/19840945> (luettu 4.3.2010).

Laki sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä (460/2003).

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030460> (luettu 26.2.2010).

Laki televisio- ja radiotoiminnasta (744/1998).

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980744> (luettu 4.3.2010).

Laki tutkintavankeudesta (615/1974).

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/kumotut/1974/19740615> (luettu 26.2.2010).

Linhala, J. 1994. *Virkamieslaki perusteluineen*. Säädöstieto 7/1994. Helsinki: Painatuskeskus.

Niiranen, V. & Sotamaa, P. 2003. *Sananvapauslain käsikirja*. Helsinki: WSOY.

Mäenpää, O. 2000. *Julkisuusperiaate*. Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisu. Helsinki: Helsinki University Press.

Oikeusministeriö 11/2005. *Media ja demokratia Suomessa – kriittinen näkökulma*. Hallituksen politiikkaohjelmat, kansalaisvaikuttaminen. Oikeusministeriön julkaisu 11/2005.

Oikeusministeriö 5/2004. *Tutkintavankeustyöryhmän mietintö*. Oikeusministeriön lausuntoja ja selvityksiä 5/2004.

Painovapauslaki (1/1919).

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/kumotut/1919/19190001001> (luettu 13.2.2010).

Perustuslaki (731/1999).

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731> (luettu 21.1.2010).

Poliisiasetus (1112/1995).

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1995/19951112> (luettu 4.3.2010).

Poliisilaki (493/1995).

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1995/19950493> (luettu 4.3.2010).

Poliisilaki. 1995. Helsinki: Painatuskeskus.

Poliisilaki 2. 2001. Helsinki: Oy Edita Ab.

Poliisin ylijohdo 3/2008. *Puheenvuoroja poliisin ammattietikasta*. Poliisin ylijohdon julkaisusarja 3/2008.

Poliisin ylijohdo 1/2009. *Poliisin toiminta- ja taloussuunnitelma 2010–2013 ja tulossuunnitelma 2009*. Sisäasiainministeriön poliisiosaston julkaisu, poliisin ylijohdon julkaisusarja 1/2009.

Poliisin ylijohdo 6/2009. *Poliisin viestinnän nykytila, viestintästrategia ja kehittämismallit vuosille 2010–2013*. Poliisin ylijohdon julkaisusarja.

Poliisiorganisaatio.

<http://www.intermin.fi/intermin/home.nsf/pages/B4B659FFD59F14B9C2257399004028E1?opendocument> (luettu 3.3.2010).

Radiovastuulaki (219/1971).

<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1971/19710219> (luettu 3.3.2010).

Rikoslaki (39/1889).

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001> (luettu 4.3.2010.)

Sisäasiainministeriö. 1981. *Turvallisuusnäkökohdat ja tiedottaminen poliisi-, raja- ja pelastusasioissa*. Sisäasiainministeriön julkaisu.

Sisäasiainministeriö 16/2001. *Paikallispoliisin ulkoinen tiedottaminen. Kehittämishankkeen loppuraportti. Poliisiosaston julkaisu 16/2001.*

Sisäasiainministeriö 16/2003. *Poliisin sisäinen viestintä. Poliisin sisäisen viestinnän hankkeen työryhmä. Poliisiosaston julkaisu 16/2003.*

Sisäasiainministeriö 2/2004. *Poliisihallinnon viestintäsuunnitelma 2004. Poliisiylijohton suositus. Sisäasiainministeriön poliisiosasto. Poliisin ylijohton julkaisusarja 2/2004.*

Sisäasiainministeriö 45/2004. *Paikallispoliisin resurssityöryhmän 2005–2007 raportti. Sisäasiainministeriön julkaisuja 45/2004.*

Sisäasiainministeriö 11/2007. *Poliisin hallintorakenteen kehittämisryhmän väliraportti. Sisäasiainministeriön julkaisuja 11/2007.*

Suojelupoliisi. 2010. <http://www.poliisi.fi/supo> (luettu 14.4.2010).

Valtioneuvoston kanslia 5/2001. *Informoi, neuvo, keskustele ja osallistuu. Valtionhallinnon viestintä 2000-luvulla. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 5/2001. Työryhmän muistio.*

Valtioneuvoston kanslia 16/2003. *Poikkeusolojen tiedotusohje. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 16/2003.*

Valtioneuvoston kanslia 3/2004. *Joukkoviestimien kokemuksia valtionhallinnon viestinnästä. Valtioneuvoston kanslian raportteja 3/2004.*

Valtioneuvoston kanslia 4/2005. *VISA – Valtionhallinnon viestinnän seuranta- ja arviointijärjestelmä. Valtionhallinnon viestintä 2007 -hanke, osa II: Tutkimusraportit. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 4/2005.*

Valtionhallinnon tiedotusohje. 1994. Valtioneuvoston kanslia, valtioneuvoston tiedotusyksikkö. Helsinki: Painatuskeskus Oy.

Valtionhallinnon viestintäsuositus. 2002. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 6/2002. Valtioneuvoston tiedotusyksikkö.

Valtion virkamieslaki (750/1994).

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1994/19940750> (luettu 13.2.2010).

Perjantai-illan huumaa

Katja Ruokamo

Rovaniemi

Perjantain alkuiltä on hiljainen. Kaupunki uinuu kosteassa syyssäässä, jokikin näyttää tyyneiltä. Muutamia koiranulkoiluttajia haahuilee varjoisilla kaduilla repaleisten koivujen alla. Jossain kauempana rokkicorollan bassot kumisevat kuin kutsuhuutona.

Sosiaalityöntekijä **Sisko Koskiniemi** pukee suojaliivit päälleen Rovaniemen poliisiasemalla. Vanhemmat konstaapelit **Markku Kaasinen** ja **Jari Lindholm** nousevat maijaan. Koskiniemi nousee takapenkille ja vetää sivuoven kiinni.

- 219 verkossa, sanoo Kaasinen auton Virveen eli viranomaisverkkoon. Verkko rohisee vastaukseksi.

Kadettinäyttelyssä

Maija matelee keskustan pelipaikoilla. Keskipisteen parkkipaikka on kuin Kadettinäyttely. Peltiloitat on parkkeerattu näytille keula kadulla päin. Geelittukaiset pojankoltiaiset nojailivat tupakat huulessa ovenkarmeihin ja elvistelevät. Joku on saanut lainata isukkinsa menopeliä. Se erottuu autorivistä välittömästi.

Yksi autoista on parkkeerattu poikittain pysäköintialueen ajoradalle. Lindholm kaartaa maijan auton viereen ja käskee auton omistajaa siirtämään kulkupeliään. Poika ottaa rauhassa sauhut savukkeestaan, eikä tee elettäkään. Lindholm korottaa ääntään ja astuu ulos poliisi-autosta. Iso raamikas mies näyttää pojan vieressä kaapilta.

- Ymmärrätkö sinä, mitä sulle sanottiin?

Poika ukisee, mutta siirtää autonsa. Lindholm vääntäytyy takaisin maijaan.

- On se kyllä kumma. Rauhallisesti sanominen auttoi vielä kuusi vuotta sitten. Nykyään pitää nostaa ääntä.

Jalka maijan alle

Rovakatu on hiljainen. Maija kaartaa ydinkeskustan kävelykadulle ja ohittaa nousuhumalaisen poikaporukan. Kuuluu vaimea tömähdys. Kaasinen on ulkona alle sekunnissa.

- Laitoitko sinä tahallasi jalan renkaan alle, hän kysyy blondilta piikkitukalta.

Poika virnistelee hymykuopat loistaen. Poliisit pitävät puhuttelun, kirjaavat henkilötiedot ylös ja kehottavat käymään tarkastuttamassa jalan. Sen jälkeen he antavat pojalle käskyn poistua keskustan alueelta välittömästi. Miehet kapuavat autoon ja toteavat vuoron alkaneen mahtavasti.

Maija matelee eteenpäin kellon lähestyessä yhtätoista. Zoomit on täynnä, Dorikseen lähes 20 metrin jono. Naisenalut steppaavat jonossa piikkikoroissaan. Virve rohisee.

- Käydäänpä katsomassa yksi kesän kannipaikka. Ja sen jälkeen Saarenkylän kuhinat, suunnittelevat miehet.

Nuoret ovat rakentaneet Ounasrinteelle Porokodanrinteen lähelle oman pölkkybaarin. Metsän keskelle on raahattu tuoleja, pöytä ja sohva. Poliisi löysi paikan vihjeen perusteella muutama viikko sitten. Pusikko on täynnä mäyräkoiran pahveja. Pimeässä makaa rähjäntynyt patja. Voi vain kuvitella, mitä siinä on harjoiteltu.

Lindholm toteaa, että vastaavanlaisia paikkoja on lähes jokaisessa kaupunginosassa. Maija suuntaa Saarenkylään.

Voltit ojassa

Vastaaan pyöräilee noin kymmenen teinin joukko. Tyttö kyydittää toista tyttöä, jolla on olut-pullo kädessään. Lindholm pysäyttää auton ja käskää tyttöjä pysähtymään. Tyttö kiihdyttää vauhtia.

- Pysähdy! Kuuletko! Heti, Lindholm huutaa ja juoksee pimeään tyttöjen perään.

Kyyditetty tyttö pinkaisee juoksuun, vetäisee voltin ojassa ja jatkaa holtitonta menoa Lindholm perässään. Kaasinen hyppää kuskin paikalle.

Teini rääkyy ja kynsii Lindholmin käsiä Napapiirin yläasteen pihassa.

- Ole paikoillasi ja rauhoitu. Minä pidän sinua kokoa ajan ranteesta kiinni.

Kaasinen ottaa taskulampun ja lähtee metsään etsimään muita. Lindholm laittaa nuoren seisomaan koulun tiiliseinää vasten. Tyttö heiluu humalassa ja puhaltaa alkometriin 1,1 promillea. Tyttö kertoo nimensä vasta suostuttelun jälkeen ja tirauttaa itkun.

- Onko sinulla laukussa mitään terävää, mihin voisin satuttaa käteni, esimerkiksi piikkejä, Lindholm kysyy tytöltä ja avaa käsilaukkua.

Kaasinen saapuu metsästä. Känniseurueen muut jäsenet ovat poistuneet paikalta, mutta poliisit arvaavat, minne jengi kokoontuu. Itkevä tyttö istutetaan maijan takaosaan kaltereiden taakse.

Uhmaikäiset humalaiset

Koulun pääsisäänkäynnin luota löytyy viisi nuorta. Poliisit puhalluttavat heidät rauhallisesti, tiedustelevat nimiä ja syntymäaikoja. Käkäräpäinen prinsessa pistää hanttiin.

- Voidaan tämä selvittää laitoksellakin, toteaa Lindholm ja vie tytön maijaan.

Käkäräpään uhma tarttuu muihin nuoriin. Ilma täyttyy huudoista, kiro sanoista ja homotellusta. Pian maijan takaosassa ölisee viisi promillen humalaista yläasteikäistä. Teinit kiljuvat ja huutavat.

- LOPETTAKAA, huutaa Kaasinen.

Möykkä alkaa kohta uudelleen. Lindholm hälyttää lisäjoukkoja nuorten kuljetusta varten.

Koskiniemi soittaa erään teinin vanhempia hakemaan lasta koulun pihalta. Tyttö ei ole juonut paljoa, eikä käyttäydy kuin kaverinsa.

Nuoret rytkyttävät autoa niin, että se heiluu puolelta toiselle. Rääkyjä on piristynyt saadessaan seuraa. Lindholm koppaa yhden pojanalun ulos. Ruokottomuuksia ladellut ja poliisiautoa potkinut kovis muuttuu poliisin puhuttelussa pikkupojaksi.

Nuorten käsilaukut ja reput tutkitaan alustavasti koulun pihalla. Osalla on kaljaa laukuisaan. Nuorten kännykät soivat lähes taukoamatta. Kaverit yrittävät ottaa selvää, kuka jäi kiinni, kuka ei.

Matkalla poliisiasemalle tytöt lyövät sormensa kurkkuun ja vääntävät teko-oksennusta. He hymyilevät ja oksentavat. Eräs kännykkä pamauttaa ilmoille häävalssin. Äiti soittaa. Häävalssi soi oksennuksen hajussa.

Kello on kaksitoista, perjantai muuttuu lauantaiksi.

Seitsemän Oscaria

Sosiaalityöntekijän varsinainen työ alkaa laitoksella. Koskiniemi istuttaa jokaisen nuoren yksitellen eteensä, katsoo jämäkästi silmiin ja kysyy kipeimmät kysymykset.

- Kuka osti kaljaa? Miksi joit? Kuinka usein juot? Miten koulussa menee?

Yksi pojista laitetaan suljettuun tilaan odottamaan rauhoittumista. Poika äänestää ”sumpussa” itsekseen. Molemmat teinitytöt ovat tokkurassa. Yleisin vastaus on emmiiä. Jotkut valehtelevat niin paljon, että unohtavat, mitä valehtelivat. Välillä tulee itku.

- Ihan turhaa itket, noita seitsemän Oscarin kyyneleitä on nähty täällä aiemminkin, Lind-

holm sanoo.

Koskiniemi soittaa vanhemmille. Poliisiasemalle saapuu huolestuneita vanhempia, joista osa ottaa lapsensa heti käsittelyyn. Osa ei saa lapseensa lainkaan kontaktia.

- Sellaiset tilanteet ovat kaikkein vaarallisimpia. Lapsen ei saada otetta, eikä hänen tekemisiinsä osata kajota. 13-vuotias humalahakuisesti juova lapsi on jo vaaraksi omalle turvallisuudelleen, Koskiniemi kertoo.

Työnkuva on laaja

Koskiniemen asiakkaina ovat poliisin kanssa tekemisiin joutuvat nuoret. Lastensuojelutyöhön kuuluvat huostaanotto- ja sijoituspäätökset ja keskustelut vanhempien kanssa. Hänen tehtävänä on myös puuttua perheväkivaltaan ja viedä suruviestiä poliisien kanssa. Työnkuva on laaja ja vastuu iso.

- Eniten olen tekemisissä ongelmiin ajautuvien 12–16-vuotiaiden kanssa. Tytöt juovat enemmän kuin pojat.

Koskiniemi kertoo, että lähes kaikkien tyttöjen promillet ovat kovia. Silti tytöt pystyvät kävelemään ja puhumaan normaalisti. Se viestii vain siitä, että juomista on harjoiteltu ahkerasti.

- Jotkut vanhemmat päästävät lapsensa kaupungille heti koulun jälkeen ja ovat onnellisia siitä, että lapsi on kotona kahdeksalta. Se on väärin, sillä noina tunteina ehtii tapahtua paljon.

Tietyt tytöt viettävät aikaansa karvanoppacorollien takapenkeillä ja maistelevat kaljaa, tai pyöriivät päämäärättömästi kaupoissa ja näpistelevät. Keskustan kaupoista on yksistään syksyn aikana hävinnyt tavaraa tuhansilla euroilla.

Sisko Koskiniemen viesti vanhemmille on yksinkertainen:

- Pitäkää lapsenne kotona, jos ette tiedä, missä ja keiden kanssa he viettävät aikaansa kaupungilla.

Ripaus todellisuudesta

Olin seuraamassa poliisin ja sosiaalityöntekijän yhteistyötä syyskuun viimeisenä perjantaina kello 21–04. Sanon suoraan, että pelotti.

Yön aikana tapahtui paljon asioita, jotka eivät päätyneet reportaasiini. Kirjoitukseni on vain ripaus todellisuudesta.

Olin mukana takaa-ajotilanteessa, jossa mittari nousi lähes 150 kilometrin tuntinopeuteen ja seurasin sivusta, kun ulkomaalaissyntyisiä miehiä tuotiin poliisiasemalle. Välillä sain käsken pysyä autossa tilanteen vaarallisuuden takia. En saanut nousta majjasta. Juttukeikalla minulle sanottiin suoraan, että älä kirjoita näistä asioista. Poliisi ei halunnut niitä julkisuuteen.

Kaiken kaikkiaan Rovaniemen poliisi suoritti 36 eri tehtävää iltayhdeksän ja aamuneljän välisenä aikana.

KATJA RUOKAMO